

177
B27

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

J. F. BJÖRNSTÅHL

SEMINARIEADJUNKT

TRETTIONDEANDRA ÅRGÅNGEN

A decorative, stylized flourish or signature in black ink, possibly reading "J.F.B." or similar, located below the publisher information.

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Om strävandena vid 1856—1858 års riksdag för folkskole- väsendets reorganisation.

Då i våra dagar äro å färde planer att reformera organisationen av såväl våra folkskoleinrättningar som av de läroanstalter, som hava till uppgift att utbilda lärare för folkskolorna, synes det kunna påräkna ett visst historiskt intresse att se tillbaka på dessa frågors behandling vid riksdagen 1856—1858, då dessa frågor i eminent grad togo ståndens uppmärksamhet i anspråk, och då mera befogade anmärkningar än nu blivit riktade mot bristerna i de läroanstalter, som skulle sörja för särskilt den bokliga bildningen av den stora allmänhetens barn.

Belåtenheten med den folkskoleorganisation, som invigdes genom 1842 års folkskolestadga, avtog i samma mån som man tyckte sig finna, att dess arbetsresultat ej motsvarade förväntningarna. Icke minst därför väckte greve Th. Rudenschölds verksamhet som pedagogisk rådgivare och hans skrift »Om den Svenska folkskolans praktiska ordnande» en alltmer stegrad uppmärksamhet. I realiseringen av hans idéer hoppades många finna botemedlet mot de brister, som de ansågo vidlåda folkskolelagstiftningen. Hans vidsträckta resor i landet som frivillig folkskoleinspektör hade givit rikare erfarenhet av folkskolesystemets grundfel, än någon annan ägde, och därför ansågs han pålitligare än andra kunna giva kloka råd, huru man bäst skulle kunna avhjälpa bristerna och reformera hela skolsystemet, så att det på mera tillfreds-

ställande sätt skulle kunna fylla sin kulturella uppgift. Övertygelsen därom stöddes av vetenskapen om att han personligen med brinnande nit och överlägsen skicklighet omedelbart lagt hand vid folkskolebarns undervisning och om att han såsom adelsman kunde beredas tillfälle att i rikets första stånd öppna väg för sina reformatoriska idéer. Han förmåddes ock, ehuru bräcklig till hälsan, inställa sig vid den riksdag, som sammanträdde mot slutet av år 1856. Men var hans auktoritet som folkuppfostrare rotfästad hos en ganska stor del av de pedagogiskt intresserade i landet, så är det dock visst, att han även hade många vedersakare, som i honom sågo icke en banbrytare för ett bättre system utan blott en nedbrytare av den folkskoleorganisation, som riksdagen 1840 med mycken möda framarbetat. För folkskolans egen lärarkår voro hans reformplaner hart nära en styggelse, och denna kår saknade ingalunda liktänkande bundsförvanter även bland i skolfrågor förfarna personer. Att de förra icke kände sig tilltalade av grevens verksamhet sammanhänge utan tvivel med att han riktat sin kritik också mot deras sätt att sköta undervisningen.

I viss mån hade Rudenschölds idéer vunnit gehör hos de lagstiftande myndigheterna redan före 1856—1858 års riksdag. De hade tillagt honom penningunderstöd för att under resor i landet biträda med råd för ett ändamålsenligt ordnande av skolväsendet, och den Kungl. kungörelse, som på ständernas begäran utfärdades den 23 september 1853, främjade idéer, som han förfäktade, nämligen att vid sidan av den egentliga folkskolan tillskapa en »mindre skola», som skulle kunna skötas av oexaminerade lärare. Men först vid 1856—1858 års riksdag blevo hans idéer i fråga om folkskoleväsendets organisation ledmotiv i flertalet av de motioner, som då väcktes för att bringa till stånd ett bättre system. Voro de icke helt och hållet ett återljud av hans tankar, så upptogo de likväl dessa i en mer eller mindre omsmält form. Vid ingen föregående riksdag efter den, då den gällande folkskolestadgan blev antagen av ständerna, hade folk-

bildningsanstalterna ådragit sig så livlig uppmärksamhet som vid den ifrågavarande, men så hade de fjorton år, som förflutit, sedan denna stadga såg dagen, efterlämnat ofördelaktiga intryck i fråga om de genom den tillskapade folkskolornas förmåga att fylla de förhoppningar, som man från början fäst vid dem. Av djupt ingripande art voro flera av de motioner, som ny väcktes. De ämnar, kring vilka de huvudsakligen rörde sig, voro dels om hela folkskoleväsendets omorganisation, dels om folkskoleseminariernas indragning eller ombildning och dels om folkskoleväsendets understödjande med statsmedel och folkskolelärarnas avlöning. Som dessa frågor nära sammanhänge med varandra, ingingo alla momenten i flera av de motioner, som blevo väckta.

De mest omfattande motionerna väcktes av biskop Björck i Göteborg och teol. dr A. Sandberg i prästeståndet. Bakgrunden för den förres motion voro Rudenschölds tankar i den förut berörda skriften »Om svenska folkskolans praktiska ordnande». Liksom greven ansåg Björck, att huvudvikten i fråga om folkundervisningen låge på att giva fart åt hemundervisningen och att i samband med den anordna så många folkskolor, att rikets samtliga barn kunde bekomma de oundgängligaste kunskaperna, till vilka han räknade förmåga att läsa innantill, katekes och biblisk historia utan till, färdighet att skriva och räkna samt i kyrkosång. Enligt hans förmenande kunde undervisning i dessa lärofack bättre bibringas åt barnen av lärare och lärarinnor, »uttagna ur församlingens eget sköte», av prästerskapet och skolstyrelserna »än av sådana examinerade lärare och lärarinnor, som hittills utgått från våra seminarier», blott de vore »kända för gudsfruktan och andra nödiga egenskaper». Han framhöll, huru betänkligt det kunde vara att anförtro barnen åt personer, vilkas karaktär m. m. vore församlingen obekant. Då ock långt ifrån församlingens alla barn hade lust och fallenhet för studier, så vore det onödigt och dessutom alltför kostsamt för församlingarna att underhålla

fullt tillräckligt antal examinerade lärare, vilka »alla krävde löneförhöjning». Det kunde därför, enligt hans mening, vara nog att hålla en så kvalificerad lärare i varje pastorat, och denne borde så avlönas, att han icke behövde för sin existens söka biförtjänster utan kunde odelat ägna sina krafter åt lärarekallet. Denne skulle antingen i en viss skola undervisa de mera försigkomna barnen eller ock under olika tider vistas i skilda trakter av socknen för att åt dylika barn meddela en mera utvidgad undervisning. Om andra examinerade lärare finnes, borde dessa hänvisas till småskolor och få nöja sig med den avlöning, som de nu uppburo. De övriga lärare, som möjligen användes vid barnundervisningen, borde ej heller behöva någon drygare lön, enär småskolornas lärare ej skulle trägnare upptagas av undervisning, än att de borde kunna förtjäna något med annat arbete. Dessutom, ansåg biskopen, borde, så snart omständigheterna medgäve, tillfälle även på landsbygden beredas barn att inhämta en fullständigare folkbildning än den, som de dåvarande folkskollärarna i allmänhet mäktade meddela, och som skulle komma »icke blott de bättre utrustade av allmogens barn utan ock ståndspersoners» till godo, förmedels några färre skolor i varje stift, och vilka kunde kallas »distriktsskolor». För att anställas som lärare vid dessa borde erfordras akademiska studier, och åt dessa lärare skulle tillförsäkras större lön och utsikt till befordran inom kyrkan eller elementarläroverket. Kommunerna borde sörja för deras avlöning men understödjas med statsmedel. Då de examinerade lärarna ej behövde ökas till antalet utan snarare minskas, kunde man draga in de flesta stiftsseminarierna och endast behålla två eller tre, företrädesvis förlagda till universitetsstäderna, men dessa seminarier kunde möjligen höjas till pedagogiska institut, som även skulle kunna tjäna för utbildning av lärare vid distriktsskolorna samt »såsom övningsskolor för dem, vilka ämna ingå i elementarläroverket, och för vilka vi hittills saknat en praktisk kurs till beredelse för deras skollärarekall». Hans motion var be-

aktansvärd därigenom, att han på grundvalen av de Rudenschöldska idéerna uppdrog en grundritning till vissa av de reformer i folkskolelagstiftningen, som blevo frukter av beslut vid denna riksdag, och att han framsynt påpekade en utväg att avhjälpa den omisskänneliga bristen på pedagogisk förfarenhet hos nyinträdande lärare vid elementarläroverk, en brist som sedermera genom införande av s. k. »provår» i viss mån avhjälpes. Vid remissdebatten uttalade sig dåvarande professor F. F. Carlson i mycket instämmande i Björeks meningar och »tyckte sig redan skönja konturerna av en ny folkskolans gestalt, som inger bättre förhoppningar om folkets stigande förädling». Han hyste dock betänkligheter mot att inskränka folkskoleseminariernas antal till allenast tvenne, varförutom han var övertygad, att någon väsentlig förbättring icke vunnos utan en förhöjning av folkskollärarnas lönevillkor.

Kyrkoherde *Otterström*, som visserligen ej var en vän till Rudenschölds skolsystem, delade dock Björeks åsikt om behovet av en reduktion och reorganisation av folkskoleseminarierna, vilka i sitt dåvarande skick vore ur stånd att bibringa en tillfredsställande förberedelse till lärarekallet åt sina elever. Deras svaga utrustning med materiell, lärarekrafter m. m. lade hinder i vägen därför. Som landets folkskolor nu kunde anses försedda med behöfligt antal lärare, kunde man tills vidare nöja sig med oexaminerade lärare för de skolor, som komme att upprättas, blott de ägde »den bildning, som en väl ordnad folkskola lämnar, om de oexaminerade drivas av nit och kärlek till yrket». Han uttalade därför i en egen motion den önskan, att »rikets ständer måtte för sin del besluta att — med totalt upphörande av nuvarande seminarieinrättning — må organiseras en ny, helst ett enda Centralinstitut i hjärtat av riket, helst på landet, utan för nära beröring med stadslivet; eller högst två seminarier, ett i norr och ett i söder av landet, samt överlämna åt Kungl. Maj:t att bestämma platsen och i övrigt att bestyra om organisationen». Då två institut vore nog

»för rekrytering av rikets prästerskap och övriga ämbetsmannamängder», och då Otterström var övertygad om, att i händelse fråga bleve om en omorganisation av universitetsväsendet, sannolikt ingen skulle komma att rösta för tvenne dylika läroanstalter utan »hellre för ett med samlad kraft», så förmenade han, att också det kunde vara nog med ett enda ändamålsenligt inrättat institut för att bereda tillgång på lärare för folkskolan. Han avvisade den anmärkningen, att statens understöd för att lindra resekostnaderna för behövande seminarieelever komme att bli ganska dryga, i fall blott ett enda folkskoleseminarium existerade i landet, med den något hårdhjärtade förklaringen, att, »när svenska arbetaren kan gå sextio mil och däröver för att söka några månaders arbetsförtjänst, kan ock hans vederlike i villkor även gärna gå så långt och ännu längre för att vid en bildningsanstalt under tre år eller mer vinna högre förmåner, ifall han ej vill eller kan begagna sig av en ångbåts fördäck eller framdeles en järnvägs simplare vagnar». Motionären ansåg sig i allmänhet böra »föredraga bonddrängen med sitt friska huvud och sina friska ben framför herremannens ofta vekliga och kanske förut på annan väg misslyckade son». Det Centralinstitut, som han ansåg sig böra förordas, funne sin lämpligaste plats på landsbygden, där eleverna kunde få till vederkvickelse deltaga även i jordbruksarbeten, varigenom de ej frestades att bortlägga »sin lantliga anspråkslöshet i sinnet». I Leckö kungsgård trodde han sig hava funnit en ändamålsenlig förläggningsort för det institut, som han förordade. Kursen ansåg han borde bestämmas till treårig, av vilken tid ett läsår borde beräknas för elevernas praktiska utbildning. Då hans motion skulle remitteras till utskott, fäste A. F. Söndén, sedermera domprost i Skara, uppmärksamheten — om än mera i förbigående — på att Otterström anvisade seminarieeleverna i själva verket en ogynnsammare ställning än »den svenska arbetaren», med vilken han jämfört dem, i det att dessa genast efter framkomsten efter de sextio milens vandring finge skörda

lön för mödan, medan eleven först efter två eller tre års arbete finge någon ersättning för sin, ja, ställdes sämre än tjänstedrängen, som vid sina flyttningar finge begagna häst för sina saker. Han trodde, att »staten gör bäst och klokast att icke av de blivande lärarna fordra så stor försakelse såsom prov på deras håg för kallet». För att höja undervisningen vid folkskolorna genom att koncentrera lärarnas arbetskraft på skolornas uppgifter väckte en prost *Gahne* motion om förbättring i deras lönevillkor med anlitande av någon del av den personliga skyddsavgiften, som ännu ingick till statsverket. Den förutnämnde doktor *Sandberg* beträdde samma väg för att draga lärarna från deras hinder samma bisysslor men yrkade i motion, att församlingarnas andelar i nämnda skatt ej ens borde upptagas såsom en statsinkomst utan stanna i församlingarna, och att dessutom en särskild avgift till folkskolans befrämjande borde utgå av varje mantalsskriven man och kvinna. Flera instämde i hans förslag. Dåvarande kontraktsprosten *Landgren* framhöll såsom en beaktansvärd fördel av ett allmänt påbud därom, att prästen undginge därmed obehaget att tid efter annan framkomma på sockenstämmorna med åskanden av nya pålagor för folkundervisningens räkning, vilket t. o. m. kunde vara ofördelaktigt, ja, hindrande för hans själavårdande verksamhet. Doktor *Gumaelius*, som även instämde, ordade i sammanhang härmed om införande av slöjd i folkskolan. I en något senare motion framhöll dr *Sandberg* behovet av en grundligare utbildning för dem, som ämnade ingå som lärare vid folkskolan, på det att i denna måtte kunna danas även lärare för småskolor, som flytta omkring i socknen och bibringa dess barn nödig läsfärdighet, och vilkas lärare borde bekomma sin avlön av de undervisade barnens föräldrar.

Även frågan om folkskollärarnas pensionering berördes vid denna riksdag. Folkskolestadgan av 1842 lät det bero av församlingens och skolstyrelsens prövning att i mån av behovet hos den pensionering ifrågasatta läraren och av

längden av hans tjänstgöringstid tilldela honom »större eller mindre del av den utav församlingen anslagna lönen såsom pension». Som denna svävande bestämmelse bar i sig fröet till missbelåtenhet och tvister, väckte prosten *Söderberg* vid ifrågavarande riksdag motion om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att han måtte låta förordna, huru förhållas borde, om vid fråga om lärarens pensionering församlingen och folkskolestyrelsen stannade vid olika beslut samt jämväl fastställa ett visst pensionsbelopp och likaledes avgöra, huru pensionsbeloppet skulle utgöras, om det skulle utgå genom avdrag å den tjänstförrättande lärarens lön eller tillgång beredas på annat sätt.

Även inom ridderskapet och adeln ådrog sig folkskolefrågan stor uppmärksamhet. Också där utövade dess ståndsbroder greve Rudenschölds idéer märkbart inflytande. En av de mest ingripande motionerna där frambars av godsägarer friherre *Fr. Ph. Hierta* den 3 dec. 1856. Han hemställde däri till ståndsbrödernas eget omdöme, huruvida de verkligen kunde påstå, att folkskolan motsvarat sin idé. »Hava i allmänhet de, som därutur utgått, där inhämtat något högre ljus öfver sin tillvaro, därifrån medhaft någon gåva, varigenom de blivit ädlare, nyttigare» för det samhälle, som sålunda ombesörjt deras uppfostran. »Tyvärr fruktar jag, att dessa frågor måste från de flesta delar av landet besvaras med ett lika bestämt och sorgligt nej, som det jag stödd på erfarenhet från min egen hemort måste uttala.» Han erinrade ock om att ännu torde ett par hundra tusen barn kunna sägas sakna tillfälle till skolundervisning. Han ansåg, att summan av erfarenheterna rörande vår svenska folkskola var, att den »oaktat all välmening och uppoffring är helt och hållet misslyckad». Då många ansett skulden till folkskolornas otillfredsställande skick borde sökas i de förhandenvarande folkskoleseminariernas olämpliga organisation, hade förslag blivit framställda om dessas ersättande av nya utbildningsanstalter för folkskolornas lärarekrafter, antingen av en enda förlagd till mitten

av riket eller till två, en i vardera universitetsstaden eller den ena på landsbygden och den andra i Stockholm. De funnos som menade, att hela seminarieinrättningen borde upphävas, och till den meningen anslöt sig *Hierta*, ty den nu befintliga, skulle man kunna säga, »åstadkommer en mellanklass, oanvändbar till annat än det, vartill den uteslutande blivit danad — under närvarande förhållanden i det närmaste oanvändbar även till detta — och hänvisade direkt till universiteterna, där andra för samhällets yttre och inre bestånd blivande arbetare danas». Denna missbelåtenhet med de bestående skolförhållandena hade dragit intresset till greve Rudenschölds skolplan, genom vars förverkligande skolan skulle återföras närmare hemmen, vilkas samverkan med skolan man ej utan skäl fruktat skulle komma att störas genom 1842 års folkskolestadga. Genom att ur församlingarnas eget sköte hämta lämpliga lärarekrafter kunde det bliva möjligt att skaffa undervisning åt en massa barn, som till följd av missgynnande förhållanden nu ställdes utanför all skolundervisning. *Hierta* tänkte sig de av folkskolestadgan betingade skolorna såsom ett slags distriktsskolor, avsedda för de barn, som i småskolorna visade sig danade för att emottaga ett högre kunskapsmått, och vilka borde ledas av de nu bäst kvalificerade skollärarna, som i sin ordning en gång borde ersättas av sådana, som utgått från de reformerade och få seminarierna eller ock från universiteten. Antalet av behöfliga folkskolelärare kunde under sådana förhållanden inskränkas och en behöflig löneförbättring tillerkännas de återstående. Han förklarade sig hugad att ansluta sig till den mening, som biskop *Björck* i prästeståndet uti sin motion uttalat. Likaledes var *Hierta* villig att instämma i planen att låta greve Rudenschöld få upprätta ett privatseminarium, där han finge förverkliga sina idéer, och ej mindre fann han sig tilltalad av det väckta förslaget att tillsätta folkskoleinspektörer och att låta den ännu till statsverket ingående personliga skyddsavgiften anslås till förbättring av folkskoleväsendet, dock ej blott till höjande av lärarnas löner.

De »förtjante» bland dessa borde emellertid ihågkommas därmed. — I enlighet med dessa grundsatser föreslog han: 1) indragning av de flesta, om ej alla seminarierna samt inrättande av ett eller flera nya seminarier, fullständigare och bättre organiserade än de dåvarande eller också folkskolelärarebildningens förvisande till universiteten, 2) inrättandet av ett större antal småskolor med lärarepersonal, tagen bland förhandenvarande för detta kall tjänliga män och kvinnor inom orten, 3) ett ringare antal högre folkskolor, kallade distriktsskolor med lärare från de nybildade seminarierna eller ock från universiteten, 4) att åt greve T. Rudenschöld måtte beredas tillfälle att upprätta ett privatseminarium, 5) att folkskoleinspektörer måtte tillsättas för att öva tillsyn över skolorna, meddela råd i fråga om förbättringar m. m. Han tänkte sig deras antal till fem. — För att bästa möjliga reformer måtte bli genomförda, borde en kommitté tillsättas, som framlade ett tidsenligt förslag till en ny folkskolestadga, och Kungl. Maj:t borde ombedjas att med ledningen av kommitterades utlåtande vidtaga tjänliga åtgärder för att åstadkomma en sann och levande folkbildning. I fråga om skyddsavgiftens användning höll han före, att hälften borde användas för småskolornas förkovran och löneförbättringar och den andra hälften till främjande av distriktsskolorna, till ett seminarium under Rudenschölds ledning och möjligen för inrättande av några få andra, till stipendier åt personer, som utbildade sig till lärare samt till bekostande av folkskoleinspektörer. Det anslag, som nu utgick till hjälp för folkskollärares avlöning, 20,000 rdr b-o, borde däremot kunna indragas liksom även det till seminarier, för den händelse att dessa komme att upplösas.

Denna benägenhet att tillskriva statsseminarierna den innersta orsaken till det otillfredsställande skick, vari folkundervisningen allt fortfarande befann sig, framträdde ock i den motion, som greve Liljencrantz en vecka tidigare väckte å riddarhuset. Han yrkade ännu mera bestämt på indragning av dessa statens utbildningsanstalter för blivande

folkskollärare. Han gick så långt i sin opposition mot dem, att han påstod, att de lärare, som de danat, »själva alltifrån inrättningens första uppkomst efter mångas åsikt betraktats såsom det väsentligaste hindret för folkskolans ändamålsenliga ordnande, icke blott till läro- utan ock till uppfostringsanstalt, en opinion, som numera kan anses utbildad till allmän övertygelse». Motionären fann det därför vara hög tid att upphöra med att vidmakthålla dessa anstalter, som äro så föga tillfredsställande. Han menade, att vårt folk kunde reda sig utan dylika. Under förutsättning, att även åt kvinnor tillerkändes uttrycklig kompetens att förestå folkskolor, trodde han, att lyckligaste resultaten komme att vinnas, om vid pass 3,000 rdr banko avsattes av de medel, som besparades genom statsseminariernas indragning, för att understödja personer, män eller kvinnor, som kunde finnas villiga att anordna anstalter för att utbilda lärarekrafter för landets folkskolor, sedan dessa personer prövats kompetenta att fullgöra ett dylikt värv. Varje halvår borde kungörelse om dylik utbildningsanstalts tillvaro införas i någon mera spridd tidning, på det att föreståndaren eller föreståndarinnan måtte kunna bland mängden av sökande få tid att göra urval av de till lärareplatsen lämpligaste personerna.

Hos flertalet av dem, som önskade lämna åt det privata initiativet att organisera tidsenliga utbildningsanstalter för blivande lärare för folkskolan, koncentrerade sig därvid tanken på greve T. Rudenschöld, såsom den man, som skulle bli en räddare för vår folkundervisning, vilken råkat in på villospar. *O. I. Fåhræus* väckte motion om ett årligt anslag av 3,000 rdr. åt greven för att sätta honom i tillfälle att å lämplig ort i mellersta delen av riket bringa till stånd en läroanstalt, som kunde utbilda lärareelever efter de åsikter, som han förfäktat i sin bok om Svenska folkskolans praktiska ordnande. *A. O. Adelborg* väckte ock motion i samma riktning och höll ett lovtal över nämnda greves förtjänster. Ingen hade så stor rätt till svenska

folkets erkänsla som han på grund av hans »bemödanden att genom roteskolor återföra den första uppfostran till den plats den aldrig borde lämnat, nämligen hemmet, hans åsikter om elitskolans bildning, hans vackra skäl för nödvändigheten av att bilda en ny lärarepersonal, som slutande sig mera till folket, varifrån den bör utgå, är mera lämplig att uppbära den viktiga plats den inom detsamma innehar». Han yrkade, liksom Fåhraeus, att Rudenschöld skulle understödjas med statsmedel för att kunna upprätta ett privatseminarium.

Ehuru visserligen de funnos, som sågo en säkrare garanti för folkundervisningens rationella bedrivande uti fasta än i ambulerande folkskolor, voro dock ej de få, som föredrogo skolor av det senare slaget. Till denna grupp på riddarhuset hörde *Arvid Ribbing*, som i en motion yttrade, att de fasta skolornas »olämplighet för vårt i allmänhet glest bebodda land torde böra erkännas.» Enligt hans erfarenhet stodo dessa skolor tomma eller voro besökta endast av ett fåtal barn. De ambulerande hade lättare att draga barnen till sig och voro mindre betungande. De återkomme till varje åbo ej oftare än efter ett och ett halvt å två års förlopp. Hans vilja var, att de principer, som Rudenschöld i förutnämnda skrift uttalat, måtte genomföras, kvinnans kompetens som lärare uttryckligen fastslås och åt församlingarna tillerkännas rätt att antaga lärare eller lärarinna för viss tid, dock på minst ett år, på det församlingarna måtte kunna bliva av med lärare och lärarinnor, som visat sig olämpliga för sitt kall. De nu befintliga skolhusen kunde användas till boställen åt lärarna och som lärorum, då dessa skulle meddela undervisning åt barn, vilka borde »bibringas högre kunskap än den de inhämtat vid den allmänna undervisningen».

För att kvinnlig lärarekraft måtte komma till användning i skolorna, arbetade särskilt den bekante f. d. redaktören för tidningen »Aftonbladet» *Lars Hierta*, som hoppades kunna upphjälpa folkundervisningen genom att väcka motion om att

kvinnor med erforderlig insikt och vitsord om gott uppförande måtte, där särskilda hinder ej mötte, »företredesvis komma i åtanke till bestridande av undervisning i folkskolan». För detta förslag fick motionären genast understöd av greve Liljencrantz.

P. R. Tersmeden riktade i en motion angrepp mot en bestämd punkt i fråga om själva undervisningen. Hans motion kan utan tvivel betecknas som ett av de tidigaste offentligt uttalade uttrycken för missbelåtenhet med det sätt, varpå kristendomsundervisningen i allmänhet bedrevs i folkskolorna och med Lindblomska katekesens utläggning av Luthers lilla katekes. Tersmeden ogillade, att katekesläsningen undanträngde bruket av den heliga skrift i skolorna, ja, rent av betraktades som ett surrogat för den. Motionären ansåg, att bättre än Lindbloms definitioner vore läsning av valda bibelspråk och psalmer en välgång genom livet. Han tillstyrkte, att rikets ständer måtte besluta ingå till Kungl. Majestät med en begäran, att Lindbloms katekes måtte avlysas, att Luthers lilla katekes jämte bibeln i stället måtte brukas i folkskolan och kristendomsundervisningen läggas i prästerskapets hand, och han stödde sina meningar på Rudenschölds stora auktoritet, på honom, »som i sin rika och varma själ bär en hel framtid, och vilken detta hus skattar för en ära att vid närvarande riksmöte räkna bland sina medlemmar».

Den så högt av många uppburne greve *Rudenschöld* väckte förslag om löneförbättring åt folkskollärarna, vilka åter, som bekant, i allmänhet icke instämde i hans lov. Han föreslog, att det åt fattiga församlingar till understöd för folkskoleväsendet anvisade beloppet av 20,000 rdr b-o måtte fördubblas, helst tredubblas för att användas till förbättring av *förtjänta* lärares löner, enl. disposition av Kungl. Maj:t. Rikets ständer borde i sin skrivelse i ärendet till honom uttrycka såsom grundsats i fråga om medlens fördelning, att tillskottet av statsmedel borde utgå till dubbla beloppet mot det, som församlingen tillskote i och för

lönens förbättring, ända till dess att lärarens lön uppginge till 1,000 rdr. rmt.

Greve *D. Frölich* väckte ävenledes motion om löneförbättring för examinerade folkskollärare men gjorde utbekommande av denna förmån beroende av villkor, som svårigen kunde uppfyllas av den tidens lärare vid folkskolan. De skulle visa sig »efter socknerådets prövning äga sådan underbyggnad, att de vore antagliga såsom lärare i trigonometri åt de lärjungar, som kunde och ville lära därtill erforderliga grunder och handgrepp.» Han fordrade, att lärarna, »om de ville utbekomma anslagets maximum» (200 rdr. rmt.) skulle emellan lärostunderna sysselsätta sig med »statistiska anteckningar rörande socknens åkerbruk» m. m., och borde lärarna i mån av vunnit förtroende bliva en slags sockenskrivare, som ej subordinerade under annan myndighet än »kommunal- eller socknerådet».

Dylika grumliga föreställningar om en folkskollärares uppgift förspordes ock i en motion, som väcktes av *von Seth*, vilken yrkade på att »elementarlantbruksundervisning» måtte meddelas i folkskolorna. För att bekomma därtill kompetenta lärarekrafter borde föreståndarna vid de lägre lantbruksskolorna anordna kurser för lärarna, vilka sedermera under sin verksamhet vid folkskolorna ej blott skulle inviga dess barn i lantbrukslärans första grunder och dess hjälpetenskaper utan ock emellanåt föra dem till väl skötta lantgårdar i trakten och förklara för dem där förefallande arbeten och kreatursskötsel.

Inom *Borgareståndet* framkallade icke frågan om folkskoleväsendets omläggning några egentliga förslag till mera betydande reformer, men inom *Bondeståndet* framburo ett flertal motioner rörande detta ämne, såsom ock helt naturligt var, eftersom det närmast berörde allmogens intressen. *L. V. Henschen*, *Matts Persson* från Stockholms län, *Per Mattsson* från Västernorrlands län, *Johan Persson* från Uppsala län, *Tobias Lind* från Göteborgs och Bohus län samt *Johan Johansson* från Östergötland föreslogo alla, att den person-

liga skyddsavgiften måtte anvisas åt kommunerna för att användas till förbättring av folkskollärarnes lönevillkor, till fattiga barns vård och förplägnad under skoltiden samt till anstalter för ungdomens undervisning i *handaslöjd och näringar*. I dessa förslag förenade sig en stor del av *bondeståndets ledamöter*. *Erik Andersson* och *Johan Andersson* från Kopparbergs län ville till nämnda förslag lägga, att skyddsavgiften omedelbart finge lyftas hos kronofogdarna. *Lars Olsson* från sistnämnda län ville, att även den för »närvarande» utgående skyddsavgiften finge på sistnämnda sätt uppbäras.

Jonas Andersson från Östergötland lämnade åsido, huru den lägre allmänna undervisningen komme att organiseras, antingen det komme att ske efter Rudenschölds skolplan eller annorledes. Hans intresse avsåg, att den fasta folkskolan måtte höjas. För att dess livskraft måtte stegras, skulle statsverket efter behov träda emellan, så att den kunde verkligen meddela undervisning i de av folkskolestadgan angivna ämnen, som höra till allmän medborgerlig bildning. Bland ämnen, som han i folkskolan ville finna, nämnde han svensk grammatik, geometri, naturalhistoria, fysisk naturvetenskap, svensk geografi och historia, Sveriges lagar och »allmänaste statistiska förhållanden» samt teckning. Han hörde ock till dem, som önskade, att folkskoleseminariet i Stockholm utvidgades, och föreslog nödiga medel för vinande av de mål, som åsyftades i motionen.

Riksdagsfullmäktigen *G. Hultman* från Örebro län väckte motion om ett anslag av 6,000 rdr. banko till avlönande av personer, som reste omkring i landet och gjorde sig under rättade om folkskoleväsendets tillstånd och årligen därom utgäve tryckt berättelse, samt för att tillhandagå med goda råd och giva förslag till förbättringar i folkskoleväsendet. Dessa »Tillsyningsmän» skulle ställas omedelbart under Kungl. Ecklesiastikdepartementet. Deras årsberättelser borde gratis utdelas i församlingarna. Han antog, att prästerna

komme att bli tacksamma för den hjälp de finge av denne, eftersom de ej själva ägde nog insikt i folkskoleväsendet.

E. Rudberg från Kalmar län påstod i sin motion, att rätta orsaken till att »de flesta folkskolor befinnas i ett mindre tillfredsställande skick», vore att söka i »bristande bildning och nit hos lärarna». Dessa brister vore att tillskriva i förra fallet seminarierna, i det senare skolstyrelserna. För att avhjälpa den förstnämnda bristen, vore behövt att höja seminarieföreståndarnas avlöning, vilken nu utgjordes av blott 400 å 500 rdr. banko; för att råda bot för skolstyrelsernas brister tillstyrkte Rudberg, att seminarieföreståndaren under ferierna tillhandaginge skolstyrelserna och lärarna med råd och upplysningar. Till honom borde från nämnda styrelser insändas skriftliga berättelser om skolornas förhållanden. Han borde sedan på grundvalen av dessa utarbeta statistiska sammandrag och därifrån insända handlingarna till vederbörande konsistorium. Om kompetensvillkoren för föreståndarebefattningen vid seminarierna borde gälla desamma bestämmelserna som för anställning som rektor vid elementarläroverken, dock med vissa angivna inskränkningar.

Nils Olsson från Kristianstads län väckte förslag om höjning av folkskollärarnas löner från 18 till 25 tunnor spannmål, och att som bidrag därtill staten borde lämna för varje skola på landet 50 rdr. rmt.

De motioner, för vilkas innehåll ovan blivit redogjort, voro visserligen icke alldeles de enda, som berörde folkskolans angelägenheter, men voro dock utan tvivel de anmärkningsvärdaste. Alla gävo mer eller mindre uttryck för känslan av behovet att vidtaga verksamma åtgärder för att rycka upp folkskoleväsendet ur det otillfredsställande läge, vari det befann sig. De viktigaste reformtankarna, som under nästföljande decennium begynte realiseras, trädde redan nu fram och giva åt denna riksdag ett säregnet intresse från folkundervisningens synpunkt. En regenerationsprocess av folkskoleväsendet inleddes. Som de allra flesta då väckta

motionerna i denna angelägenhet hade ett mångsidig innehåll och berörde flera statsintressen, hänvisades dessa till behandling av *Sammansatta Stats-, Bevillnings- samt Allmänna Besvär- och Ekonomiskottet*.

Det sammansatta utskottet förde de angivna motionerna under några gemensamma rubriker: *A.* Om bidrag från statsverket till folkundervisningens bättre ordnande, *B.* Om folkskolans organisation, *C.* Om löneförhöjning åt dåvarande folkskollärare, *D.* Om bildningsanstalter för blivande folkskollärare samt om villkoren för deras antagande och om tillsynen över folkskolorna, *E.* Om lantbruksundervisning i dessa, *F.* Om kommitté för revision av folkskolestadgan, *G.* Om förnyat reseanslag åt T. Rudenschöld.

A. Beträffande *Bidrag från statsverket* yttrade Utskottet, att visserligen folkskolan vore att anse som »en kommunalrättning men att Staten, som kallat den till liv i sin nuvarande form, ej borde undandraga sig att till dess utveckling vidtaga behöfliga åtgärder och uppostringar». »Men otvivelaktigt är dock, att folkskoleväsendets fullständiga ordnande ensamt på statsverkets bekostnad vore ett anspråk, som varken kunde eller borde tillfredsställas». Kostnaderna komme då att springa upp till en höjd, som svårigen kunde beräknas, och folkskolan komme »i sitt förhållande till och inverkan på kommunen och familjen» att förlora sin rätta betydelse. Utskottet ansåg, att hela den personliga skyddsavgiften ej vore behöflig, och att den ej heller borde tilldelas församlingarna efter samma grund som dittills utgående folkskoleavgift, nämligen efter bevillningens belopp inom skoldistriktet, enär inom vissa församlingar överflödiga tillgångar då uppkomme, medan i smärre och fattigare behoven icke bleve avhjälpda. Man insåg således redan då obilligheten i den gällande ordningen, ehuru oegentligheten först längre fram i tiden blev avhjälpd. Utskottet tillstyrkte att — under förutsättning av att hittills under åttonde huvudtiteln uppförda anslag till folkundervisningens förbättrande, tillsammans 61,650 rdr. rmt.,

indrages — hälften av den personliga skyddsavgiften användes till folkskoleväsendets ändamålsenliga ordnande.

B. I fråga om folkskolornas *organisation* erinrade Utskottet, att man föreslagit såsom allmän grundsats, att folkskolans första undervisning, omfattande det för alla nödvändiga kunskapsmättet, bäst bibringades uti tätt spridda småskolor, skötta av lärare, som av församlingen fritt valdes bland personer, som av den fullt och väl kändes till uppförande och duglighet, män eller kvinnor, vilka icke behövde vara från seminarium utexaminerade; *vidare* »att varje större församling men smärre församlingar efter omständigheterna — möjligen i förening med någon grannsocken — borde hålla en vid seminarium bildad lärare för att åt de i småskolor underrättade, bättre begåvade och mera lärgiriga barnen lämna undervisning uti de av folkskolans läroämnen, vilka av en vid seminarium bildad lärare kunde till verklig nytta meddelas»; *ytterligare* »att småningom och i den mån intresset föranledde en eller flera förenade kommuner att för saken göra någon uppoffring, staten borde genom understöd befrämja uppkomsten av högre folkskolor med den lyftning, att där förekommande läroämnens ökade antal och djupare behandling erfordrade lärare med akademisk bildning, för vilka borde beredas framtidsutsikt genom tillerkänd befordringsrätt inom kyrkan eller allmänna läroverken».

Dessa yrkanden hade vunnit Utskottets fulla bifall, såsom havande »de mest giltiga skäl för sig». Utskottet framhöll, att mången varm fosterlandsvän, som behjärtade folkskolans vikt, och som satt sig in i dithörande förhållanden, befarade, att, om folkskolan ensidigt utvecklade sig i den riktning, vari hon dittills gått, lätteligen skulle komma att mer skada än gagna, i den mån föräldrar och andra, som i hemmen borde undervisa och uppfostra barnen, ansåge sin plikt öfverflyttas på folkskolan. Utskottet räknade det som ett missförhållande, att uti de dåvarande fasta folkskolorna sammanfördes stora skaror av barn av olika åldrar, från 7 till 15 år, och att där en ensam lärare ej blott skulle undervisa utan

ock bevara disciplin och ordning. Utskottet fann det klart, att under sådana förhållanden »måste lärarekraften till stor del fruktlöst förspillas och undervisningen, förmedlad genom föga kunniga monitörer, lätt bliva underhållig, långsam och otillfredsställande». Dessa olägenheter kunde förkommas genom att dela skolan och avskilja »de lägre och för alla nödvändiga läroämnena». Till följd av den billigare lärarekraften vid småskolorna kunde ett större antal lärare underhållas och undervisningen således göras åtkomlig för alla barn, och genom en ändamålsenlig anordning av småskolelärares verksamhet kunde man hoppas, att hemundervisningen finge en väckelse. Genom Kungl. kungörelsen den 29 september 1853 hade visserligen en förmån blivit tillskyndad invånarna i trakter, som lågo avlägset från församlingens folkskola, men denna förmån borde utsträckas genom tillåtelse att inrätta småskolor »till det antal, som för lättad tillgång på undervisning för varje av socknens barn prövas behöfligt». Utskottet fann ock skäligt, att dylika småskolor, ordnade i överensstämmelse med grunddragen i den av regeringen till allmän spridning inköpta avhandlingen »Om Svenska folkskolans praktiska ordnande», av Th. Rudenschöld, borde understödjas med statsmedel. — Beträffande den väckta frågan om en »Folkskolans högsta avdelning» ansåg Utskottet, att den var värd ett varmt behjärtande, och tillstyrkte, att en dubbelt så stor summa som den, vilken enskild förening sammansköte, borde av staten lämnas som bidrag, och att fordran på akademisk bildning hos dess lärare icke vore överdriven. Utskottet höll före, att målet för undervisning i skolor av detta slag borde vara att »åt arbetsskassens, ej blott de mera förmögna utan jämväl de fattigare barn, vilka blivit begåvade med bättre fattningsgåva samt visa framstående lärolust, bereda tillfälle att inhämta för framtida självstudier behöfliga förkunskaper, ävensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mänsklighetens högre angelägenheter, och

detta utan att de genom skolan förryckas utur deras natur-enkla levnadsförhållanden eller för mycket avhållas från en för framtida arbetsduglighet nödvändig ihärdighet uti kroppsarbetsövning».

C. Om löneförhöjning för dåvarande folkskollärare. Utskottet medgav, att dessas löner voro otillräckliga, men förmenade, att en *allmän* höjning av deras löneinkomster ej kunde komma i fråga, enär dels ej alla hade behov därav, dels ej alla vore förtjänta att bekomma någon förbättring i sina löneförhållanden. »De för skolan onyttiga lärarna skulle genom en löneförhöjning blott längre kvarhållas vid tjänster, som de för skolans eget väl och deras eget rätt förstådda intresse borde ju förr desto hellre lämna.» För övrigt, menade Utskottet, borde lärares löneförbättring icke ske utslutande med statsmedel, och vore mesta skäl för att staten trädde emellan, där en ny skolform vore satt i fråga att tillämpas. Därför föreslog Utskottet 1. att skrivelse skulle avgå till Kungl. Majestät med underdånig begäran, att mindre skolor finge oberoende av avståndet till den ordinarie folkskolan inrättas till det antal, som för lättad tillgång på undervisning för socknens barn prövades nödigt; 2. vidare att rikets ständer måtte medgiva, att av den halva personliga skyddsavgiften två femtedelar, beräknade till omkring 100,000 rdr. rmt, måtte få avsättas till uppmuntran för dylika småskolors ändamålsenliga ordnande, dels ock till understöd för de examinerade lärarna, så att varje församling, som erbjöde sig att tillskjuta två tredjedelar av den summa, som utöver församlingens dåvarande tillskott erfordrades till folkundervisningens ändamålsenliga ordnande, måtte efter hos Kungl. Majestät gjord underdånig anhållan av berörda medel erhålla återstående tredjedel; 3. ytterligare, att, därest för en eller flera församlingar på landet inrättas sådan högre folkskola, som förut blivit nämnd, och som vore försedd med universitetsbildad lärare, distriktet måtte bekomma dubbla beloppet av vad som blivit för skolans räkning sammanskjutet, dock för varje skola ej överskjutande 1,000

rdr. rmt., samt att för detta ändamål måtte anvisas ett årligt anslag av 24,000 rdr. rmt.

D. Om bildningsanstalter för folkskollärares utdanning m. m.

1. Vid riksdagen 1853—1854 hade ständerna i skrivelse till Kungl. Majestät anhållit om en förminskning av folkskoleseminariernas antal, enär den första uppsättningen av en lärarepersonal vid folkskolorna då kunde anses fullbordad och antalet elever var statt i sjunkande, och genom en dylik indragning medel kunde vinnas till en fullständigare organisation av de återstående, varur man kunde förvänta en grundlig utbildning av dessas elever. Motionerna vid den innevarande riksdagen voro växlande beträffande frågan om huru många seminarier som borde bibehållas. Att en reduktion hade starka skäl för sig, framgick av det ringa lärjungeantal, som förekom i vissa av dem. Så uppgick vårterminen 1857 detta till följande mängd: I

Stockholms seminarium	18 elever.
Uppsala »	21 »
Linköpings »	29 »
Skara »	23 »
Strängnäs »	8 »
Västerås »	17 »
Växjö »	29 »
Lund »	70 »
Göteborgs »	22 »
Kalmar »	26 »
Karlstads »	21 »
Härnösands »	15 »
Visby »	7 »

Utskottet ville ej föreslå ett upprepande av den anhållan, som föregående riksdag framställt till Kungl. Majestät, utan tillstyrkte nödiga anslag för de bestående, »att användas efter den plan Kungl. Majestät efter prövning av rikets ständers i ämnet avlätna skrivelse finner för ändamålet

mest tjänlig». Det ville dock hemställa, om icke i landet »borde finnas ett seminarium, som fullständigt framvisade den ståndpunkt, på vilket folkbildningen bör stå», och det ville därför föreslå, att det i Stockholm måtte utbildas därhän, att det komme att motsvara rättvisa anspråk därpå. Likaledes ansåg sig Utskottet böra framhålla vikten av att eleverna vid varje seminarium bereddes tillfälle att förvärva praktisk förfarenhet i lärarevärvet, samt att eleverna ej oförberedda inträdde i seminariet, och det uttalade såsom sin tanke, att staten genom att understödja »sådana personer, som biträdde de examinerade folkskollärarna» vid undervisningen i deras skolor, förhända skulle kunna kalla fram ett tillräckligt antal för seminariebildning väl kvalificerade elever. Av detta skäl trodde Utskottet vara lämpligt, att »till elever företrädesvis skola antagas personer, som redan varit använda såsom biträden vid folkundervisningen». Det förordade inrättandet av övningsskolor vid sidan av seminarierna under samma uppsikt som de sistnämnda. De från seminarierna utgående ex. folkskollärarna borde ej tillerkännas företrädesrätt till befordran, utan den borde göras beroende på ådagalagd praktisk skicklighet. — Anslag till privatseminarier tillstyrktes ej, icke ens till det, som blivit ifrågasatt att bildas av greve Rudenschöld; men om något dylikt seminarium komme till stånd, borde staten understödja det med penningmedel. — Slutligen föreslog Utskottet, att rikets ständer skulle ställa till disposition av Kungl. Majestät för tolv

Folkskoleseminariers räkning	24,000 rdr rmt.
till det i Stockholm	4,000 » »
till lånunderstöd åt lärare, lärjungar eller biträden vid folkskoleundervisningen	20,000 » »
till låneunderstöd åt seminarieelever	20,000 » »
till bättre undervisningsmateriel och läroböcker.	12,000 » »

Utskottet ville ock tillstyrka, att rikets ständer begärde

hos Kungl. Majestät, att det måtte bestämmas, att vid de folkskolor, där examinerad lärare erfordrades, det vore nog, att denna avlagt *prov* vid vederbörande folkskoleseminarium. — Utskottet satte ej i fråga, att han ovillkorligen skulle ha genomgått dess klasser. — För att bliva ordinarie lärare borde ock den sökande minst ett år ha tjänstgjort vid skola för att vinna fast anställning. Desslikes borde ständerna begära, att kvinna måtte få anställas såväl vid småskolor som vid folkskolor, där examinerade lärare ock funnes, samt vid alla folkskolor.

2. Utskottet gav sitt erkännande åt behovet av *inspektion* över folkskolorna och erinrade om att domkapitlet i Härnösand 1854 förordat kringresande skolinspektörer. Utskottet anslöt sig till den tanke, som blivit av en motionär uttalad, att seminarieföreståndarna borde anses företrädesvis lämpliga som inspektörer. Under sex månader av året borde de sköta sitt seminarium och använda de återstående sex månaderna av året till inspektionsresor. At dem skulle tilldelas rätt att infordra upplysningar i allt som anginge skolorna, de skulle förpliktas att giva anvisningar och råd, att till stiftsstyrelserna avgiva »utförliga årsberättelser», vilka sedermera med bifogade utlåtanden därom skulle från dessa insändas till Kungl. Ecklesiastikdepartementet för att tryckas och gratis utdelas till församlingarna. Såsom arvode borde inspektörerna uppbära 2,000 rdr. Genom att så mycket som möjligt använda seminarieföreståndarna för besagda värv vunne man ock fördelen, att dessa på ett levande sätt gjordes förtrogna med folkskolans aktuella behov. — Utskottet ansåg jämväl, att det skulle lända till folkskoleväsendets gagn, om även en *överinspektör* bleve tillsatt. Denne skulle odelat ägna sig åt sin uppgift, äga rätt att »besöka» seminarierna och att infordra upplysningar från skolstyrelser, seminarieföreståndare och konsistorier. — I enlighet med dessa tankar tillstyrkte Utskottet, att rikets ständer skulle begära hos Kungl. Majestät, att folkskolainspektörer på stiftsstyrelsens förslag bleve för en period av tre år utsed-

da. Bland uppgifter, som borde tillhöra överinspektören, ville Utskottet inräkna även skyldighet att sörja för att tjänlig undervisningsmateriel och lämpliga läroböcker kunde tillhandahållas åt folkskolorna — Såsom lön åt

Överinspektören föreslogs 5,000 rdr.
till hans resekostnader 3,000 »

» 12 stiftsinspektörer, att fördelas efter Kungl.

Maj:ts omprövning 24,000 »

» deras resekostnader 8,000 »

» tryckningskostnader 6,000 »

E. *Om lantbruksundervisning i folkskolorna.* Utskottet ansåg, att det väckta förslaget om införande av detta ämne borde ogillas såsom varande ett »tillämpningsstudium» och hemställde om avslag på herr Seths motion därom.

F. *Om kommitté för revision av folkskolestadgan.* Utskottet ansåg, att förslaget därom icke borde föranleda till någon åtgärd från rikets ständer. Kungl. Majestät finge ju av riksdagsbeslutet se ständernas mening och kunde således med anledning därav vidtaga sina mått och steg.

(Forts.)

G. W—g.

Seminariereformen.

Det av folkundervisningskommittén avgivna betänkandet rörande seminariernas omorganisation diskuterades av Ständernas folkskoleinspektörsförbund vid dess möte den 14 och 15 sistl. oktober. Överläggningen inleddes av folkskoleinspektören i Hälsingborg A. Gierow, som sammanfattade sitt anförande i följande punkter:

I. Som allmänt omdöme kan sägas, att betänkandet utgör ett jättearbete med briljanta metodiska principer, värdefulla historiker och belysande statistik men knappast torde motsvara förväntningarna på de nya riktlinjer för folkundervisningen, efter vilka tiden längtar, och att detsamma, såsom publicerat *före* kommitténs förslag till omorganisation av denna folkundervisning i gemen, i åtskilligt svävar i luften.

II. Beträffande huvudbetänkandets speciella delar har jag velat framhålla 1) tillägget i stadgeförslagets § 1 såsom onödigt (»att därmed även grundlägga den utbildning, som kräves för lärareverksamhet i folkskolans överbyggnader»);

2) nödvändigheten av en 5-årig normalkurs med de konsekvenser, denna för med sig, därest, i stort sett, förslaget till kunskapsfordringar skall kunna upprätthållas och långvariga preparandkurser undvikas;

3) lämpligheten av att stryka förslaget om höjd inträdesålder vid de kvinnliga seminarierna;

4) önskvärdheten av utbyte av kommitténs ändringsförslag om dop samt rätt till konfirmation och nattvardsgång

som villkor för inträde vid seminarium mot bestämmelsen att vara medlem av svenska kyrkan;

5) önskvärdheten av att man konsekvent iakttaga organisk förbindelse de olika läroanstalterna emellan och i överensstämmelse härmed rätt till inträde i seminariet på lämplig punkt utan provning för lärjunge, som avlagt kvalificerad småskollärarexamen eller realskoleexamen eller ock högre lärarinnesseminariets avgångsexamen eller studentexamen;

6) önskvärdheten av ekonomilärans införande med ifrågasättande dock, om icke lämplig vore dess uppdelning på historia, geografi, biologi och möjligen matematik med föreskrift om de ekonomiska synpunkternas beaktande vid undervisningen i dessa ämnen;

7) önskvärdheten av betydlig inskränkning i lärokursen i matematik till förmån för övriga kunskapsämnen, ev. språk;

8) önskvärdheten av en minskning av det föreslagna timantalet i gymnastik på timplanen till förmån för kunskapsämnen och förläggande av en del av idrottsövningarna till fritid;

9) önskvärdheten av att i § 138 mom. 3 »känd för gudsfruktan och goda seder» utbytes mot läroverksstadgans »känd för en hedrande vandel»;

10) önskvärdheten av inskränkning i de föreslagna examenskvalifikationerna för seminarieadjunkt med hänsyn till faktiska förhållanden;

11) önskvärdheten av att bestämmelsen om utnämning till seminarielärare i visst fall av person utan stadgade kompetensvillkor utgår;

12) önskvärdheten av att väl kommittéförslaget om seminariernas sortering under överstyrelsen blir verklighet men att förslaget om lokalstyrelse måtte strykas och i stället domkapitlen helt omorganiseras och erhålla en representant för folkskolan;

13) önskvärdheten av att folkskoleinspektörsförbundet i övrigt uttalar sin anslutning till det väsentliga, som för-

slaget innebär, med uttryckligt påpekande, att den blivande seminariestadgan måtte så avfattas, att i görligaste mån beaktas vikten av lärarnes utbildning med hänsyn till de nya praktiska riktlinjer för folkundervisningen i gemen, som en blivande folkskolestadga och normalplan förväntas skola iakttaga, eller kanske helst att med de föreslagna, icke rent pedagogiska anordningarnas sanktionerande måtte anstå, till dess kommitténs andra och största uppgift erhåller sin lösning.

Under överläggningen kom huvudintresset att samlas kring seminariekursens längd och de föreslagna lärokurserna. Man var så gott som allmänt ense därom, att normalkursens längd bör bli 5 år. Denna utsträckning kommer visserligen att kräva ökade utgifter ej blott för lärareutbildningen utan även till de blivande lärarnas avlöning, men vad som genom en sådan utsträckning skulle vinnas är värt ett stort offer. Den förbättrade lärareutbildningen skulle nämligen påtagligen verka fördelaktigt i fråga om hela den allmänna folkbildningens höjande.

Skulle de föreslagna lärokurserna fastställas med bibehållande av den nu gällande lärotiden, befara man, att, trots inträdesfordringarna blivit betydligt höjda, vissa ämnen skulle komma att bli alltför summariskt behandlade, varjämte eleverna svårigen torde kunna undgå att bli överansträngda. För att förebygga överansträngningen hade visserligen föreslagits ett bättre tillgodoseende av elevernas fysiska behov genom ökade kroppsövningar, men man trodde ej, att dessa skulle bereda eleverna tillräcklig vila i det jäktande arbete, som komme att fordras av dem.

Mot de nu förekommande preparandkurserna för inträde vid seminarierna uttalades ett allmänt ogillande, och man befara, att de stegrade inträdesfordringarna skulle giva dessa ännu större livskraft. Att få bort dem, så länge seminarierna ej vore organiskt byggda på någon viss skolf orm, vore ju ej tänkbart. Dock borde, menade man, seminariernas

lärare förbjudas att leda eller meddela undervisning vid dessa kurser.

Rörande kompetensvillkoren för anställning som lärare vid seminarium voro meningarna delade. Röster höjdes både för lektorskompetens och kvalificerad adjunktskompetens samt även för bibehållande av nu gällande bestämmelser. Huvudvikten ansågs ligga därpå, att dessa tjänster bleve så väl avlönade, att de locka till sig de bästa lärarekrafterna.

Önskvärldheten av att seminarierna skola sortera under en blivande överstyrelse vann allas tillslutning. Däremot voro åsikterna icke samstämmiga i fråga om lokalstyrelse. Inledarens mening, att domkapitlen, under förutsättning av deras omorganisation, fortfarande skulle utgöra mellaninstansen, hade sina anhängare, under det att andra förväntade ett bättre resultat av en ny lokalstyrelse.

Att ett så omfattande förslag som det föreliggande skulle i en del punkter framkalla olika meningar säger sig självt. Man kom ock under överläggningen mer och mer till insikt om svårigheten att på den korta tid, som står ett möte till buds, då det vid ett två dagars sammanträde har att behandla flera frågor, kunna bestämt formulera de önskingar, som kunna vara förenade med det vidlyftiga ärendet. Känslan av att en reformering av våra seminarier är behöfvig och att den bör snarast möjligt genomföras var också stark hos förbundet, att det ej ville genom något kritiserande offentligt uttalande fördröja eller hindra densamma. Förbundet lät därför vid den förda diskussionen bero.

Alfr. Fridén.

Seminariernas lokaler och trädgårdsskötseln.

Något som i hög grad försvårar valet af byggnadsplats för ett folkskoleseminarium, är den omständigheten, att kring seminariebyggnaden skall finnas ett område, tillräckligt stort för att eleverna skola kunna få ledning och öfning i det allmännaste rörande skötseln af en trädgård. Att detta är viktigt för eleverna, är tydligt. Det ger undervisningen mera praktisk riktning, hvarpå man i våra dagar lägger stor vikt. Men frågan är, huruvida detta syfte icke kan nås på annat sätt. Det allmännaste rörande teorien jämte dess tillämpning kan meddelas dels på lärorummet och i den mindre trädgård, seminariet kan förfoga öfver, dels i större trädgårdsanläggningar, som numera torde finnas i alla städer, där seminarier nu äro förlagda. Vid somliga seminarier, såsom i Uppsala m. fl., har detta sätt praktiserats. Sedan kunde läraraspiranterna genomgå en kurs vid en trädgårds-skola, t. ex. vid Adelsnäs eller Nääs, för att ytterligare förkofra sig i ämnet. Behöfvat af förkofran i ämnet framhålles också kraftigt af seminariekommittén. I band 1 sid. 187 yttrar kommittén: »Insikten om att seminarieutbildningen även i bästa fall behöver förstärkas genom fortbildning har också kommit till uttryck. Så kan erinras om de sedan flera år tillbaka förekommande trädgårdskurserna vid Nääs och om de vid Adelsnäs sedan år 1905 av frih. Th. Adelsvärd med understöd av länets hushållningssällskap anordnade kurserna i trädgårdsskötsel, liksom de förra avsedda särskilt för folk-skollärare. Önskvärt synes, att åtgärder vidtagas för ut-

vidgning och förbättring av trädgårdskurserna vid Nääs, vilka genom det samband, vari de kunna ställas med andra sidor av lärarutbildningen, helt visst äga särskilt goda förutsättningar för sitt ändamål.»

Något liknande äger rum beträffande slöjden. Den kurs, som inhämtas vid seminariet, är ej tillräcklig, utan de, som tänka bli slöjdlärare, genomgå en fortbildningskurs vid Nääs.

En stor del lärare kommer aldrig att meddela undervisning i trädgårdsskötsel, ehuru insikten däri förvisso har sin stora betydelse.

Fördelen af förut nämnda anordning blefve, att man kunde välja lämpligare och mera centrala platser för seminariebyggnader, då man ej behöfver taga hänsyn till en så stor byggnadstomt. Nu måste seminarierna vanligen förläggas i städernas utkanter, hvilket i flera hänseenden medför olägenheter såväl för elever som lärare. Så t. ex. har Linköpings nuvarande seminarium en mycket lämpligt belägen tomt, som väl räcker till för nuvarande behof, men skall ett dubbelseminarium inrättas, blir trädgården väl liten enligt de fordringar, som numera ställas på trädgårdsskötseln vid seminarierna. Men uppföres ett nytt seminarium därstädes, blir det i alla fall en ej så liten trädgård, och den öfning i trädgårdsskötsel, som eleverna ytterligare behöfva under seminarietiden, kunna de under lärarens ledning lätt få inhämta i härvarande trädgårdsförening, och ett liknande förhållande torde äga rum äfven på andra ställen. Man har redan förut klagat öfver den mångfald af ämnen, som seminarieeleverna under den jämförelsevis korta utbildningstiden skola inhämta. Nu blir enligt kommitténs förslag ämnenas antal ytterligare ökad, då två nya ämnen — främmande språk och ekonomilära (det senare måhända i mycket modifierad form) — skola tillkomma. Det kunde då behöfvas inskränkning på andra områden, och trädgårdsskötsel är just ett ämne, i hvilket

det är jämförelsevis lätt för de utgångna eleverna att vinna fortsatt utbildning. —

Ehuru vi väl veta, att vederbörande ej gärna vilja höra talas om ett förslag i dylik riktning, ha vi dock velat gifva uttryck däråt såsom ett försök till utredning af seminariernas lokalfråga, som på flera ställen visat sig vara ganska svårlöst.

J. F. B.

Om Överstyrelse för folkundervisningsväsendet.

Folkundervisningskommitténs betänkande II angående *Överstyrelse för folkundervisningsväsendet*, anordnad såsom del av en för rikets skolväsen gemensam *Skolöverstyrelse*, har nu utkommit. Betänkandet är avfattat i tre avdelningar jämte bilagor.

Efter en tämligen utförlig historik rörande frågan talas om behovet av en överstyrelse för vårt folkskoleväsen i likhet med vad redan år 1904 skett med de allmänna läroverken. Att ett sådant behov småningom vuxit fram och tilltagit i styrka, kan svårligen förnekas. Vårt grannland Finland har sedan år 1869 haft en överstyrelse för landets hela skolväsen, och denna synes ha arbetat med tillfredsställande resultat.

Andra avdelningen behandlar den centrala ledningens verksamhetsområden: folkskolan, fortsättningsundervisning, abnormundervisningen, utbildning av de för folkskoleväsendet behövliga lärarkrakterna och allmän folkbildning. Först tages folkskolan i betraktande. Kommittén anser med rätta, att folkskolan mellan den centrala överstyrelsen och de lokala skolmyndigheterna kräver mellaninstanser i form av distriktsstyrelser. Men kommittén har härvid begränsat sin uppgift till utarbetande av förslag angående en överstyrelse och har sålunda icke givit sig in på frågan om en ombildning av domkapitlen eller en utvidgning av länsstyrelserna eller om upprättande av nya förvaltningsorgan utan väsentligen stannat vid status quo. Förslaget är i detta fall ganska moderat och bör verka lugnande beträffande de farhågor man hyst om folkskolans sekularisering.

Kommittén utvecklar närmare, huru den tänkt sig förhållandet mellan överstyrelsen, distriktsstyrelsen och lokalmyndigheterna. Här skiljes mellan ärenden, som hava huvudsakligen ekonomisk eller eljest i särskild grad lokal karaktär, och ärenden av övervägande pedagogisk innebörd av mera allmän art. Kommittén tager berättigad hänsyn till den kommunala självstyrelsens synpunkt. *Den nämnda fördelningen av ärendena sammanfaller i stort sett med den fördelning av beslutanderätten i skolfrågor, som förefinnes mellan de kommunala myndigheterna, i det att kyrkostämman har att besluta i övervägande ekonomiska ärenden, medan frågor av företrädesvis pedagogisk natur tillhöra skolrådets avgörande.*

Ärenden rörande skolväsendets allmänna anordning: olika skolformer, antalet skolor och lärarekrafter, indelning i skolområden och skolrotar, barnens fördelning i klasser och avdelningar, om lärotider, lärarepersonalens tillsättande och entledigande, om skolbyggnader m. m., böra enligt kommitténs mening behandlas i huvudsak i överensstämmelse med nuvarande förhållanden.

Vad däremot allmänna uppfostrings- och undervisningsfrågor beträffar, säger kommittén, att det ligger i sakens natur, att sådana ärendens behandling i och med skapandet av en central ledning bör och måste tillkomma denna ledning.

Angående läroplan föreslår kommittén, att det av lokalmyndigheten uppgjorda förslaget insändes till folkskoleinspektören, som, sedan han avslutat eventuella förhandlingar med lokalmyndigheter, jämte eget yttrande insänder detsamma till domkapitlet, vilket i sin ordning underkastar detsamma granskning. Därefter insänder domkapitlet, jämväl med eget yttrande, läroplansförslaget till överstyrelsen, som har att slutligen pröva och fastställa detsamma.

Då det bör bli en viktig uppgift för överstyrelsen att sörja för, att skolorna bli i tillfälle att förvärva god och prisbillig *materiell*, är det givetvis lämpligt, att omsorgen därom lägges på skolöverstyrelsen samt att förvaltningen av

anslaget jämte den därmed förenade expeditionen dit överföres.

Beträffande läroböcker i andra ämnen än kristendoms-kunskap samt läsordningar har kommittén icke tänkt sig, att någon ändring sker i den hittillsvarande anordningen.

Kristendomsundervisningen har kommittén upptagit såsom ett särskilt moment. Den förklarar därvid, »att *det är otänkbart, att den centrala ledningen skulle kunna ställas utanför någon del eller gren av den undervisning, som vid de underlydande anstalterna bedrives*, men att därmed icke är sagt, att undervisningen i kristendoms-kunskap icke i vissa avseenden kan komma att påkalla åtgärder, vilka icke behöva ifrågasättas beträffande övriga ämnen». »Detta betingas, säger kommittén, i främsta rummet av skolans förhållande till kyrkan och den omvårdnad om kristendomsundervisningen, som åligger denna senare, liksom ock av ämnets natur och den ställning ämnet måste intaga på grund därav, att det på ett helt annat sätt än andra läroämnen berör det personliga livet.»

I hittills gällande stadganden, att pastor är självskriven ordförande i skolråd och att prästerskapet skall hava tillsyn över kristendomsundervisningen i folkskolan, ifrågasätter kommittén ej någon ändring; likaså ej heller i den biskoparna tillkommande uppsikten över stiftets skolor. I fråga om läroböckerna i kristendom tänker sig kommittén, att vid antagande av lärobok i nämnda ämne meddelande om skolstyrelsens beslut skall insändas till domkapitlet. Har läroboken ej förut använts eller är den en väsentligen förändrad upplaga av förut använd lärobok, skall domkapitlet med eget och vederbörande inspektörs yttrande översända förslaget till överstyrelsen, som förfar i överensstämmelse med k. kung. den 6 juli 1907 beträffande läroböcker i kristendom vid de allmänna läroverken. Den nämnd, som skulle granska läroböcker i kristendom såväl för allm. läroverken som för seminarierna och folkskolan med dess överbyggnader, borde enligt kommittén bestå, utom biskopen och de två teol. professorerna,

av en lektor vid allm. läroverk, en adjunkt vid allm. läroverk eller seminarium, en kyrkoherde och en vid folkskolan eller dess överbyggnader anställd lärare i kristendoms-kunskap.

Beträffande nämndens sammansättning vilja vi föreslå en liten förändring bestående däri, att folkundervisningsanstalterna böra vara bättre tillgodosedda. Då läroverken ha en lektor i nämnden, bör en adjunkt vid *seminarierna* ha plats där, varför det bör heta: en adjunkt vid folkskoleseminarium.

Följande moment handlar om *skolreglementena*. Reglementet skulle komma att omfatta *tvenne huvudgrupper av bestämmelser: dels angående skolväsendets allmänna anordning, dels angående lärotider*.

Vad angår formen för reglementenas uppgörande och fastställande, har kommittén tänkt sig följande tillvägagångssätt. *Förslag till reglemente upprättas av vederbörande lokala skolmyndighet, efter lärarpersonalens hörande och sedan kyrkostämman fattat erforderliga beslut. Härefter har vederbörande folkskoleinspektör att underkasta förslaget granskning, varefter det av domkapitlet slutligen prövas och fastställles. Det av domkapitlet fastställda reglementet insändes till överstyrelsen för kännedom.*

Beträffande sättet för undervisningsordningens uppgörande och fastställelse skulle *sagda ordning uppgöras av vederbörande lokala myndighet efter lärarpersonalens hörande samt därefter insändas till folkskoleinspektören, som skulle med eget yttrande översända densamma till domkapitlet. Sedan den av domkapitlet blivit granskad, skulle det tillkomma domkapitlet att överlämna densamma med eget utlåtande till överstyrelsen, som skulle underkasta densamma slutlig prövning och fastställelse.*

Bestämmelser av mera underordnad betydelse, vilka *avse rent lokala förvaltnings- och regleringsbestyr, borde överlämnas åt de lokala skolmyndigheternas omedelbara omsorg och sålunda ej dragas under en högre myndighets prövning*. I det lapska skolväsendet med dess säregna förhållande vill kommittén icke föreslå några förändringar. Däremot anser kommittén, att då den finsktalande befolkningen är bofast, *intet skäl fin-*

nes, varför icke det finska skolväsendet skulle i samma utsträckning som skolväsendet i övrigt i landet läggas under den föreslagna centrala ledningen.

Det 4:e kapitlet handlar om den fortsatta undervisningen som meddelas i folkskolans högre avdelning, fortsättningsskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor.

Folkskolans högre avdelning bör läggas under den centrala ledningen i samma utsträckning, som om den egentliga folkskolan av kommittén föreslagits.

Angående fortsättningsskolan har kommittén redan förut uttalat som sin åsikt, att nämnda skola i sin nuvarande form icke väl motsvarade den ungdoms intressen och behov, för vilken den är avsedd utan den borde taga sikte på det praktiska arbete, som sysselsatte lärjungarna eller sannolikt skulle bli deras framtida livsuppgift. Kommittén anser det för närvarande ej möjligt eller behövt att söka i enskildheter angiva vare sig skolöverstyrelsens eller andra skolmyndigheters befattning med ifrågavarande skolform. Dock synes den för att bevara sin karaktär böra ställas mera omedelbart än folkskolan under den centrala ledningen.

Den högre folkskolan bör ställas under samma pedagogiska ledning som övriga folkundervisningsanstalter. Dess ställning till skolöverstyrelsen bör dock bli av mera omedelbar natur än folkskolans.

Beträffande de kommunala mellanskolorna föreställer sig kommittén, att hithörande frågor lämpligast ordnas på det sättet, att ledningen av dem fortfarande ligger hos den centrala ledningen av de allmänna läroverken men att denna därvid vissa fall förstärkes med på folkskoleområdet sakkunnig ledning mot av den centrala ledningen för folkundervisningen.

I fråga om vanartiga och i sedligt avseende försummade barn uttalar kommittén som sin uppfattning, att överstyrelsen bör sättas i tillfälle att på ett eller annat sätt taga del i den omvårdnad, som från det allmännas sida ägnas åt ifrågavarande barn.

Likaså bör överstyrelsen sättas i tillfälle att medverka vid

ordnandet och ledningen av den uppfostran, som kommer minderåriga förbrytare till del.

I kap. 6 berör kommittén i korthet utbildningsanstalterna för de för folkskoleväsendet behövliga lärarekrafterna. *Den ställning seminarierna skulle komma att intaga till den föreslagna överstyrelsen för folkskoleväsendet synes i det hela böra bli likartad med den, som de allmänna läroverken intaga till läroverksöverstyrelsen, och de skäl, som kommittén framhållit för behovet av en verksammare central administration av folkskoleseminarierna, gälla även i fråga om småskoleseminarierna.*

Till frågan om folkskollärarkårens utbildning höra även de folkbildningskurser, som hållas i olika delar av landet. Då årligen av statsmedel utgå anslag till dessa kurser, är det givet, att staten måste fordra en viss tillsyn över ledningen av dem, och den centrala ledningen för folk- och småskollärarytbildning bör ej blott äga tillfälle att här göra sin sakkunskap och erfarenhet gällande utan även hava till uppgift att tillvarataga de statsintressen, som föreligga med avseende på organisationer av hithörande frågor.

Till anordningar för allmän folkbildning, som behandlas i sista kapitlet av andra avdelningen, räknar kommittén folkhögskolan, föreläsnings- och biblioteksverksamheten samt anordningar för idrott och fysisk utbildning i allmänhet. I den allmänna folkbildningens tjänst står först och främst *folkhögskolan*. 1912 års riksdag biföll Kungl. Maj:ts förslag om arvode åt en av Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt inspektör över samtliga statsunderstödda folkhögskolor.

Då denne inspektör fått sig tillmätt en ganska självständig ställning och en för folkhögskolan betydelsefull verksamhet, föreslår kommittén att *folkhögskoleinspektören skall fästas vid överstyrelsen* såsom rådgivande och i allmänhet även såsom föredragande i de ärenden, som komma under överstyrelsens behandling.

Om vi i föregående frågor ej haft något väsentligt att invända mot kommitténs förslag, så kunna vi ej instämma i dess förslag rörande anställning av en konsulent för föreläs-

ningsverksamheten och två konsulenter för biblioteksväsendet. Den verksamhet, som skulle tillkomma dessa tjänstemän, synes oss ej bliva så omfattande, att särskilda tjänster för ändamålet behöva upprättas. Då det föreslås icke mindre än fyra byråchefer inom folkundervisningsavdelningen jämte underlydande tjänstemän, kan enligt vår mening den verksamhet, som skulle tillkomma de nämnda konsulenterna, mycket väl fördelas på den rikliga personal, varav överstyrelsen skulle utgöras.

Angående *den fysiska uppfostran* yttrar kommittén, att med det nära samband, som förefinnes mellan de båda sidorna av uppfostran, den andliga och den kroppsliga, det ligger i förhållandenas natur, att *den stödjande och varsamt ledande verksamhet, som staten på ifrågavarande område har att utöva, närmast bör anförtras åt en blivande överstyrelse.*

I den tredje avdelningen redogöres för *Skolstyrelsens organisation och stat.*

Kommitténs åsikt är, att *en enda för landets hela skolväsen gemensam skolstyrelse* bör anordnas, och att denna får karaktären av ett *centralt ämbetsverk* under namn *skolöverstyrelse.*

Vidare beröres frågan om skolöverstyrelsens ställning till ecklesiastikdepartementet. Inrättandet av den nya skolöverstyrelsen skulle icke medföra synnerlig förändring inom eckl. departementet. Liksom chefen för läroverksbyrån nu bereder till föredragning ärenden från läroverksöverstyrelsen, skulle chefen för folkskolebyrån, som befrias från sin inspektionskyldighet, komma att bereda till föredragning ärenden från den nya skolöverstyrelsen, nämligen folkskole-, seminarie- och folkbildningsärenden samt ärenden rörande abnormväsendet. Visserligen kunde fördelningen av vissa anslag, såsom till folkhögskolor och dövstumundervisningen, till folkbibliotek och föreläsningsskurer, anslag till resestipendier och elevstipendier, överlämnas till överstyrelsen, men enligt kommitténs mening bör det ske endast i det fall, att en decentralisation av motsvarande ärenden inom förvaltningen i dess helhet komme att genomföras.

I spetsen för hela skolöverstyrelsen ställes en *chef* med

generaldirektörs ställning. Under honom lyda två *avdelningschefer*, vartill förordnas en av ledamöterna på vederbörande avdelning.

Vid utredning av frågan om byråernas antal kommer kommittén först till det resultatet, att antalet folkskolebyråer ej kan sättas lägre än till tre. *Den första* av dem skulle avses för fortsättningsskolan, högre folkskolan och den befattning med kommunala mellanskolor, som folkundervisningsavdelningen kan komma att få, samt för frågor rörande fortsatt undervisning. Till *den andra* byrån, som närmast synes böra övertaga undervisnings- och uppfostringsfrågor, komme att höra granskning av undervisningsordningar, frågor rörande normalplaner, undervisningsmateriell, läroböcker m. m. samt frågor rörande fysisk uppfostran och skolhygien.

Den *tredje* byrån skulle lämpligen handlägga ärenden rörande folkskoleinspektionen, instruktionen för kommunala inspektörer och överlärare, dövstum- och blindväsendet. Denna byrå bör och övertaga den mångfald av ärenden, som avse den yttre ledningen och administrationen av skolväsendet, såsom dispens- och befordringsfrågor, disciplinfrågor m. m.

Kommittén stannar dock icke vid dessa tre byråer utan kommer till det resultatet, att *folk- och småskoleseminarierna kräva sin särskilda byrå.* Det blir sålunda fyra byråer med var sin chef. Kommittén har dock ej funnit skäligt att föreslå en femte byrå, då de ärenden, som avse den allmänna folkbildningsverksamheten, icke uppgå till sådant antal eller äro av den omfattning, att de ensamma för sig kräva en byrå. Kommittén har ej heller funnit välbetänkt att till förmån för en särskild byrå för folkbildningsärenden föreslå inskränkningar på annat håll. Under sådant förhållande har kommittén funnit riktigast, att de fyra först nämnda funktionärerna, nämligen folkhögskoleinspektören, föreläsningsskulenten och de två bibliotekskonsulenterna överflyttades till skolöverstyrelsens folkundervisningsavdelning med självständig föredragningsskyldighet och utan att underordnas någon särskild byrås chef.

Utom nu nämnda tjänstemän föreslår kommittén därjämte särskilda sakkunniga och inspektörer.

För detta ändamål äskas 5,000 kronor för inspektion av gymnastikundervisning och fysisk uppfostran samt för sakkunnigt biträde vid till ifrågavarande område hörande ärenden, 4,000 kr. å extra stat för inspektion av undervisningen i husligt arbete och för sakkunnig behandling inom överstyrelsen av frågor rörande denna undervisning, 4,000 kr. likaledes å extra stat för sakkunnigt biträde vid handläggningen av ärenden rörande fortsättningsskolan samt 4,000 kr. för biträde vid handläggningen av sådana juridiska ärenden, för vilkas behandling erforderlig sakkunskap inom överstyrelsen ej förefinnes.

Då de underordnade lokala myndigheterna skola bibehållas och beträffande folkskolorna även domkapitlen, så kunna vi ej undgå att tycka, att den nu föreslagna apparaten är mer än behöfligt vidlyftig. En inskränkning torde kunna ske såväl beträffande byråchefernas som de sakkunnigas jämte inspektörernas antal. Förut har det gått med *en* byråchef, och det synes ej vara skäl i att på en gång öka antalet till fyra. Att tillsätta särskilda inspektörer för flera övningsämnen kunna vi ej heller finna av behovet påkallat. En reduktion av tjänstemännens antal vore därför önskvärd och torde utan olägenhet kunna ske.

Vad kansliet med dess rikliga personal beträffar, torde även det kunna förenklas.

Folkundervisningskommitténs betänkande. III. Folkskoleinspektionen.

Sammanfattning och anmärkningar.

Huvudpunkten i föreliggande betänkande utgöres av kommitténs hemställan, att *inspektionen för framtiden måtte anordnas såsom en huvudsyssla, åt vilken folkskoleinspektionen odelat bör ägna sig*, ett strävande som sedan lång tid tillbaka gjort sig gällande och vunnit anslutning såväl inom riksdagen som av vederbörande myndigheter.

Härför har kommittén funnit sig böra göra undantag i fråga om Gottland med hänsyn till de hinder, som de yttre förhållandena i de flesta fall torde komma att ställa för grundsatsens genomförande.

Däremot har kommittén ej ansett sig böra bifalla ett förslag, som i lärarebildningens intresse blivit framställt, nämligen att för varje folkskoleseminarium skulle avsättas ett särskilt mindre område, över vilket seminariets rektor eller någon annan av seminariets lärare skulle utöva inspektionen.

Icke heller har kommittén funnit skäl att gå med på den skrivelse, som Städernas folkskoleinspektörsförbund inlämnat angående förordnande för kommunala folkskoleinspektörer att inom eget skoldistrikt tjänstgöra som statens inspektör.

Kommittén har genom den föreslagna förändringen av inspektörstjänsterna och genom inspektionens förläggande under en central skolstyrelses ledning åsyftat att giva *ökad betydelse och effektivitet åt inspektörernas arbete*, men har icke avsett någon förändring i inspektionens hittillsvarande karaktär. *Inspektörerna behålla sin egenskap av kontrollerande och rådgivande, ej styrande organ inom skolförvaltningen.*

Riket skulle utom Gottland enligt kommittéföreläget innehålla 33 inspektionsområden. I fråga om Luleå stift ha alternativa förslag framställts.

Beträffande anställningens art har kommittén föreslagit, att folkskoleinspektören antingen må erhålla ordinarie anställning eller ock, då omständigheterna därtill föranleda, förordnas på viss tid, och skulle i förra fallet folkskoleinspektör tillsättas genom konstitutorial. Inspektörsbefattning bör offentligen ledigförklaras.

Folkskoleinspektör, som innehar sin befattning som huvudsyssla, skall erhålla avlöning i tre lönegrader å resp. 4,000, 4,500 och 5,000 kr., uppdelad i lön och tjänstgöringspengar. Till expensmedel bör åt inspektör, för vilken befattningen är huvudsyssla, utgå ett belopp av 300 kronor.

Inspektör inom Stockholms stad samt i 7 inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län liggande inspektionsområden skall erhålla ett ortstillägg å 500 kr. För inspektionen inom Gottlands län föreslår kommittén, att till Kungl. Maj:ts förfogande ställes ett belopp av 2,000 kr. och till expensmedel 200 kr.

Kommittén har icke föreslagit någon ändring i nu gällande bestämmelser angående rese- och traktamentsersättning åt folkskoleinspektörerna.

I fråga om folkskoleinspektörernas pensionering har kommittén föreslagit, att rätt för folkskoleinspektör att komma i åtnjutande av hel pension måtte inträda vid 63 levnads- och 25 tjänstår, av vilka minst 10 förvärvats under innehavande av inspektörstjänst. Inspektionens anordnande på föreslagna sätt skulle kräva 148,100 kr. eller en merkostnad av 97,600 kronor.

Kommittén anser, att folkskoleinspektionens nya anordning snarast möjligt bör bringas till stånd och att perioden för övergång till ett fullständigt genomförande av organisationen ej bör göras särdeles lång.

Beträffande trenne punkter i kommitténs förslag har kanslirådet Hugo Tigerschiöld avgivit särskilda yttranden. Kom-

mittén har avstyrkt en av vissa inspektörer gjord framställning, att inspektören skulle uppflyttas från 4. till 3. klassen i resereglementet med hänsyn till de ökade kostnader en sådan åtgärd skulle medföra. Oavsett denna viktiga omständighet framhåller hr Tigerschiöld med rätta, att en sådan uppflyttning varken är lämplig eller nödig, då en mängd tjänsteinnehavare av åtminstone lika hög social ställning åtnjuta ersättning enligt fjärde klassen.

I samband härmed vilja vi påpeka önskvärdheten och behovet av att resereglementet reviderades. Det är nämligen högst oegentligt och oriktigt, att tjänstemän, som ha reseersättning, skola ha mer betalt, än de verkligen giva ut, så t. ex. betalning för resa efter två hästar, när de begagna blott en. Man hör icke sällan personer, som ha reseersättning, med en viss förnöjelse eller skrytsamhet tala om huru mycket de förtjäna på sina resor. Nu då lönerna blivit betydligt högre, är så mycket mer en sådan extra inkomst obehövlig.

Beträffande ortstilläggen för inspektörerna i 7 norrländska områden samt Stockholms stad med Södertörn och Roslagen yttrar hr T., att dessa i jämförelse med vad som gäller för åtskilliga andra tjänstemän av högre eller lika hög grad äro för stora. Ortstilläggen borde begränsas till 3,300 å 400 kr.

Angående den nya organisationens genomförande yttrar hr Tigerschiöld beaktansvärda ord. Kärnpunkten i den nya organisationen ligger enligt hans åsikt icke i att inspektionen skötes som huvudsyssla utan däri, att inspektionen genom inrättandet av en skolöverstyrelse får enhetlig ledning och kontroll. Den nya omorganisationen bör därför icke genomföras, förrän en central ledning kommit till stånd. Den bör ej heller med ett slag genomföras i hela sin omfattning. Dels skulle detta medföra betydligt ökade kostnader, dels torde det ej vara lämpligt att på en gång skilja sig från den erfarenhet och personliga duglighet, som representeras av de folkskoleinspektörer, som nu på förordnande sköta befattning-

en som bisyssla, även om det vore möjligt att på en gång föreslå 33 personer, fullt kompetenta, även med hänsyn till personlig duglighet, att utnämnas till ordinarie folkskoleinspektörer.

Havets djup.

Redan länge har man känt till havsdjupen NO om Porto Rico 7,100 meter, vid Antillerna 8,300 och NO om Jeso 8,513 mtr. Därefter fann man ett djup av 9,427 mtr N om Nya Zeeland («Kermadec-graven») och sedermera år 1900 den s. k. »Neros grav» S om Guam bland Marianerna (9,635 mtr). Helt nyligen har ett av tyska marinens skepp, »Planet», upptäckt ett djup av 9,780 mtr 40 km. N om ön Mindanao (Geogr. Zeitschrift). Vi föranledas till att påminna om dessa för geografer bekanta uppgifter av den omständigheten, att Emil Svensén i h. 1 av sin nya upplaga av »Jorden och människan» yttrar följande: »Ett stycke nordost om de Västindiska öarna, nära norra vändkretsen, påträffas det största hittills med någon visshet uppmätta havsdjupet, över 7,000 mtr. Större djup finnas nog flerstädes, särdeles ute i Stilla havet, men äro svåra att uppmäta, då det ej alltid kan märkas, när linan med sänklodet når botten, eller om den genom vattnets rörelse blivit bragt ur sitt lodräta läge.»

Det var redan Challengerexpeditionen som 1872—74 fann ett djup av 7,100 mtr NO om Porto Rico.

Uppgiften, att »det ej alltid kan märkas, när sänklodet når botten», måste i detta sammanhang anses för vilseledande, ty genom nyare apparater (använda redan av Challengerexpeditionen) kan man fullt konstatera, när sänklodet nått botten. Så äro Brookes och Bailles sänklod så konstruerade, att tyngden faller av, när ställinan når botten. De djup, som uppmäts efter Challengerexpeditionen, äro fullt lika säkra, i synnerhet som apparaterna sedan dess bragts till större fullkomlighet.

Folkundervisningskommitténs förslag till skolöverstyrelse.

I det av kommitterade framlagda förslaget är det några punkter, som vi här nedan vilja ägna en särskild uppmärksamhet.

I.

Det är ett lika obestriddigt som glädjande faktum, att vårt lands folkskoleväsen i den innevarande tiden har nått en relativt hög ståndpunkt. Orsakerna härtill ha varit av skilda slag, men icke minst har utvecklingen inom detta område naturligtvis berott på de organ, som för svenska folkskolan hittills varit i verksamhet. Särskilt förtjänar det arbete, som utförts och utföres av folkskolebyrån inom ecklesiastikdepartementet, att härvidlag beaktas och tacksamlingen omnämnas. På grund härav torde det kunna sättas i fråga, huruvida en fullkomligt *ny* och på samma gång onekligen rätt *kostsam* institution för vårt folkskoleväsens ledning *verkligen* för *närvarande* är av behovet påkallad. Utan tvivel skulle nämligen samma mål kunna nås på det sättet, att å ena sidan ecklesiastikdepartementets folkskolebyrå utvidgades och förstärktes med en del nya krafter, å andra sidan behövlige reformer genomfördes med avseende på ej mindre folkskoleinspektionen än ock mellaninstanserna mellan skolans lokalmyndigheter och dess högsta styrelse. Kommittén anser emellertid, att upprättandet av en överstyrelse för folkskolan, fullt analog med den för läroverken fungerande, icke längre kan eller bör uppskjutas. Erkännas måste ock, att kommitterades förslag, sådant det nu föreligger, innehåller åtskilligt,

som är värt att beaktas och som gör, att den idé, varåt det vill giva en fast gestaltning, otvivelaktigt har framtiden för sig. Bland annat få vi såsom något förtjänstfullt i kommitterades uttalande framhålla den omständigheten, att de icke velat med ens bryta den historiska kontinuiteten på nu ifrågasvarande område utan fastmer tänkt sig saken så, att åtminstone tills vidare liksom hittills ej blott läns- och stiftsstyrelserna utan även skolråden skulle deltaga i folkskoleärendenas behandling. Då emellertid kommittén uppenbarligen betraktar nämnda institutioner blott och bart såsom provisoriska mellaninstanser men ej i bestämda ordalag anger, huru de blivande distriktsstyrelserna enligt dess mening skulle organiseras för att på bästa sätt kunna fylla sin uppgift, så måste vi anse detta vara en brist i förslaget och — vad mer är — en brist av sådan art och betydelse, att, så länge den kvarstår, förslaget i dess helhet icke bör vinna stadfästelse. Det förefaller oss nämligen omöjligt att komma fram till en klar uppfattning av den projekterade organisationen såsom ett helt, med mindre än att *alla* enskildheterna däri blivit på nöjaktigt sätt utarbetade och till allsidig prövning framlagda. På grund härav nödgas vi framställa det spørsmålet, huruvida det ej under alla omständigheter vore lämpligast att uppskjuta behandlingen av den viktiga frågan om upprättandet av en överstyrelse för folkskoleväsendet i Sverige, tills frågan rörande mellaninstanserna fått sin tillfredsställande och slutgiltiga lösning. Vidare framgår av kommitténs förslag, att den vill på *överstyrelsen* lägga åtskilligt arbete, som åtminstone lika bra kunde utföras av de underordnade skolmyndigheterna. Så yrkar den t. ex., att allt, som är att hänföra till den s. k. undervisningsordningen, skall behandlas på inalles ej mindre än fem olika håll. Först skall nämligen den lärarpersonal, saken angår, i densamma höras, därefter skall den ifrågasvarande ordningen av skolrådet upprättas och till folkskoleinspektören översändas, vidare skall denne uttala sig i anledning därav och med såväl sitt yttrande som den uppgjorda ordningen till domkapitlet inkomma, sedan skall domkapitlet

för sin del avgiva utlåtande i frågan samt inskicka alla handlingarna till överstyrelsen, och äntligen skall denna underkasta ärendet en slutgiltig prövning och, om den finner skäl därtill, fastställa det förslag, som av skolrådet uppgjorts. Men detta är ojävaktigt en ganska både tidsödande och besvärlig procedur, för att nu inte tala därom, att överstyrelsen, om den skall i egentlig mening göra skäl för sitt namn, bör utöva ledningen *i stort* men *ej* splittra sina krafter och sitt intresse på behandlingen av en massa *detaljfrågor*.

Enligt kommitterades mening skall *beslutanderätten* helt och hållet läggas i generaldirektörens hand. En dylik anordning synes oss emellertid rent av betänkelig, särskilt som de frågor, den projekterade överstyrelsen skulle få att syssla med, onekligen äro av utomordentligt stor betydelse för hela vårt folk och dess framtid. Och något, som gör detta förslag än betänkligare, det är, att generaldirektören skulle vara chef på *en* gång för läroverkens och folkskolornas överstyrelse. Då nämligen läroverkens gymnasier skola lägga grunden till rent vetenskapliga studier, hava dessa obestriddigt en annan uppgift än den, som tillkommer både seminarierna och folkskolan. Men under sådant förhållande har man väl ganska liten, om ens någon garanti för att man varje gång, denna chefspost blir ledig, skall finna en person med de omfattande kunskaper, den vidsträckta pedagogiska erfarenhet och det mångsidiga intresse, som nödvändigt fordras för ett framgångsrikt skötande av detta i särskild mening viktiga och ansvarsfulla ämbete. Den tanken att Sveriges hela undervisningsväsende från och med småskolans lägsta klass till och med gymnasiets högsta ring skall bilda ett sammanhängande helt, är visserligen i och för sig mycket vacker och tilltalande. Samma omdöme gäller enligt vår mening också den stora tanken: folkskolan — bottenskola. Men detta är *en* sak. En helt annan sak är den frågan, huruvida *ej* planen att i en enda mans hand lägga den högsta vården av det vitt förgrenade skolväsendet i vårt land måste anses höra hemma i utopiernas värld.

Särskilt förtjänar kommitténs uttalande i fråga om *kristen-*

domsundervisningen att påaktas. Någon »ändring i sättet för antagande av lärobok, motsvarande den nuvarande — — — utvecklingen av Luthers lilla katekes» anser sig kommittén visserligen ej ha funnit skäl att föreslå. Med avseende härpå måste vi dock på fullt allvar fråga, huruvida det verkligen, såsom kommittén tycks mena, är av erfarenheten bestyrkt, att den anordning beträffande val av läroböcker i kristendomkunskap, som för närvarande tillämpas vid rikets allmänna läroverk, av alla på hithörande område sakkunniga erkännes vara »ändamålsenlig». Vi ha nämligen från trovärdigt håll förspott, att meningarna i den frågan ej äro så alldeles odelade. Och även *om* den förhandenvarande anordningens ändamålsenlighet vore höjd över alla slags tvivel, så lär man väl ej ändock vilja påstå, att en tillämpning av anordningen i fråga under alla omständigheter skulle omöjliggöra införandet i skolan av läroböcker med rationalistisk tendens. Men det är just från sådana, vi så gärna ville se »de djupa ledens» barn vara befriade — åtminstone inom skolans väggar. Vad vidare den föreslagna sammansättningen av läroboksnämnden beträffar, så vilja vi fästa uppmärksamheten på tvenne omständigheter, som tala emot ett gillande av kommitténs mening. Den *ena* utav dessa omständigheter är den, att kommittén föreslagit »en adjunkt i kristendom vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium» till medlem i berörda nämnd. En sådan bestämmelse förefaller oss icke lämplig. Ty om ock en person är fullt förtrogen med allmänna läroverkens behov i fråga om läroböcker i nu åsyftade bransch, så följer därav alls icke, att han äger kompetens till att yttra sig även angående seminariernas och folkskolans krav i samma hänseende — och tvärtom. Särskilt vad seminarierna vidkommer, synes oss denna del av kommitténs förslag till sammansättning av nämnden ej vara lyckligt funnen. Det är nämligen ingalunda säkert, att en lärobok, som är avsedd för de allmänna läroverken, passar även för seminarierna. Detta kan bero antingen därpå, att framställningen tynges av en lärd apparat, som kräver eljes obehövliga kom-

mentarier, eller ock därpå, att den saknar just sådant, som den blivande folkskoleläraren särskilt behöver få kunskap om. Å andra sidan låter det ju tänka sig, att en lärobok, som väl motsvarar seminariernas krav, endast i viss mån är vid läroverken användbar. Ty seminarierna skola ju förutom det, att de meddela sina lärjungar allmän bildning, jämväl utdانا dem för ett särskilt levnadskall, men den senare av dessa uppgifter ha de allmänna läroverken sig icke förelagd. Men kan väl *i regeln* en läroverksadjunkt anses kompetent att bedöma en läroboks lämplighet för seminarierna eller vice versa? Vi tro det ej. Ty visserligen övergå särskilt i våra dagar icke så få ifrån de allmänna läroverkens till folkskoleseminariernas tjänst, liksom ock ett byte av lärarkrafter i motsatt riktning nu för tiden ej är någonting ovanligt. Men därav torde man dock ej få draga den slutsatsen, att en läroverksadjunkt i allmänhet skulle sitta inne med erforderlig sakkunskap angående för seminarierna passande läroböcker, eller att en seminarieadjunkt skulle i nu berörda hänseende lämpligen kunna fungera såsom representant för de allmänna läroverken. På grund härav måste vi betona önskvärdheten av den bestämmelsen, att i nämnden insättes en läroverksadjunkt, när det gäller införandet av nya läroböcker i läroverken, och en seminarieadjunkt, när samma fråga rörande seminarierna skall behandlas. — Vi övergå nu till den *andra* utav de omständigheter, som enligt vår uppfattning tala emot ett godkännande av kommitténs förslag rörande sakkunnig-nämnden. Kommittén har visserligen framkastat den tanken att i nu ifrågavarande nämnd, »därest densamma skulle komma att avses ej blott för de allmänna läroverken utan även för seminarier och folkskolor samt folkskolornas överbyggnader», skulle insättas bland andra även »en vid folkskola eller någon av folkskolans överbyggnader anställd lärare, till vars lärarverksamhet hörde undervisning i kristendomskunskap». Folkskolan med alla dess överbyggnader skulle således visserligen bliva representerad i den projekterade läroboksnämnden. Men ifall man betänker, å ena

sidan att antalet av läroverkens lärare och lärjungar utgör blott en ringa bråkdel av den summa, vartill folkskolans lärarpersonal och lärjungar uppgå, å andra sidan att i trots härav enligt kommitténs mening läroverkens intressen på nu åsyftade område skulle bevakas av en lektor och en adjunkt — den senare eventuellt ersatt av en bland seminariernas adjunkter —, så torde man härav inse, att folkskolans representation i den föreslagna nämnden är ganska svag, under det man söjt proportionsvis alltför väl för tillgodoseendet av läroverkens intressen.

II.

Att den av kommittén uttalade tanken på en överstyrelse för det svenska folkskoleväsendet i en måhända rätt snar framtid kommer att förverkligas, det är något, som vi ej hava skäl att betvivla. Därtill har denna tanke såväl i pressen som på ett stort antal skolmöten av olika slag allaredan tagit sig alltför många och bestämda uttryck. I början av dessa reflexioner över kommitterades förslag ha vi ock uttalat vår övertygelse om att detsamma helt säkert ej är dömt att gå under. Men då förslaget icke ger ett bestämt svar på alla de frågor, som äro med idén om en »överstyrelse för folkundervisningsväsendet» oupplösligen förenade, då det vidare innehåller vissa detaljer, som på långt när icke alla för saken intresserade kunna vara med om, och då slutligen dess genomförande skulle åsamka statsverket en rätt avsevärd ökning i utgifterna för folkskoleväsendet, så våga vi ej tro, att förslaget i dess nuvarande gestaltning kan gå igenom och anse detta för övrigt av mer än ett skäl ej ens önskvärt. Skall nämligen ett nytt ämbetsverk genom sitt arbete kunna åstadkomma allt, vad man genom dess upprättande avsett att vinna, så måste det å ena sidan på varje punkt hava sina egna riktlinjer fullt klara, å andra sidan kunna mötas med sympati och förståelse av alla, för vilka dess verksamhet direkt eller indirekt har någon egentlig betydelse. Detta kan dock härvidlag ej i någotdera hänseendet sägas vara

fallet. Framlägges däremot ett förslag till överstyrelse för folkundervisningsväsendet, varur nu förfintliga, påpekade eller icke påpekade brister och mindre lyckligt funna bestämmelser blivit undanskaffade, så taga vi för givet, att detsamma skall vinna terräng även i sådana kretsar, där man ställer sig avvisande gentemot kommittéförslaget i dess nuvarande gestaltning.

G. S.

Litteratur.

Barnets skatkammer av *Sogneprest Skagen* utgit av *Luthersk Bokmission*, stiftet i juni 1902. *Kristelige fortællinger for barn* nr 1 gennemset av *Sogneprest O. T. Moe*, utgit av *Luthersk Bokmission*, Bergen.

»Luthersk Bokmission i Bergen er et selskap, som i kjærlighet har tat op et arbeide forat hjælpe vor kirke, vore skoler og vore hjem forat bevare deras sønner og døtre for Herren.

I den hensigt utdeler selskapet gratis følgende: Lommebibler, Kristelige sangbøker og Kristel. fortællinger, Bibelske fortællinger for barn samt følgende andagtsbøker: For Smaa barn, Smaa søndagsord for barn, Skolebarn, Syke barn, Konfirmander, Ungdom, Studenter, Mænd, Kvinder, Trøst og opmuntring, En liten andagtsbok, Hjemmet, Soldater, Sjøfolk, Syke, Gamle, Troen og Guds barn paa jorden. Tilsammen er nu utdelt over 1 1/2 million bøker.

Alle andagtsbøker er godkjendt av Bergens biskop.»

Vi instämma till fullo i det yttrande över föreningens verksamhet, som blivit avgivet av biskop Bøckman, nämligen att *Luthersk Bokmission* är en god nyttig gärning, ett verksamt led i tidens arbete för att bevara ungdomen för Herren och hans kyrka. Då endast under år 1911 372,621 böcker utdelats gratis, är tydligt, att *Luthersk Bokmission* behöver rikliga medel för att kunna fortsätta sin verksamhet i samma omfattning som förut, och pastor A. Meyer i Bergen vänder sig därför till alla för företaget intresserade och särskildt till prästerna med uppfordran att verka för att bidrag måtte lämnas till sällskapets verksamhet. Sällskapet utsträcker

också sin verksamhet till missionsfältet, till sjömansmissionens stationer, till de andra nordiska landen och till Amerika.

Kyrka och stat. Några synpunkter av *Edv. Rodhe*. Sthlm, P. A. Norstedt & Söner, 1912. Pris 60 öre.

Viktor Rydbergs och Fredrik Fehrs inflytande på religion och kyrka i Sverige. En studie av *S. A. Fries*, Sthlm, P. A. Norstedt & Söner, 1912. Pris 65 öre.

Båda broschyrerna höra till serien »Skrifter till 1800-talets kyrkohistoria». I den förra redogör förf. för sambandet mellan kyrka och stat under reformationens och storhetstiden och för de religiösa kriserna under 1800-talets förra hälft, vilka i förening med de liberala strömningarna i allmänhet i sin mån bidro till att sambandet mellan stat och kyrka började lösas. Förf. har begränsat sin behandling av ämnet huvudsakligen till 1800-talet. I den senare skriften skildrar dr S. A. Fries »nyprotestantismens» eller den moderna teologiens framträdande och första utveckling i vårt land, och rör sig framställningen huvudsakligen kring å titeln nämnda personer. »Enligt min uppfattning», säger förf., »står den nu antydda utvecklingen i största tacksamhetsskuld till fyra ovanstående män under det sista halvseklet av det flydda 19:de århundradet. Dessa män äro komministern i Katarina församling i Stockholm Nils Ignell († 1864), Pontus Vikner († 1888), Viktor Rydberg († 1895) och Fredrik Fehr († 1895), således tvenne prästmän och tvenne lekmän.»

Att Ignells namn upptages bland dessa kan synas underligt. Han anslöt sig till Schleiermacher, och det var ej något ovanligt den tiden, men han stannade icke därvid utan lät rätt mycket påverka sig av rationalistiska idéer. Att Pontus Vikner och Viktor Rydberg utövat ett stort inflytande, är ovedersägligt. Fredrik Fehr översatte och utgav åtskilliga av Ritschlska skolans skrifter, men i öfrigt torde hans inflytande utom huvudstaden ej varit så synnerligen stort.

Alf Lundgren och Karin Oscarson. Vad skola vi göra? Kindergartenssysselsättningar för hemmet. I. Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1912. Pris 1 kr. 75 öre.

Innehåller fingerlekar, pappersvikningar, dubbelklippningar, figurläggningar och ritningar till sagor och visor.

»Barn i 4—7 års åldern», säga författarna, vilja »gärna ha och böra även få roande sysselsättning. Av största vikt är det dock att giva dem sådan, som väcker deras intresse, ger näring åt deras fantasi och på samma gång övar deras handlag till kommande nyttiga arbeten. Kindergartenssysselsättningarna ha visat sig för detta ändamål vara synnerligen lämpliga, varför de otvivelaktigt böra införas även i hemmen. Huru de skola utföras, anges tydligt i de kortfattade anvisningarna i detta lilla häfte med bifogade mönsterbilaga.»

Fingerlekar (»Baka kaka»), pappersvikningar, dubbelklippningar och figurläggningar synas oss vara mycket instruktiva och lämpade efter barnens förmåga. Den sista teckningen: Katten med fiolen, som är framställd efter en engelsk barnkammarserie, är måhända något mer invecklad och svår för de små.

Djuren i hushållet. Läro- och uppslagsbok i praktisk zoologi utgiven av *Fackskolan för huslig ekonomi i Upsala*. 2:a delen. *Fiskarna* av lektor *Sven Ekman*. Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1913. Pris 2 kr. 25 öre.

Förf. har, såsom han angiver i förordet, i enlighet med planen för ifrågavarande arbete behandlat ämnet mera från praktisk ekonomisk än vetenskaplig synpunkt. Därför ägnar han särskild uppmärksamhet åt några frågor, som icke eller på sin höjd blott i förbigående beröras i vanliga läroböcker, såsom fiskköttets olika näringsvärde och dess smaklighet samt fiskodlingen. För blivande husmödrar är också detta av den största betydelsen. Då de, som gå igenom en fackskola i huslig ekonomi, i regel förut läst en kurs i zoologi, hade måhända utan olägenhet det teoretiska underlaget kunnat ännu mer inskränkas.

Det tredje kapitlet innehåller en intressant redogörelse för fiskfaunan och fisket.

Dessutom bifogar förf. en bestämningstabell för de vanligaste benfiskarna, som bör bli av värde, när det gäller att bestämma fiskar.

Planscherne, som äro ritade efter naturen av Vetenskapsakademiens tecknare, artisten A. Ekblom, äro mycket väl gjorda.

Illustrerad Tidskrift för ung och gammal, redigerad av Oscar Mannström. N:r 23, 24 och julnummret samt n:r 1 1913.

Dessa häften äro rikt illustrerade och innehållet är som vanligt gott och omväxlande. Tidskriften är förtjänt av att spridas i vida kretsar.

Tidskriften börjar nu sin tredje årgång, och n:o 1 har redan utkommit. Den inledes med en skildring av drottning Victoria (med en vacker fotografi och flera illustrationer). Bland det övriga innehållet märkes ett resebrev från C. J. L. Almquist till Peter Wieselgren; »När jag drev ut en ond ande. En bild från Ostafrika», av R. Sundström.

Vi tillönska tidskriften framgång på det nya året.

Den Danske Realskole. H. 21, 22 och 23 1912 samt h. 1 och 2 1913. Innehålla bl. a.: Almueskoleloven og Realskolen; Om Skolevæsenet i Japan; Fortsættelseundervisning; De »forkortede Timer»; Den finske Skole.

Pedagogisk Tidskrift h. 10—12 1912 samt h. 1 och 2 1913.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redigerad av V. T. Rosenqvist. H. 8. 1912. Häftet, det sista för år 1912, innehåller följande svenska artiklar: Fantasi-bildningens moralpedagogiska värde av Vald. Ruin; Børnens danske Læsebog av K. A. S.; Knut Emil Lindgren † av —r.

Om strävandena vid 1856—1858 års riksdag för folkskoleväsensens reorganisation.

G. Om förnyat reseanslag åt greve Th. Rudenschöld.

Utskottet fann skäl för att tillstyrka bifall till det av friherre Hierta väckta förslaget om ett anslag åt honom av 1500 rdr samt intill nästa skatteregleringsperiod.

Detta utskottsbetänkande åtföljdes av några reservationer. Bland dem hävdade teol. dr Sæve folkskolans företrädesrätt; J. G. Brodin ansåg, att man först och främst borde begära revision av folkskolestadgan, och att Kungl. Maj:t därefter täcktes framlägga för riksdagen uppgift på de anslag, som kunde behövas; Per Nilsson i Espö motsatte sig alla planer på privata seminarier; Henschen och Matts Persson angävo även avvikande meningar.

Det sammansatta utskottets betänkande gick nu till ständerna för att prövas.

Ifråga om *anslag av statsmedel till folkskoleväsensens ordnande* sammanstämde adeln, präste- och bondestånden däri, att halva beloppet av den personliga skyddsavgiften måtte användas till folkundervisningens befrämjande. De skilde sig från varandra blott beträffande sättet för medlens utgående och villkoren för deras användande. Borgareståndet ville, att ett bestämt anslag av högst 250,000 rdr rmt skulle för ändamålet fixeras. Eftersom de tre förstnämnda stånden voro ense, blev deras mening riksdagsbeslut.

5—130502. Tidskr. f. folkundervisning, 1913.

Rörande rätt för församlingarna på landet att upprätta småskolor fattade adeln och borgareståndet sammanstående beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utsträckning av bestämmelserna av kungl. kungörelsen den 29 sept. 1853 till rätt att anordna dylika mindre skolor »till det antal, som för lättad tillgång på undervisning för varje av socknens barn provas nödigt». Bondeståndet godkände ock i huvudsak utskottets framställning men ändrade i viss mån dess lydelse. Inom prästeståndet voro meningarna delade. Skarpast uppträdde där Otterström mot den efter Rudenschölds idé av biskop Björck framställda grundsatsen, att det för alla nödvändiga kunskapsmättet bäst bibringades i småskolor med oexaminerade lärare. Han påstod, att ett genomförande av denna idé skulle vända upp och ned på hela folkskoleväsendet alla »leda tillbaka till gubbskolans menlösa tid». Han försvarade folkskolans företräden och fann det besynnerligt, att man nu skulle begära få upprätta småskolor, då det ju redan stode en var fritt att i hemmen undervisa sina barn och att därvid begagna sig av oexaminerade personer. Mot utskottets hårda dom över folkskolan vände sig prosten Emanuelson, som framhöll, att huvudsakligaste orsaken till dess underhaltiga arbetsresultat vore att söka i dålig skolgång och i föräldrars oförstånd att i förtid taga barnen ur skolan. Att föreskriva, att de ifrågasatta småskolorna ovillkorligen skulle vara »tätt spridda», vore obefogat. Ju flera de vore, desto svårare blev det att finna skickliga lärare för dem. Den kraftigaste försvararen av utskottets förslag var professor F. F. Carlson, han, som sedermera kom att så väsentligt bidra såväl till de nu omdebatterade småskolornas som till hela det övriga folkskoleväsendets utveckling. Han framhöll, hurusom den s. k. småskolan i vidsträckta kretsar av vårt land vore den enda möjliga formen av folkskola under de då rådande förhållandena. Till belysning av detta faktum anförde han, att en person, som besökt vid pass trehundra skolor, funnit, att blott en tredjedel av de skolpliktiga barnen inställt sig. Han berörde därefter det olyckliga förhållandet, att folksko-

lans lärare hade en »svävande och osäker levnadsställning», och påpekade behovet av löneförbättring för dem. Väl vore de att anse som tjänare åt kommunerna, vilka alltså borde besörja deras avlönning, men som staten har intresse av en allmän folkbildning, borde den komma med hjälp, då en kommun ej maktade med egna krafter underhålla en ändamålsenlig barnundervisning. Enligt hans beräkningar borde det av utskottet förordade anslaget bli tillräckligt för den nödiga löneförbättringen, enär en sådan icke torde påkallas för lärare, som tillika vore präster eller klockare. Nu — upplyste han — funnes 2,274 lärare vid fasta folkskolor, och av dessa voro 182 präster och 865 klockare, medan 1,477 voro anställda vid ambulatoriska skolor. Av hela antalet voro 2,653 examinerade. Om man från löneförhöjning frånräknade dem, som tillhörde de bägge förstnämnda grupperna, återstode omkring 1,600 examinerade lärare, som borde komma i fråga vid en löneförhöjning. Detta förslag att från sagda förmån utesluta vissa grupper av lärare och — såsom även blivit projekterat — alla mindre förtjänta individer av kåren ogillades av somliga, bland andra av teol. d:r Sandberg, som fann det orimligt att vägra löneförhöjning åt en kår, därför att inom den funnes personer, vilka icke ansågos förtjänta därav. Han yttrade: »Alla skola tillhållas att göra sin plikt eller ock avsättas.» Ståndet stannade vid det beslut, att hälften av personliga skyddsavgiften måtte överlämnas åt kommunerna med villkor att folkskollärarnas löner höjdes, så att de med inberäkning av alla emolumenter uppginge till minst 400 rdr rmt. Blev de allmänna medlen otillräckliga, skulle det vara kommunernas plikt att fylla ut beloppen. Vore någon lärare redan nu så avlönad, att han ej kunde anses behöva någon löneförbättring, borde medlen användas till andra för folkundervisningen gagneliga ändamål, »helst flera lärares antagande». Ståndet ogillade ock utskottets förslag om allmän rättighet att å landet inrätta småskolor. Enär — som vi sett — de tre övriga stånden godkänt detta förslag och i olikhet med det av prästerna fattade beslutet adeln

och borgarna bestämt, att *två femtedelar* av den personliga skyddsavgiften skulle avsättas till uppmuntran för småskolors inrättande och till understöd åt examinerade lärare och icke heller bondeståndet stannat vid samma beslut som prästeståndet, hemställde detta sistnämnda stånd till de övriga, att dessa måtte frångå sina beslut och omfatta det av prästerna antagna. Adeln och borgarna voro dock obenägna för att gå dessas önskan till mötes, och bönderna biföllo denna begäran endast till en del. Som tre stånd enat sig om att rättighet till att upprätta småskolor skulle vara allmän, blev detta riksdagsbeslut, och frågan om beloppet av anslaget återgick till behandling i utskottet.

Då ett par dagar senare i oktober 1857 folkskolefrågan ånyo behandlades i prästeståndet, sysselsatte man sig med frågan om *bildningsanstalter för folkskollärare* och närmast om lämpligheten av att *utvidga Stockholms seminarium* till en mönsteranstalt. Kyrkoherden J. Otterström, vilken såsom f. d. seminarieföreståndare menade sig vara sakförständig i alla folkskole- och seminariefrågor, ogillade alla reparationer på den av honom utdömda seminarieinstitutionen och klagade på den brist på enhet och sammanhang, som rådde i de många »skollärarefabrikernas» undervisning, och han framhöll det orimliga i att underhålla seminarier, där såsom i Strängnäs och Visby funnes allenast 7 å 8 elever i vartdera. Han hade beräknat, att från rikets samtliga seminarier årligen utginge vid pass 160 elever och undrade, varest alla dessa skulle placeras. Han ansåg, att utskottet alltför lättvindigt halkat förbi behovet av en reduktion av dessa bildningsanstalter. Enligt hans övertygelse komme, så länge man bibehölle »alla småfabrikerna i stiftstäderna, massan av elever att där söka sin utbildning och få den till samma kvantitet och kvalitet som hittills». Vinsten av att från ett rikare utrustat seminarium få utsända ett och annat »praktexemplar» till landsorten bleve ingen. Stockholms seminarium hade allenast 18 elever. Otterströms önskan, att folkskoleseminariernas antal skulle inskränkas till blott ett enda fann ingen resonans i ståndet,

men väl uttalades sympatier för deras reducering till ett mindre antal än det dåvarande. Ståndet avlog förhöjt anslag till seminariet i Stockholm. Bondeståndet gjorde gemensam sak med prästeståndet, men adeln och borgarna höllo tillsammans i denna punkt och godkände utskottets förslag om utvidgning av nyssnämnda seminarium. Ärendet återgick därför till förnyad behandling i sammansatta utskottet. Detta utskott hade — som vi sett — tillstyrkt ett anslag av 20,000 rdr rmt till *understöd åt »lärarelärningar»* eller biträden åt folkskollärare vid undervisningen och föreslagit, att företrädesvis sådana skulle intagas som elever vid folkskoleseminarierna. Inom adeln, borgare- och bondestånden hade sympatier uttalats därför. Inom prästeståndet mötte detta anslag starkt motstånd. I sammanhang med diskussionen härom behandlades utskottets förslag om en lika stor summa till *understöd åt elever vid seminarierna*. Otterström uppträdde skarpt emot det förra anslaget och framhöll, hurusom »hundra-tals av dem, som där (= i seminarierna) åtnjutit 50 rdr banko årligt understöd av staten», gått därut ej för att göra samhället gagn som folkskollärare utan för att gå ut på andra levnadsbanor, ehuru det var stadgat, att i ty fall personerna i fråga vore förpliktade att återbära de utbekomna understöden. Han var övertygad, att det skulle komma att gå på samma sätt med de 15- å 16-års ynglingar, som komme att biträda i folkskolorna, »efter vunna kroppskrafter, och sedan de bitit i skolans sura äpple» etc. Han fick dock svar på tal av medlemmar i ståndet. Doktor Sandberg framhöll, att det ej borde betraktas som en riksolycka, om utgången understundom skulle bli denna, ty ynglingarnas vunna själsodling komme i andra yrken samhället till godo. Huvudtalararen till förman för anslagen var även nu professor F. F. Carlson, som framhöll, att denna fråga borde ej ses från synpunkten att skaffa folkskollärarna biträden i deras arbete utan från den, att det ligger i samhällets intresse att söka utbilda skickliga elever för seminarierna, och att det ifrågasatta anslaget till dessa ämnessvenner för ett framtida lärarekall vore att be-

trakta såsom ett blott supplement till understödet åt seminarieelever. Han framhöll, hurusom man såväl i England som Holland haft öga för nyttan av att ej intaga oskolade elever i seminarierna utan fordrat en föregående övning vid någon folkskola såsom ett villkor för intagning. Dåvarande kontraktsprosten Landgren framhöll likaledes, att flera främmande stater beaktat denna angelägenhet. Slutet blev dock, att prästeståndet ej beviljade det ifrågasatta anslaget till lärarelärlingar.

Utskottets hemställan angående *villkoren för folkskollärares antagande* bifölls av bondeståndet och med vissa obetydligare ändringar av ridderskapet och adeln samt borgareståndet. Prästeståndet däremot ogillade även i denna punkt utskottets mening. Otterström kunde ej förlika sig med att utskottet uppställt som ett villkor för att kunna antagas som ordinarie folkskollärare, att den sökande visat sig hava tjänstgjort minst ett år vid folkskola. Detta kunde hava till följd, att t. ex. en präst eller magister kunde komma att trängas undan av en törhända jämförelsevis svag folkskollärare, som fullgjort nämnda villkor. Säwe upplyste honom dock om att meningen ej vore, att alla skulle åläggas förete vitsord om att hava tjänstgjort detta tidsmätt utan allenast de, som ville avlägga prov vid seminarium utan att ha genomgått dess klasser.

Den framställning beträffande *folkskoleinspektion*, som utskottet gjort, blev blott av adeln bifallen. Bönderna ansågo »den föreslagna inspektionsstiftelsen ej medföra större säkerhet om folkskoleväsendets ändamålsenliga ordnande och vård än som enligt ståndets tanke borde förväntas bliva en följd av folkskolestadgans och andra allmänna författningars bestämmelser om skolstyrelses, pastors, domkapitels och biskopens skyldigheter i förutnämnda hänseende». Inom prästeståndet höjde Otterström även i fråga om detta moment sin röst mot utskottets mening. Han försäkrade, att seminarieföreståndarna ej kunde hava tid att åtaga sig den ifrågasatta inspektionen, och folkskolan hade enligt hans förmenande nog ändå

av auktoriteter. F. F. Carlson åter fann inspektörsinstitutionen väl behövlig och framhöll de otvivelaktiga fördelar, som den borde kunna medföra för såväl lärarne själva som för skolans alla överordnade myndigheter genom att skaffa dem en noggrann kännedom om folkskolans ställning och behov. Han fäste uppmärksamheten på hurusom man i flera andra länder beaktat det gagn, som en dylik inrättning skulle kunna medföra. Ehuruval han var övertygad, att ståndet komme att avslå utskottets hemställan om inrättande av en folkskoleinspektion, var han dock viss om att denna idé hade framtiden för sig. Biskop Annerstedt anförde som ett skäl mot att införa denna statsinstitution, att, som vår svenska folkskola stode på kyrklig grund och vårdades av kyrklig hand, komme genom upprättandet av det ifrågasatta ämbetet lärare och skolstyrelser att tjäna två herrar, vilken situation alltid befunnits skadlig. Ståndet följde hans vink och avslog utskottets förslag. Däremot godkände prästeståndet såväl som adeln och bondeståndet dess framställning om anslag till bekostande av Rudenschölds pedagogiska resor i landet.

Sammansatta utskottet, som skulle söka sammanjämka en del av ståndens skiljaktiga beslut, inlämnade den 9 november 1857 ett memorial med anledning därav. Att riksdagen måste anses hava anslagit *halva beloppet av den personliga skyddsavgiften* till folkundervisningens befrämjande, fann utskottet framgå därav, att tre stånd hade i det väsentligaste varit eniga därom. I fråga om allmän rätt att *inrätta småskolor* fann utskottet ävenledes, att denna rättighet hade blivit fastslagen, enär den ändring, som bondeståndet påyrkat, ej inverkade på huvudbeslutet. Som utskottet höll fast vid sin mening beträffande storleken av den andel av personliga skyddsavgiften, som borde användas till uppmuntran till *småskolors upprättande* och till *löneförhöjningar* åt examinerade lärare, föreslog det, att borgareståndet måtte gå med på det tillägg, som adeln gjort. Om de bägge återstående stånden

ej behagade ansluta sig till dessa, borde frågan hänskjutas till Förstärkt Statsutskott. Rörande *understöd till högre folkskolor* hemställde sammansatta utskottet, att präste- och borgarestånden måtte i likhet med adeln och bondeståndet bestämma understödet till *högst* dubbla beloppet mot vad som sammanskjutits i distrikten, dock högst 1,000 rdr rmt. Med avseende på frågan om *villkoren för folkskollärares antagande* föreslog utskottet, att bondeståndet måtte inbjudas att ansluta sig till adelns och borgareståndets beslut, och beträffande *folkskoleinspektionen*, att borgareståndet måtte instämma i präste- och bondeståndens beslut.

De nämnda frågorna kommo nu åter inför stånden. Den om utvidgning av Stockholms seminarium hade förfallit, eftersom två stånd ställt sig mot två. Vid omröstning i Förstärkta Statsutskottet hade blivit avgjort, att två femtedelar av den till folkundervisningens befrämjande anslagna halva personliga skyddsavgiften skulle användas till uppmuntran till småskolors upprättande och i viss mån till löneförbättringar. Ännu i januari 1858 voro icke alla folkskolefrågorna slutbehandlade i riksdagen. I prästeståndet behandlades den 27 januari det förut berörda memorialet från det sammansatta utskottet, och F. F. Carlson slog ännu ett slag till förmån för ett årligt understöd av 20,000 rdr rmt åt lärarelärningar, änskönt präste- och borgarestånden vägrat bifall därtill. Han beklagade, att denna viktiga fråga icke blivit nog utredd. Han framhöll, att den dåliga utbildning, som seminarierna åstadkommo, härrörde i väsentlig mån av att deras elever vid inträdet däri voro så gott som alldeles oförberedda att mottaga den undervisning, som där bjöds. Bestode åter de upptagna eleverna av eliten bland folkskolans ungdom, vand vid eftertanke och undervisning, »så bleve seminariets inflytelse fullt verksam». För att grundsatsen skulle kunna genomföras, vore anslag nödvändigt. Han betonade, att påståendet om ändamålsenligheten av vad han förordade grundade sig »icke på en tom fantasi utan funnes bekräftad av erfarenhet från andra länder», varvid han återopade Preus-

sen, England och Skottland, och han yrkade, att prästeståndet måtte frångå sitt fattade beslut och biträda det, som adeln och borgareståndet hade fattat. Prosten Emanuelsson åter framhöll svårigheterna att avgöra, till vilka skollärare dylika lärarelärningar borde skickas, och rådde till att vidbliva det en gång fattade beslutet, men Carlson erhöll stöd för sin mening av doktor Sandberg, som dock ansåg, att han funne betänkligt att frånträda det redan fattade beslutet. Biskop Annerstedt tvivlade på att man hos de skickligaste folkskollärarne alltid skulle finna de mest lovande ämnessvennerna för lärarekallet, och ovisst vore, om de understödda lärarelärningarne verkligen komme att välja lärarekallet. Sonden, sedermera domprost i Skara, hyste ock betänkligheter mot att anslå 20,000 rdr. till att understödja dylika lärningar. Man skulle knappast kunna avfordra dessa ynglingar någon förbindelse att framdeles tjäna folkskolan. Erfarenheten hade visat, att den, man avfordrat seminarieläver, saknat all reel betydelse. Han förklarade såsom sin övertygelse, att så länge man bjuder folkskollärarne en så knapp avlöning, att varje duglig fabriksarbetare hade långt bättre, vunnnes ingenting, och »med den utgång lönefrågan fått», betvivlade han, att »lärarelärningars besoldande hos oss skulle hava samma verkan som i utlandet». Ståndet beslöt att vidbliva sitt beslut.

Ännu i februari 1858 diskuterades folkskolefrågor inom stånden, och när den långa riksdagen omsider nådde sitt slut, återstod som positivt resultat framför allt, att den personliga skyddsavgiftens halva belopp, beräknad till omkring 250,000 rdr rmt, skulle anslås till folkundervisningens befrämjande, på följande sätt:

1. Två femtedelar därav eller omkring 100,000 rdr rmt skulle användas till uppmuntran för småskolors ändamålsenliga inrättande och dels till understöd åt de examinerade folkskollärarne, så att varje församling, som erbjöde sig att tillskjuta två tredjedelar av den summa, som utöver församlin-

gens redan lämnade tillskott erfordrades till folkundervisningens ändamålsenliga ordnande, må efter Kungl. Maj:ts prövning av nämnda medel erhålla den återstående tredjedelen av statsmedel. 2. Till understöd för högre folkskolor avsattes 24,000 rdr. rmt att utgå till högst dubbla beloppet av vad dittills sammanskjutits. 3. Till folkskoleseminarierna anslagos 26,000 att utgå efter Kungl. Maj:ts fördelning mellan de 13 seminarierna. 4. Till understöd åt seminariernas elever beviljades 20,000 rdr rmt. 5. Till förbättrande av och tillhandahållande av lämplig undervisningsmateriell och till understöd för utgivande av läroböcker, kartor m. m. för folkskolornas räkning anslagos 12,000 rdr rmt. 6. Vad som icke blivit anvisat för bestämda behov, ställdes till Kungl. Maj:ts disposition för folkundervisningens befrämjande. För att bereda folkskolestyrelsen tillfälle att begagna sig av greve Th. Rudenschölds biträde för folkskoleväsendets ordnande i socknarna i enlighet med hans undervisningsplan beviljades för hans resor ett årligt anslag av 1,500 rdr rmt.

Återstoden av den för folkskollärarnes pensionerande i riksgäldskontoret nedsatta summan, utgörande då 101,940 rdr rmt, skulle hållas Kungl. Maj:t till handa på det sätt att, »därest inom de stift, varest så beskaffade pensionsinrättningar förut icke blivit tillvägagångs, sådana åtgärder före nästa riksdag varda vidtagna, till följd varav en gemensam fond ställes under förvaltning av en utav folkskollärare utsedd och under vederbörande stiftsstyrelses överinseende och kontroll stående direktion, samt därest på vissa allmänna grunder byggda reglementen för sagda inrättningar varda upprättade och i nåder fastställda, Kungl. Maj:t då må äga att med beräkning av omförmälda belopps billiga fördelning mellan alla de stift, som för närvarande sakna sådana inrättningar, utav denna summa som grundfond tilldela varje här- efter tillkommen dylik pensionsanstalt ett proportionerligt bidrag för en gång att av riksgäldskontoret utbetalas i den ordning och på det sätt Kungl. Maj:t föreskriver».

Åttonde huvudtitelns belopp bestämdes till 3,055,000 rdr rmt.

De reformer på folkundervisningens område, vilka riksdagen begärde att Kungl. Maj:t måtte genomföra, tillkännagav den i en skrivelse av den 2 mars 1858, uti vilken ständerna ock utförligt redogjorde för de motiv, som bestämt deras beslut, och vari till en del återkommer samma formulering, som de erhållit i sammansatta utskottet. Riksdagen yttrade, att med anledning av de flerfaldiga framställningar, som i den blivit gjorda i hithörande ärenden, hade den tagit hela frågan om vår folkundervisning under överbäggande och därvid fasthållit, att ehuru väl folkskolan »måste betraktas som en kommunal inrättning», staten dock icke borde draga sig undan att till dess utveckling vidtaga sådana åtgärder och även åtaga sig sådana uppoffringar, som kunde vara av välgörande inverkan på undervisningssättets förbättring och på skolornas förkovran. Men otvivelaktigt vore, »att folkskoleväsendets fullständiga ordnande ensamt på statens bekostnad vore ett anspråk, som varken kunde eller borde tillfredsställas. Kostnaderna skulle i sådant fall säkerligen uppnå en höjd, vilken svårigen kunde på förhand beräknas, och i sitt förhållande till samt sin inverkan på kommunen och familjen förlorade folkskolan därigenom sin rätta betydelse». Frågan gällde att avgöra, huru statsverkets bidrag skulle »kunna så anpassas, att det bliver möjligt att giva folkskoleväsendet en sådan riktning och verksamhet, varigenom skolans gagnande inflytande göres för den stora allmänheten åskådligt. På denna allmänhet måste det sedan bero att med egna medel tillvägbringa skolans vidare tidsenliga utveckling» etc.

På dessa grunder hade ständerna beviljat den personliga skyddsavgiftens halva belopp, omkring 250,000 rdr rmt, men ej så att den ställdes helt och hållet till skolstyrelsernas disposition i mån av bevillningens belopp, enär detta skulle leda därhän, »att inom många församlingar jämförelsevis över-

flödiga tillgångar uppkomme, under det inom andra behovet icke bleve tillräckligt avhjälpt».

Skrivelsen erinrade om att man mer och mer allmänt börjar inse, att »en grundligt och med hänsikt till framtidens krav organiserad folkskola utgör ett tidens behov». »På samma gång spörjes dock klagan, att folkskolan i sitt nuvarande skick är långt ifrån att motsvara sitt ändamål, och man saknar ej anledning att befara, det folkskolan, om den ensidigt fortgår i samma riktning som hittills, lätteligen skulle kunna mer skada än gagna, därest föräldrar och andra, som i hemmen böra uppfostra och undervisa barnen, ansåge denna sin dyra plikt överflyttad på folkskolan.» Rikets ständer förordade därför en fördelning av undervisningen efter olika grader så, 1. att den första undervisningen, »omfattande det för alla nödvändiga kunskapsmättet, bäst bibringas uti tätt spridda småskolor, skötta av lärare, vilka av församlingarna fritt väljas bland för dem till uppförande och duglighet kända personer, män eller kvinnor, och vilka icke skulle vara vid seminarium examinerade, samt att därför dylika småskolor må allmänneligen inrättas»; 2. »att varje större församling särskilt men små församlingar efter omständigheterna, möjligen i förening med någon grannsocken, borde hava åtminstone en vid seminarium bildad lärare för att åt de i småskolorna underbyggda, bättre begåvade och lärgiriga barnen lämna undervisning i de folkskolans läroämnen, vilka av en vid seminarium bildad lärare kunde till verklig nytta meddelas»; 3. »att småningom och i den mån, ett stigande intresse för folkbildningen föranledde en eller flera förenade kommuner att för saken göra uppoffring, staten borde genom understöd befrämja uppkomsten av *högre* folkskolor med den syftning, att där förekommande läroämnens ökade antal och djupare behandling erfordrade lärare med akademisk bildning, för vilka måste beredas framtidsutsikt genom tillerkänd befordringsrätt inom kyrkan eller allmänna läroverken.»

Riksdagens skrivelse framhöll som ett missförhållande, att i skolorna sammanfördes skaror av barn från sju till femton

år, men ock att denna överklagade olägenhet kunde undvikas genom att avskilja »de lägre och för alla nödvändiga» läroämnena och anförtro undervisningen i dem åt lärare med mindre anspråk, varigenom utan ökad kostnad ett större antal lärare kunde underhållas. På det sättet kunde den för alla nödvändiga undervisningen göras åtkomlig för alla, genom ett ändamålsenligt ordnande av dessa småskolors verksamhet kunde det viktiga syftemålet uppnås att främja en allmän och väl ordnad undervisning i hemmen. Rikets ständer ansågo därför, att tillåtelsen i kungl. kungörelsen den 20 sept. 1853 borde så utsträckas, att »dylika småskolor till verksamhetens ordnande i överensstämmelse med grunddragen i den till allmän spridning nyligen inköpta avhandlingen 'Om svenska folkskolans praktiska ordnande', av Th. Rudenschöld, må få inom socknarna på landet allmänt inrättas till det antal, som för lättad tillgång på undervisning för varje av socknens barn prövas behöfligt, samt att dylika skolors upprättande bör med anslag av allmänna medel uppmuntras».

Beträffande frågan om en folkskolans högsta avdelning ansågo ständerna den värd mycken uppmärksamhet och varmt behjärtande. »Där det enskilda nitet visar sig i denna syftning verksamt, där bör ock staten gå detsamma till mötes.» De ansågo ock förslaget att för dessa skolor använda personer med akademisk bildning välbetänkt och framhöllo de skäl, som talade därför och redan utskottet hade påpekat. Läroverkens reallinjer skulle ej ersätta dessa högre folkskolor, ty dessa sistnämnda läroanstalter skulle avse »att åt arbetsklassens, ej blott de mera förmögnas utan jämväl åt de fattigare barn, vilka blivit begåvade med bättre fattningsgåva samt visa framstående lärolust, bereda tillfälle att inhämta för framtida självstudier behöfliga förkunskaper, ävensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mänsklighetens högre angelägenheter, och detta utan att genom skolan ryckas utur deras vanliga levnadsförhållanden eller för mycket avhållas från en för framtida arbetsduglig-

het nödvändig ihärdighet uti kroppsarbete.» Ständerna menade, att det vore av vikt, att samhället tillgodogjorde sig en så fostrad skara, som kunde verka såsom »välgörande föredömen bland arbetsklassen» och att »utgöra ett allt mer utvecklat kommunalväsendes starkaste stöd».

Att folkskollärarnes löner vore på de flesta ställen otillräckliga, var riksdagen visserligen villig att erkänna men ansåg likväl, att ej en allmän löneförhöjning behövde förekomma, dels emedan ej alla ansågos behöva någon, dels emedan icke alla voro därav förtjänta, »och de lärare, vilka för sina befattningar äga mindre skicklighet och håg, skulle genom en löneförhöjning blott längre kvarhållas vid de tjänster, som de för skolans väl och deras eget rättförstådda intresse borde ju förr desto hellre lämna för att i tid ägna sig åt yrken, för vilka de hava mer fallenhet».

Som riksdagen ansåg, att staten huvudsakligen borde understödja församlingar, som med ringa medel dock ville tillämpa en ny skolform, hade den anslagit två femtedelar av den till folkundervisningens befrämjande anvisade summan för detta ändamål, och till högre folkskolor hade ständerna jämväl anvisat medel.

I fråga om folkskoleseminarierna uttalade riksdagen följande principer: 1. att till elever företrädesvis antagas personer, vilka redan varit använda såsom biträden vid folkundervisningen; 2. att vid varje seminarium praktisk färdighet i undervisningskonsten skall meddelas uti en under seminarieföreståndarens inseende ställd folkskola; 3. att utgående elever icke äga företrädesrätt till befordran utan få bana sig väg genom ådagalagd praktisk duglighet.

I avseende på villkoren för folkskollärares antagande uttalade skrivelsen den mening att, »då för den undervisning, som i småskolorna tills vidare förekommer, hos läraren icke erfordras högre kunskapsmått än som lätt och hastigt kan förvärfvas och redan ofta förefinnes hos personer av allmogen med håg för barnlärarekallet, utan att dessa förut hava genomgått någon bildningsanstalt, hava rikets ständer ansett

detta yrkande (om anställande av oexaminerade lärare och lärarinnor vid småskolorna) hava mycket skäl för sig. Dylika personer hava dessutom vanligen inskränkta levnadsbehov och besitta ofta någon slöjdskicklighet, som bidrager till deras uppehälle och betryggar deras framtida bärning.» Men även i fråga om lärareplatser vid de fasta skolorna trodde riksdagen det icke vara nödvändigt eller ens lämpligt, att nu stadgade fordran, det lärarne skola hava genomgått seminarium, bibehölls såsom ovillkorlig. Ständerna förmenade, att genom detta stadgande folkskolan ginge »i mistning av mången med håg för lärarekallet, skicklighet och erfarenhet utrustad person». Däremot ansågo rikets ständer »såsom ett huvudvillkor för den blivande lärarens antaglighet, att han någon tid biträtt vid undervisningen i dessa skolor». Om en skolstyrelse funnit en person, som »i övrigt av skolstyrelsen ansedd lämplig för uppfyllandet av lärarens kall icke genomgått en lärokurs vid något seminarium, torde denna fordran lämpligen kunna ersättas genom ett vid seminarium undergången prov».

Beträffande de yrkanden, som framställes om kvinnas användande vid folkskoleundervisningen, hyste rikets ständer den meningen, att de utan tvivel vore lämpliga som lärarinnor i småskolorna, ävensom i flickskolor och »möjligen» också i de fasta skolorna, där ock examinerad lärare vore anställd.

Slutligen framhöll skrivelsen, att Kungl. Maj:t ägde att till hjälp åt fattiga socknar för folkskollärares avlönande begagna sig av de 68,000 rdr rmt, som återstode av den till folkundervisningens befrämjande anslagna halva skyddsavgiften, beräknad till 250,000 rdr rmt, sedan från dessa avdragits 182,000 rdr rmt, som riksdagen anvisat för vissa bestämda skoländamål.

Sådana blevo resultaten av de långvariga förhandlingar, som fördes om folkundervisningen, vilket synbarligen var ett

ämne, som starkt intresserade stånden. En djup misstro mot hela folkskoleorganisationen och folkskolornas lärare avspeglar sig i dessa förhandlingar och en ingalunda mindre mot de anstalter, som utbildat dessa, ett misstroende, som skärpts därhän, att det riktades mot själva den pedagogiska utbildningens betydelse och värde. Större förtroende synes man hava satt till den naturliga fallenheten och kärleken till barnundervisning, även när den saknade bildningens underlag. Den praktiska dugligheten borde prövas och den sökande läraren ha tjänstgjort vid folkskola, innan han kunde sättas ifråga att bekomma ordinarietjänst; en fordran, som finnes naturlig vid tanke på att seminarierna saknade egna övningsskolor. Med de låga föreställningar, som lagstiftarna hyste om dessa seminarier, var det ej heller så underligt, att förslag väcktes att till och med slopa hela seminarieinstitutionen. Överdrifterna i åtskilliga förslag blevo dock lyckligt paralyserade, och ständerna visste taga vara på en del av de kloka idéer, som folkskolefrågan framkallade. Att de icke fattade värdet av en annan del, är dock anmärkningsvärt. De hade ej blick för vikten av en allmän löneförbättring åt lärarne, en blindhet, som torde något sammanhängt med den allmänna obenägenheten mot det gängse sättet bland dessa att sköta folkundervisningen. Man ordade mycket om lärare, som ej gjorde sig förtjänta av någon löneförhöjning. De oexaminerade lärarnes prisbillighet var tydligen ett verksamt motiv till den sympati, som dessa ådrogo sig. Man ville gärna få en gottköpsundervisning.

Åtskilliga kloka idéer, som sågo dagen vid denna riksdag, tillvunno sig icke ständernas bifall, såsom t. ex. folkskoleinspektörsinspektionen, vilken dock, som vi sett, enligt F. F. Carlsons ord verkligen hade framtiden för sig; och just han kom sedermera att utveckla denna gagneliga institution liksom ock den av biskop Björk i hans skolmotion framkastade idéen om en anstalt för att bereda tillfälle åt blivande lärare vid allmänna läroverken att förvärva praktisk färdighet för utövandet av lärarekallet.

Framför allt genom att kalla »Småskolan» till liv kommer alltså denna riksdag att beteckna en betydelsefull station på den svenska folkundervisningens utvecklingsväg.

G. W—g.

Skotska skolförhållanden.

Några reseintryck

av

Gideon Danell.

Skottland är väl för oss svenskar mest bekant såsom det natursköna landet, »högländernas» och de djupt inskärande havsfjordarnas land, dit den engelska aristokratien, med kungafamiljen i spetsen, liksom en mängd turister från Europa, årligen återvända — den engelska societeten för att häruppe i lugnet och freden vila ut efter det ansträngande societetslivet i London och för att njuta av landskapets stora linjer, av de ödsliga ljunghedarna, som i lugn, men mäktig stigning gå ända upp mot himlen, eller av de romantiska högländssjöarna, som slingra sig fram däruppe mellan höjderna.

I andra rummet framstår också Skottland som ett de historiska minnenas land. Överallt, åtminstone i det sydligare Skottland, känner man sig på historisk mark i ordets starkaste mening. Bædeker har många stjärnor för märkliga gamla slott och slottsruiner; och i den illustrerade lilla resehandbok som kanske konduktören lämnar en, när han upptäcker, att man är främling, följer man med, huru tåget rusar förbi, än en plats, där romare och kelter kämpat någon gång vid början av vår tideräkning, än en liten stad eller by, som gömmer på minnen från Robert Bruces dagar eller från Stuartarnas.

Ett särskilt framträdande drag i Skottlands historiska fysiologi, om jag så får uttrycka mig, utgöres av dess kyrkliga historia, sådan man kan läsa ut den också ur många än i dag

bestående institutioner. Skottland är ju John Knox' land, den stränga, starka kalvinismens land och den i kyrkohistorien berömda skotska frikyrkans land. Att traditionerna på detta område ännu leva med friskt liv, särskilt ute på landsbygden, det ha vi fått ett starkt intryck av, om vi läst MacLarens med stark högländsstämning mättade skildringar av alla dessa gammaltestamentligt imposanta skollärare och bönder, som vi bli personliga vänner med, om vi en gång stiftat bekantskap med dem — hur främmande för vår egen tankevärld de sen månde förefalla oss i mångt och mycket.

Något av gammaltestamentlig stämning vilar verkligen över det skotska kyrkliga livet — jag minnes särskilt en aftonsång i Edinburghs förnämsta kyrka, der gamla vackra St Giles; det var inte bara de många texterna ur psaltaren och profeterna, det var själva den anda av sträng enkelhet, som talade ur sättet att föredraga, ur predikantens »ord och inga visor» med stark etisk uppfordran — eller på sitt sätt t. o. m. ur de enkelt sköna melodierna till trohjärtade gammaldags ord, mest parafraser av psaltaren — allt sammanverkande till ett underbart helhetsintryck av att en församling samlats för att i allvar och ödmjukhet tjäna sin Gud, i det tempel, som deras fäder byggt till en värdig gudsboing, utan fåfängligt krimskrams, som kan draga tankarna bort från det ena nödvändiga, vördnadsbjudande i sin stora enkla skönhet.

Kanske det är detta drag av gammaltestamentlig fromhet, som kommer en att i Skottland då och då tänka på ett annat folk, som i våra dagar brukar jämföras med de gamla israeliterna, boerna nere i Syd-Afrika. Kanske det också kan vara några besläktade drag i folkkaraktären, som gör att, om jag ej misstagit mig, skottarna synas ha en särskild sympati för dessa boer, som nyss voro engelska väldets fiender, eller kanske anledningen blott är skottarnas starka nationalkänsla såsom skottar, vilken alltjämt tenderar till att ställa dem i en smula oppositionell stämning gent emot engelsmännen.

Om vi emellertid draga ut parallellen med boerna vidare,

så att vi föreställa oss skottarna som ett slags gammaldags herdefolk, eller som i opraktisk konservatism fasthållande vid allt gammalt och motsättande sig allt nytt, ett folk ruvande på sina minnen och helt främmande för den nya tidens liv — då bedra vi oss grundligt. Det må vara sant, att en svensk, som kommer till Skottland, i första ögonblicket starkt frapperas av en del drag i folklivet, som hänga samman med den religiösa och kyrkliga konservatismen, t. ex. det överdrivet stränga iakttagandet av vilodagens helgd, vilket i Skottland går ännu längre än i England, så långt, att allt vad sport och uteliv heter — med undantag för ett stillsamt promenerrande på eftermiddagen — är okänt i Edinburgh; så långt, att man t. o. m. hemma i familjerna drar sig för att läsa annat än särskilt för söndagen lämpad litteratur, spela annat än psalmer o. s. v., detta allt som *folksed* och ej som utmärkande för några få svärmiska ivrare.

Men i det hela är det intryck man får av Skottland i våra dagar tvärtom det, att man här står inför ett synnerligen vaket och energiskt folk, som är i färd med att tillägna sig hela den nutida kulturens resultat och för egen del göra värdefulla insatser däri, ett folk, som visserligen är stolt över sina historiska minnen och forna tiders berömda skottar, gärna för ordet »skotsk» på sina läppar och etalerar för den turistande främligen ett otal av skotska souvenirer att hemföras som minnen av detta märkliga land, från miniatyrkopior av Walter Scott-monumentet i Edinburgh och till linjaler i skotskt rutigt mönster, — men ett folk, som tillika är medvetet om att det har något att vara stolt över, även när det kommer an på vad som just nu utföres.

Som ett bevis på att skottarna i fråga om den materiella kulturen äro med sin tid, kan det vara tillräckligt att erinra om att Storbritanniens näst London största stad ligger inom Skottland — det är ju Glasgow, på västra kusten, snart en millionstad och mycket betydande inom handel och industri, främst skeppsvarvsindustrien, som vi här i Sverige i höstas

blevo erinrade om genom den celebre skeppsvarvschefens besök i Karlskrona.

Och även inom en av den andliga odlingens viktigaste grenar, på undervisningsväsendets område, är Skottland, långt ifrån att vila på längesedan vunna lagrar, tvärtom med i det moderna kulturarbetets främsta led. I själva verket hör det nyorganiserade undervisningsväsendet i hans land med till den nutida skottens främsta ämnen för nationell stolthet. Intresset för skolfrågor är inom Skottland tydligen mycket allmänt utbreddt — det fick man bl. a. ett bestämt intryck av, när man såg de största dagliga tidningarna ha en stående avdelning i sina spalter under rubriken: Educational.

Anledningen till detta stora intresse hos allmänheten hänger naturligtvis samman med att just nu en mängd viktiga pedagogiska frågor äro på dagordningen, alldeles som här hos oss f. ö., men kanske framför allt därmed, att man redan för några år tillbaka har tagit ett synnerligen stort och viktigt steg på de pedagogiska reformernas stråt. Man har genomfört, för att använda det hos oss brukliga slagordet: »folkskolan som bottenkola».

* * *

Redan före reformationen fanns utom det stora antal skolor, som tillhörde de olika klostren, ett helt system sockenskolor. Med reformationen gavs en ny impuls åt skolväsendet. John Knox utkastade i sin »First Book of Discipline» planen till ett undervisningssystem, genom vilket ett för sin tid storartat mått av skolundervisning skulle meddelas i varje socken på allmän bekostnad. På grundval av denna Knox' skolplan antogs av skotska parlamentet flera olika lagar, av vilka den viktigaste var den av 1696, som föreskrev inrättandet av en skola och anställandet av en skollärare i varje socken — således folkskolan lagligen införd halvtannat sekel förrän i vårt land. Kommunerna hade att h. o. h. bestrida omkostnaderna för dessa lagligen påbjudna skolor, vid vilkas sida

det även fanns kyrkliga och andra frivilligt underhållna skolor. Först 1833 erhöles statsunderstöd — nu sålunda av det gemensamma brittiska parlamentet i London.

Den nu gällande skollagen i Skottland förskriver sig från år 1872, i sin kärna, om jag så får säga — viktiga tillägg ha gjorts senare, som naturligt är, det viktigaste 1908, och det officiella namnet på nu gällande skollag eller rättare skolförordning är: »The Education (Scotland) Acts, 1872 to 1908».

Genom 1872 års akt inrättades lokala skolmyndigheter, School Boards, en i varje kommun, som också ha rätt att själva pålägga sin kommun skatt för skolornas underhåll. Dessutom ha skolorna fortfarande anslag av parlamentet; ofta nog även donationer. Den centrala myndigheten för hela Skottland är The Scotch Education Departement i Edinburgh, under vars kontroll the schoolboards stå. Det finns f. n. ej mindre än 970 schoolboards i Skottland, vilka handha omkring 3,000 offentliga skolor och ha omkring 17,000 lärare på olika stadier i sin tjänst. De många olika skolstyrelserna äro så självständiga i sitt handhavande av skolan, att de t. ex. helt och hållet bestämma lärarnas löner. Det sades också på ett stort läraremöte, där jag var närvarande, att det fanns i Skottland 970 olika sätt att avlöna lärare *dåligt*. I samband härmed vill jag nämna, att först i föl de skotska lärarna fått sin pensionsfråga på ett något så när tillfredsställande sätt löst.

Till de 3,000 skolor och 17,000 lärare, som lyda under de offentliga skolstyrelserna, komma emellertid vidare i Skottland omkring 350 s. k. voluntary schools, med omkring 2,500 lärare, privatskolor sålunda, av vilka de flesta tillhöra de olika kyrkosamfunden, »denominations». Dessa äro i Skottland en hel mängd, den gamla kyrkliga enheten har här upplöst sig i ett virrvarr av med varandra konkurrerande kyrkosamfund — man kan ej gärna använda något annat ord, när man ser i Edinburgh, hur på de olika kyrkorna och predikolokalerna man hela veckan puffar för vad som skall bjudas nästa söndag; de större kyrkorna nöjde sig väl i allmänhet med att utsätta

predikantens namn med tydliga och påfallande bokstäver, men man kunde också få se stora skyltar, där ämnet för nästa gudstjänst meddelades, med ett »hjärtligt välkomna» efteråt eller inskriptioner sådana som: »just the service that You will like», »one hours bright service» o. s. v. Jag gick dagligen förbi en kyrka — det var en Congregational Free Church — där det på det sättet annonserades vecka efter vecka. Jag skall aldrig glömma det ämne för predikan, som med kraftiga röda bokstäver inristades på min näthinna första veckan jag passerade där förbi, det var: »God, Man, Devil.» En annan vecka annonserades: »But — —.»

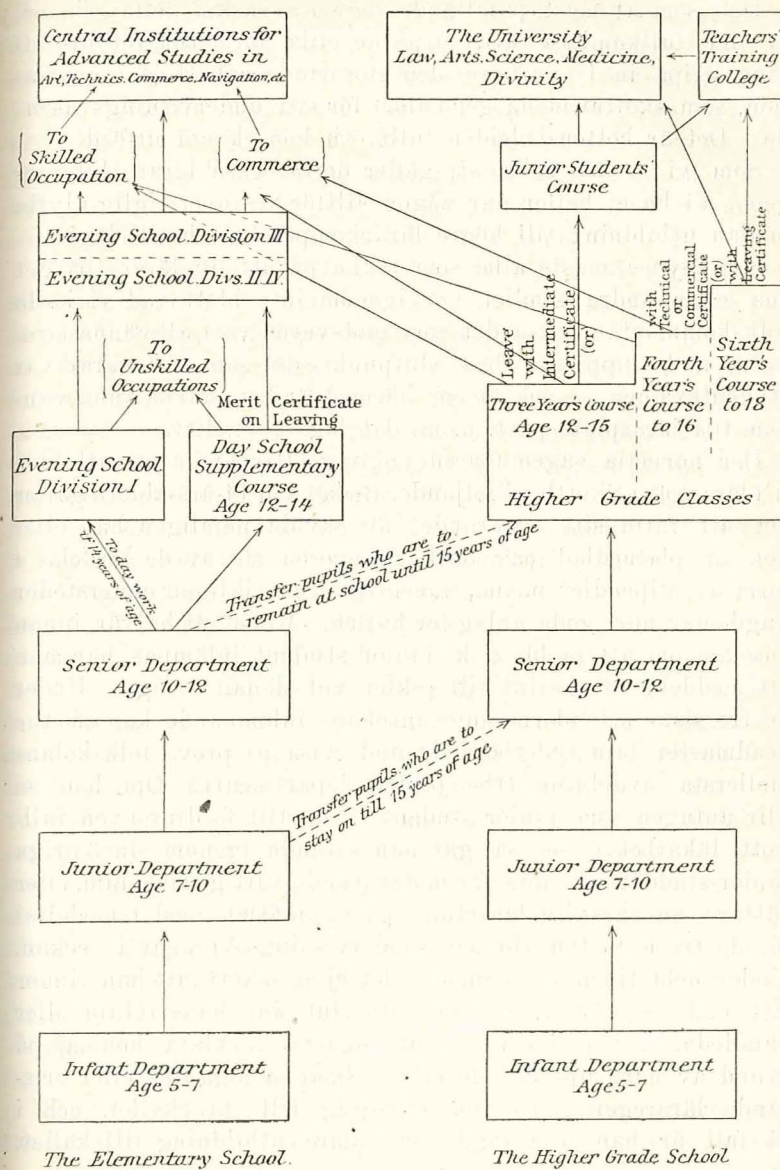
Ingen statskyrka i vår mening finnes sålunda f. n. i Skottland, alla de olika samfunden ha i det hela samma ställning till staten. Den kyrka, som under dessa förhållanden tyckes mest gå framåt i detta urprotestantiska land, är nog den romersk-katolska. I Glasgow finns det särskilt en mängd katoliker — jag kan tyvärr ej uppge någon siffra —, en hel hop irländska katoliker överflytta f. ö. hit som industriarbetare och stanna. Här finns också ett romerskt-katolskt lärarinneseminarium, lett av nunnor, som det föreföll på ett förträffligt sätt. Och man berättade för mig med triumferande min, att medan många av de nyexaminerade lärarne och lärarinnorna från de andra läroutbildningsanstalterna i landet fingo gå utan plats i början, så kunde *de* aldrig stå till tjänst med så många lärarinnor som behövdes.

En god sak har denna avsaknad av egentlig statskyrka med sig för skolans vidkommande. Man behöver inte tvista om kristendomsundervisningen i statsskolorna. I de offentliga skolorna är saken helt enkelt så ordnad, att vanligen blott en halvtimme i veckan ägnas åt bibelläsning; f. ö. skötes undervisningen i religion av det kyrkosamfund, som barnet tillhör, och då i söndagsskolor. I de privata skolorna, vilka som sagt vanligen tillhöra en viss »denomination», är man naturligtvis oförhindrad att använda flera timmar till religionsundervisningen, endast man i det hela åstadkommer det

resultat med undervisningen i de profana ämnena, att detta kan av statens inspektörer godkännas.

Ända sedan 1872 är skolgången obligatorisk för alla barn från 5 års ålder till 14 år, och denna skolgång är också fri från avgifter för eleverna. Det tycktes vara olika meningar bland lärarinnorna på »Infant»-stadiet, huruvida det var lyckligt eller ej att taga alla barn från hemmen så tidigt som vid 5 år. Den mest representativa av de pedagoger på området i fråga, som jag träffade, en miss Kate Bremner — som f. ö. liksom många av deras främsta var mycket fäst vid Sverige, tack vare Nääs, och bl. a. hade infört våra sånglekar i Skottland — ansåg emellertid, att det ingalunda var för tidigt. Hon är emellertid en ivrig förespråkare för reformer i fråga om undervisningen på detta stadium — hon vill lätta på den stränga disciplinen, och hon vill sätta Kindergartens-undervisningen mer i system än vad som i allmänhet hittills skett. Nu börja småttingarna i allmänhet genast med »de tre ren», läsning, skrivning, räkning (reading, writing, arithmetic). På tal om småbarnsundervisningen vill jag inte glömma nämna, hurusom lärarinnorna för detta lägsta stadium, 5—7-åringarnas (»Infant Department»), alltid i Skottland ha samma kompetens som lärare och lärarinnor på de stadier, som motsvara våra folkskolor, eller rättare en specialiserad kompetens, vilken i varje fall kräver en utbildningstid, som ej med så mycket som en dag understiger utbildningstiden för folkskolestadiet. Man höll mycket på att detta var nödvändigt, och att det skulle vara en galenskap att utlämna undervisningen på detta i viss mening allra svåraste stadium åt mindre grundligt förberedda lärarkrafter.

För att åskådliggöra de olika undervisningsanstalternas och skolformernas ställning till varandra inför jag här en schematisk bild av »the educational ladder», tagen ur det senaste prospektet för ett av de två fullständiga offentliga läroverken i Edinburgh, Boroughmuir Higher Grade School and Training Centre for Junior Students.

Det som är mest påfallande för en svensk i detta schema, är det fullkomliga sätt, varpå de olika formerna för utbildning gripa in i varandra, den storartade enhetliga organisation, som skottarna ha genomfört för sitt undervisningsväsende. Det är bottenkoleiden fullt och konsekvent utförd.

Som vi se av schemat, gäller detta också lärarutbildningen. Vi ha ej heller där någon alltför svåröverstiglig klyfta mellan utbildning till högre lärarkompetens och till lägre.

Som synes måste alla, som tänka på att bli lärare på det ena eller andra stadiet, gå igenom inte blott vad vi kalla folkskolan, utan också det som motsvarar vårt allmänna läroverk, ända upp till dess slutpunkt, det som motsvarar vår studentexamen — och ej ens härmed är kompetens ännu vunnit till lärarplats på t. o. m. det lägsta stadiet.

Den normala vägen för en yngling eller flicka att utbildas till lärare är i Skottland följande. Redan vid 14-års-åldern gäller det att fatta sitt avgörande, för såvida nämligen han eller hon är obemedlad och önskar begagna sig av de fördelar i form av stipendier m. m., varmed staten rikligen understöder ungdomar med goda anlag för kallet. Minst ett halvår, innan ansökan om att få bli s. k. junior student inlämnas, har man att meddela sitt beslut till rektor vid skolan i fråga. Under de tre sista månaderna före ansökans inlämnande kan så 'the headmaster' låta vederbörande undervisa på prov i folkskolans mellersta avdelning (the junior department). Om han så blir antagen som junior student — därtill fordras även fullgott läkarbetyg — så går han sålunda igenom sin 3-åriga junior-student-kurs ungefär motsvarande vårt gymnasium, eller rättare en särskild lärarlinje på gymnasiet, med i medeltal för de tre åren två timmars undervisningsövningar i veckan. Under hela tiden vet han, att det ej är säkert, att han vinner sitt mål — när de tre åren äro slut, kan hans rektor eller handledaren i undervisningsövningarna förklara honom, på grund av hans uppförande eller allmänna läggning eller bristande läraregenskaper, för olämplig till lärarkallet, och i så fall är han utestängd för vidare utbildning till kallet.

Vederbörande lärare uppmanas f. ö. att om möjligt redan vid första årets slut delge honom sina betänkligheter i sådant avseende och i så fall avråda honom från att fortsätta såsom junior student. Men även om han skulle fortsätta alla tre åren och då först vid 17, 18 års ålder få veta, att han är utestängd från lärarbanan, så är att märka, att han då i alla fall har fått en utbildning motsvarande vår studentexamen och således har åtskilliga andra vägar öppna för sig.

Har han emellertid vid slutet av de tre åren lyckligen fått sitt junior student certificate, så har han att fortsätta sin lärarutbildning, *antingen* endast vid the training college, ett av de fyra »läraruniversitet» i Skottland, som finnas i Edinburgh, Glasgow, Aberdeen och Dundee och stå i ett visst samband med universiteten därstädes — en tvåårig kurs där efter studentexamen är den normala utbildningen för de lärare, som motsvara våra folkskollärare — eller för det andra: han kan deltaga i undervisningen både vid training college och vid stadens universitet — då utsträcker tiden i allmänhet till 4 år, åtminstone på training college, men på den tiden hinner han tillika taga den vanliga lärarexamen på universitetet, och sålunda är han efter dessa fyra år (ovanpå studentexamen) berättigad till lärarplats vid de högre skolorna. Emellertid finns ännu en tredje väg för den nyblivne studenten, som ämnar bli lärare, om han nämligen ämnar skaffa sig högre kompetens; det är att först uteslutande sköta sina universitetsstudier under 3 år och därpå gå ett år på training college för att där erhålla sin speciella pedagogiska utbildning. Denna väg gå också de många lärarkandidater, som aldrig varit junior students, utan tagit vanlig studentexamen, alltså särskilt ynglingar ur mera bemedlade hem. För att bli kompetent som lärare vid gymnasiernas lärarlinje — the junior students centre's — fordras särskilt kvalificerad universitetsexamen, s. k. honours, vilket i regel kräver ytterligare ett års universitetstudier.

Något som motsvarar vår lektorskompetens med mera vetenskapliga studier vid universitet finnes som synes icke; å

andra sidan är folkskolläroarbilden ju mycket grundligare och mera tidskrävande än hos oss. I det hela förvånas en svensk över att man i Skottland har så ringa skillnad mellan läroarbilden för det allra lägsta stadiet och man kan gärna säga det allra högsta stadiet (ty universitetsprofessorerna själva avlägga i regel ej någon högre examen än samma master of arts-examen, som fordras för alla lärare vid de högre skolorna) — detta i trots av att det är mycket stor skillnad i fråga om löneförmåner.¹

Den undervisning, som jag under min vistelse i Edinburgh och under ett kort besök i Glasgow mest stiftade bekantskap med, var den som meddelades de nämnda junior students, vidare dessas egna undervisningsövningar i folkskolorna, liksom sådana undervisningsövningar av de äldre lärarkandidaterna, senior students.

Vad själva den teoretiska undervisningen i de högre skolorna och dessas läroarlinjer beträffar, så föreföll den inte erbjuda några större olikheter mot våra egna förhållanden.

Det var mest undervisningen i *engelska* jag åhörde. Med detta ämne har man ännu tills helt nyligen även i de högre engelska och skotska skolorna menat ej bara vad vi mena med modersmålet utan också undervisning i det egna landets historia och geografi. Nu hade man emellertid börjat i de högre skolorna avskilja historia och geografi som egna ämnen, och engelska omfattar således nu blott den språkliga och litteraturundervisningen. Fosterlandets litteratur, särskilt skönlitteraturen, tar i de skotska och engelska skolorna ofantligt mycket större utrymme i undervisningen än vad vi här hemma ägna vår litteratur. Ämnet har också i allmänhet större timantal till sitt förfogande än hos oss; 7 timmar i veckan synes vara det normala även så högt upp som på gymnasialstadiet, där vi ju nu ha 3 timmar, i en ring t. o. m. 2. Man läser också en betydlig massa litteraturverk i de

¹ Beträffande organisationen av den skotska läroarbilden hänvisar jag f. ö. till seminarieadjunkten fröken Hedvig Sidners redogörelse i folkundervisningskommitténs betänkande I, band 4, sid. 360 f.

skotska skolorna, läser och kommenterar. Den noggranna och ingående kommenteringen av skönlitterära verk, enkannerligen poesi, är ju nu alltid en mycket ömtålig sak, och jag kan inte neka till, att det var bra sällan, som jag under de många lektioner jag åhörde med läsning av Shakespeare och Milton och andra stora engelska författare, verkligen fann lärarens kommentarer vara av den art, att de lyckades göra litteraturverket i fråga inte bara i detalj begripligt utan också i sin helhet kärt för eleverna. Emellertid skall det ju visst inte förnekas, att eleverna fingo en god träning i modersmålet under dessa lektioner, med de ständiga parafraseringarna av skaldens uttryck — »hur säga vi nu för tiden?» »eller på ett annat sätt?» »på ännu ett annat sätt?» o. s. v. Och inte bara detta. Man bibringade under dessa lektioner sina elever en hel massa faktiska kunskaper, som behövdes för att begripa stället ifråga i det klassiska litteraturverket — eller gjorde sig förvissad om att eleverna hade kunskaperna i fråga presenta. När man läste Miltons 'Paradise Lost' t. ex., blev där goda tillfällen att konstatera bekantskap med åtskilliga berättelser i Gamla Testamentet, som jag tror vilken svensk som helst, om han icke är teolog av facket, skulle bli »satt» på, men som ju ingingo i våra förfäders tankevärld. Likaså kom man ju in på den grekiska och romerska mytologien och historien; men naturligtvis även på ämnen, som lågo modersmålet närmare: metrik, stilistik, språkhistoria, ordbildning m. m.

Det som jag hade emot de flesta lektioner i modersmålet, var emellertid att alla dessa goda saker gärna blandades väl mycket om varandra och att detaljanalysen tog överhand på ett sådant sätt, att heihetsintrycket av det konstverk man hade framför sig förflyktigades eller kanske rent av förstördes. Jag råkade t. o. m. ut för ett sådant fall som att en ung lärare vid en framstående skola lät 10-åringar taga ut satsdelarna ur ett vackert poem av Longfellow; han gjorde det f. ö. med stor kläm och reda och rent tekniskt-metodiskt sett

förträffligt, men jag beklagade småttingarna, som hade fått den vackra versen om Amerikas flagga för alltid förstörd.

Den bästa litteraturlektionen jag åhörde var nog i Edinburghs romerskt-katolska flickgymnasium, lett av nunnor. Det var abbedissan själv, en imponerande människa f. ö., fin dam ut i fingerspetsarna bakom den enkla grova nunnedräkten — hon gjorde en charmant analys av Miltons *L'allegro* och *Il penseroso*, ett par poem som böra läsas och analyseras tillsammans, och hon förstod att både fånga och förstärka det poetiska intrycket av det hon läste.

Den systematiska språkliga undervisningen i fråga om modersmålet stod ej så högt och åtnjöt ej så stort intresse som litteraturläsningen, helt naturligt, då engelsmännen i allmänhet ej äro några språkforskare av rang eller ens intresserade för lingvistiska spörsmål. Karakteristiskt för hur långt efter kontinenten och oss man är på detta område, är, att just i höstas, under min vistelse i Edinburgh, utkom det första häftet av den *första* engelska tidskrift, som är ägnad åt engelsk språkgranskning, f. ö. en mycket populärt och enkelt hållen publikation.

I avseende på lärarkandidaternas undervisningsövningar är att märka, att de ej som hos oss äro bundna vid en enda skola (provårsläroverk, resp. övningsskola vid seminarium), utan fördelade på stadens olika skolor. Den långvariga utbildningstiden medförde helt naturligt en skarp »träning» i metoden och en katedervana, vartill knappast våra lärarkandidater hinna fram. Överraskande var å andra sidan att finna, huru ogenerat respektive handledare ansågo sig kunna ingripa i lektionen och huru även ganska försigkomna lärarämnen med jämnmod funno sig i dessa berömande eller klandrande avbrott.

Vad som allra mest frapperar en svensk vid besök i Skottlands främsta offentliga skolor är nog en del förhållanden i avseende på den yttre anordningen och ej så mycket själva undervisningen.

Först och främst är då att nämna, att ej blott primärskolorna, utan även sekundärskolorna ända upp till sin avslutningspunkt äro *samskolor*. Vad särskilt de förutnämnda lärarlinjerna beträffar, så voro flickorna där genomgående i majoritet; proportionen 20:5 var ej något ovanligt. De privata skolorna däremot, vilka i allmänhet äro grundade på gamla donationer och därför lätt äga mindre rörelsefrihet i dylika ting ha ej upptagit samskoleidén.

Jag nämner vidare, att man inte har raster mellan de olika lektionstimmarna. Ej heller har varje klass sitt eget bestämda rum i skolbyggnaden. De moderna skolhusen äro visserligen stora, men de måste också inrymma många flera elever än våra skolpalats, ofta en 2,000 stycken, och följaktligen är man mycket snål om utrymmet, så att varje rum är upptaget varje timme. I små- och folkskolorna var det t. o. m. regel, att två eller tre klasser undervisades i samma rum, samtidigt av olika lärare. Den enda omväxlingen vid lektionens slut är således, att klassen marscherar in i ett annat rum — nog blev det, tack vare att lärarna äro människor, faktiskt någon minuts rast också, innan man började med geografin, efter att nyss ha slutat en monolog i Hamlet. Med tanke på svenska förhållanden skulle man tänka sig, att följden av detta system med flera lektioner i sträck — endast en frukostrast mitt på förmiddagen — bleve en outhärdlig luft i klassrummen, men därför sörjer engelsmännens kraftiga vädring timmarna igenom.

Att eleverna emellertid kunna stå ut med detta sittande på klassbänken timme efter timme, det kan nog inte förklaras genom annat än ett annat för oss svenskar överraskande förhållande: att lördagen är helt fri från skolgång. Då tar den skotska och engelska skolungdomen skadan igen, då spelar den golf eller idkar annan idrott liksom hela familjen f. ö., — det gäller att göra det då, ty på söndagen håller man sig som sagt vackert stilla.

Till slut må här nämnas ett par ord om ett pedagogiskt

område, som just nu är föremål för stort intresse både här hos oss och annorstädes, fortsättningsskolorna.

Intresset för fortsättningsskolan såsom yrkesskola är mycket starkt för närvarande i Edinburgh. Man har tillgodogjort sig Kerchensteiner, och edinburgarna äro åtminstone själva mycket stolta över att de kommit till så goda resultat med så mycket mindre kostnader än tyskarna. De ivrigaste förfäktarna av saken hoppas, att man om några få år skall ha hunnit så långt, att man fått dessa aftonskolor obligatoriska för ungdom mellan 14—18 år, som ej åtnjuter annan undervisning. Redan nu åtnjuter i Edinburgh 70 % av all ungdom i dessa åldersklasser någon regelbunden undervisning av ett eller annat slag, och till denna höga siffra har man naturligtvis kommit just genom dessa aftonskolor.

På detta pedagogiska område mer än kanske på något annat hade man ett starkt intryck av hur undervisningsfrågan verkligen stod i centrum bland samhällsintressena i den skotska huvudstaden.

Många ytterligare bevis för detta kunde nämnas, men jag vill här endast peka på ännu ett par, att obligatorisk läkarundersökning nu är införd för varje skolbarn i Skottland och att staden Edinburgh inrättat friluftsskolor för tuberkulösa barn.

Och om man än som svensk har många anledningar att i Skottland känna sig tacksam för vad man hari sitt eget land och med glädje kan konstatera, att skottarna både ha lärt av oss och kunde ha anledning att lära mera — ett måste man avundas dem, och det är den samlande och centrala plats, som skolfrågorna intaga i det sociala arbetet, detta som det synes hos hela folket levande medvetande, att det i vår tid mer än någonsin är i skolorna som landets framtid danas.

Om Överstyrelse för folkundervisningsväsendet.

Kommitterade lämna i kap. I, Historik, en redogörelse för skolväsendets utveckling i riket. Denna redogörelse börjar med dessa ord: »Skolan har i vårt land från början vuxit upp under kyrkans hägn».

Folkundervisningen står fortfarande under kyrkans hägn och ledning, även sedan obligatorisk folkundervisning genom kungl. stadgan 18/6 1842 blivit införd. Denna folkundervisning övervakas nu av folkskoleinspektörer och har uti folkskolebyrån inom k. ecklesiastikdepartementet fått en central ledning.

Under denna ledning och med den organisation folkundervisningen nu har, har den kunnat utveckla sig i sund riktning till den höjdpunkt, som man icke kan neka att den nu nått.

Brister det något i ledningens enhetlighet, synes mig detta lättast kunna avhjälpas exempelvis genom årliga sammanträden av folkskoleinspektörerna, fortfarande tillsatta på förslag av biskop och domkapitel, inför folkskolebyråns chef på föranstaltande av chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet.

Men nu ha de allmänna läroverken fått sin överstyrelse sedan 1905 och i det allra närmaste emanciperat sig från kyrkan, och då vill man naturligtvis, att de lägre skolorna också emanciperas från kyrkan och få en egen överstyrelse.

Ännu hava dock icke kommitterade kommit till någon klarhet om de mellaninstanser, s. k. distriktsstyrelser, som skulle vara mellanhänder mellan överstyrelsen och de lokala skolmyndigheterna, och jag anser, att detta är en så stor brist i förslaget, att detta endast på den grund icke bör antagas.

Ty med generaldirektör, byråchefer och folkskoleinspektörer, tillsätta fullkomligt godtyckligt, utan någon som helst kompetensfordran och utan kyrkliga myndigheters hörande, vet man icke vart det skall bära hän, eller hvilken makt de komma att tillvälla sig över de skolmyndigheter, som nu finnas eller komma att bli.

Därtill kommer den omständigheten, att skolan i det allra närmaste kommer att sekulariseras, så att ingen garanti finnes, att för framtiden vårt folks barn komma att uppfostras i den rena evangeliska läran, och därjämte blir hela detta Förslags genomförande så oerhört dyrt, att man av de försiktigt framlagda grunddrag, som här föreligga, icke kan se någon gräns för kostnaderna, liksom man inte kan se någon gräns för överstyrelsens maktbefogenhet.

Jag hemställer därför i underdånighet, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föranstalta, att Förslaget omarbetas, så att fullt tydliga bestämmelser givas för den centrala ledningens av folkskoleväsendet tillsättning, maktbefogenhet och kostnader.

Hägerstad den 18 febr. 1913.

A. R. Alvin.

Folkundervisningskommitténs betänkande III. Folkskoleinspektionen.

I likhet med undervisningskommittén anser jag, att med den omfattning inspektionsarbetet redan har, och för att det skall fullt motsvara sitt ändamål, folkskoleinspektionen för framtiden så småningom och i regel bör anordnas såsom en huvudsyssla, åt vilken folkskoleinspektören odelat har att ägna sig,

att intet särskilt område avsättes för inspektion av seminarie-lärare,

att statsinspektörernas verksamhet även bör med viss begränsning omfatta skoldistrikt med kommunala inspektörer.

Även i avseende på förslaget till Rikets indelning i inspektionsområden har jag intet att erinra.

I avseende på folkskoleinspektörernas tillsättning har jag samma uppfattning som kommitterade, att bestämda kompetensvillkor åtminstone icke under nuvarande förhållanden böra fastställas.

Då folkskoleinspektörsbefattningen emellertid är i hög grad uppslitande och utsikt till övergående till annan befattning bör underlättas, vore önskvärt, att sådana inspektörer, som äro kompetenta till lärare- eller prästerlig tjänst, finge vid befordran till sådan tjänst räkna sig till godo såsom tjänstår de år, som de såsom folkskoleinspektörer tjänstgjort.

Folkskoleinspektörsbefattning såsom huvudsyssla bör offentligen ledigförklaras och på förord av biskop och domkapitel tillsättes av K. Maj:t genom konstitutorial.

Då jag emellertid icke kunnat tillstyrka Folkundervisningskommitténs i sitt Betänkande II givna »Förslag till överstyrelse för folkundervisningsväsendet», utan anser, att detta förslag bör omarbetas och en central ledning på annat sätt kunna ordnas, måste också enligt min mening Folkskoleinspektionens ställning inom skolförvaltningen bliva en annan än den Folkundervisningskommittén föreslår, och således Förslaget härutinnan omarbetas.

Hägerstad den 3 mars 1913.

A. R. Alvin.

Litteratur.

Den svenska slöjden av lic. *Sixten Belfrage* är en liten skrift, som i dagarna utkommit på P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 80 öre.

Författaren har här inom den trånga ramen av ett par och fyrtio sidor givit en klar och relativt taget fullständig överblick över det lika viktiga som omfattande ämnet. Sedan författaren i förra häftet erinrat om de röster, som redan tidigt under förra århundradet företrädesvis i Tyskland höjdes till förmån för handarbetets utnyttjande i uppfostrans tjänst, sedan han låtit Cygnæi mäktiga gestalt skymta fram och S. A. Hedlunds, och sedan han dröjt vid de första ansatserna till slöjdundervisning vid vårt lands skolor och vid allt detta framhållit bristen på metod och planmässighet såsom främsta orsaken till sakens ringa framgång, kommer han till dir. Otto Salomon och Nääs. Han följer här i raska drag de skilda faserna av utvecklingen vid Nääs och blir därvid i tillfälle att visa, hurusom här under träget och intresserat arbete, efter en del misstag visserligen liksom ock efter ganska mycken strid, icke blott slöjdens uppfostrande betydelse klarare framträder utan ock att plan och metod skapas för denna undervisning. Som boken är skriven med lätt skönjbar kärlek till ämnet, och den dessutom bär vittne om ett noggrant iakttagande och vederhäftighet över huvud, läser man den med nöje. Vi rekommendera den åt alla men särskilt åt dem, som önska förtrogenhet med slöjden men sakna tillfälle att åt denna fråga ägna mera tid och möda.

J. Wahlqvist.

Läsebok för Svenska folkskolan av Lennart Ribbing, fil. doktor. Fjärde delen. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1913. Pris: kart. 2 kr. 10 öre; i klotb. 2 kr. 65 öre.

De föregående delarna av ifrågavarande läsebok ha utkommit 1907, 1909 och 1912. Med den nu utkomna fjärde delen har läseboken blivit färdig. Denna del innehåller geografiska skildringar från Norrland och Dalarne, historiska berättelser från och med frihetstiden, därjämte sägner, stycken av blandat innehåll. Liksom i föregående delar äro poetiska stycken inskjutna mellan skildringarna.

Dessutom meddelas några skildringar jämte poetiska stycken från grannländerna: Norge, Danmark och Finland. Till sist bifogas en uppgift på de källor, förf. använt.

Det är en värdefull och ganska omfattande läsebok (1471 sid.), förf. utarbetat, och det har säkerligen varit förenat med ej ringa möda att utvälja lämpliga stycken. Då förf. häruti i det hela lyckats väl, är hans läsebok med sitt rikhaltiga och omväxlande innehåll värd att beaktas av lärare i folkskolan.

Empirisk psykologi av Olof Johnsson, läroverksadjunkt. Skövde, Strokirks bokhandel, 1913.

Det nu utkomna häftet (19 s.) av Empirisk psykologi beräknas utgöra omkring en fjärdedel av läroboken, varför det ej är att befara, att den blir för vidlyftig. Sedan förf. angivit psykologiens begrepp och klargjort skillnaden mellan psykiska och fysiska företeelser, redogör han närmare för medvetandet: dess mångfald och enhet, varefter han övergår till de psykiska företeelsernas indelning.

Då förf. velat skriva en empirisk psykologi, synes det ha varit lämpligt, att han såsom fysiologiskt underlag meddelat något rörande nervsystemet och sinnena. Måhända är det hans avsikt att sedan göra det. Nu påminner det hittills utkomna häftet rätt mycket om bearbetningarna av den gamla Boströmska psykologien.

Ehuru det är svårt att yttra något om arbetet, innan man

får se det färdigt, hälsa vi dock varje försök att åstadkomma en lämplig lärobok i empirisk psykologi välkommet.

Folkundervisningskommitténs betänkande. *En granskning* av Erik Meurling, läroverksadjunkt. L. Norblads bokhandel, Uppsala 1913. Pris 60 öre.

Ehuru förevarande broschyr ej blivit insänd till oss, vilja vi dock ägna några ord åt densamma.

Förf. genomgår här de särskilda huvudpunkterna i betänkandet och anställer en mer eller mindre skarp kritik av dem. I synnerhet har förf. visat sin förmåga i att uppvisa den brist på konsekvens, som röjer sig i flera punkter av kommitténs arbete. Förf. uttalar ock i allmänhet mera oförbehållsamt sina tankar än de, som förut haft att yttra sig om kommitténs arbete, så t. ex. i kap. »Bort med folkundervisningskommitténs försök att isolera seminarierna från andra läroanstalter!» i avseende på seminarielärares och folkskol-lärares ställning till kyrkan, där förf. hävdar de gamla bestämmelserna, i fråga om lokalstyrelse, som med rätta anses för obehövlig, angående omöjlighet att hinna med kurserna på den föreskrivna tiden, om överstyrelse m. m.

Då frågan om seminariernas omreglering snart kommer före i riksdagen, är det lämpligt, att de, som skola pröva förslaget och besluta om detsamma, taga kännedom om nämnda skrift, som innehåller mycket, som är värt att beakta.

Djurens rätt. Periodisk skrift, utgiven av Elna Tenow, f. Ros. Nr 1 och 2 1913. *Affären Carrel*.

Tidskriften är organ för Nordiska samfundet, som har till uppgift att i de nordiska länderna verka för den största möjliga inskränkning av vivisektionen som vetenskaplig forskningsmetod samt för avskaffande av smärtsamma experiment på levande djur.

Det utkomna dubbelhäftet innehåller Nordiska samfundets protest mot det medicinska Nobelprisets tillerkännande åt dr Alexis Carrel, fysiolog vid Rockefeller Institutet i Newyork.

Först meddelas en »Edsvuren berättelse av ett ögonvittne», mrs Mary L. Kennedy, om de förhållanden hon under sin tjänstgöring vid Rockefeller institutet bevittnat. Därefter lämnas utdrag ur de dagliga tidningarna rörande dr Carrel. Till sist anföres en andra »Edsvuren berättelse av ett ögonvittne», mr Matthew Smith, som i tre och ett halvt år var anställd vid Institutet som portvakt.

Pedagogisk tidskrift. H. 3 och 4 1913.

Bland artiklarna i häftet märkas Hild. Celander, Litteraturstudiet på gymnasiet; B. Lövgren och M. Essén, Tillströmningen till lärarebanan; N. G. W. Lagerstedt, En svensk pedagogs (E. C. Grenander) studieresa år 1805.

Illustrerad Tidskrift, red. av Oscar Mannström. H. 2—8.

Förevarande häften innehålla flera värdefulla artiklar, såsom Carl Johan Adlercreutz av Verner Söderberg, Sankt Göran och draken av Anton Karlgren, Folkhögskolan på Vendelsberg, Selma Lagerlöfs nya bok, »Körkarlen», av W. Rudin, Sveriges katedraler: II. Uppsala domkyrka, Om Kristoffer Polhem och några av hans tankar av Em. Blom.

Den Danske Realskole, redig. av Alb. Dahl, h. 3—8 1913.

Häftena innehålla bland annat följande artiklar. Tyskundervisningen i Mellemskolen og Realklassen; Georg Bruun: Fonograf og Grammofon i Sprogundervisningens Tjeneste, rec. av J. Aldal, Halsdebro; Biografteater-Kongres i Berlin december 1912; Det brændende Mellemskolesprogrammet; Arbeidsskoler i Stockholm.

Läsning för svenska folket. H. 1. 1913, Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande: Frans Suell, den store Malmöborgaren. En kulturskildring av Cecilia Bååth-Holmberg; Konstens betydelse för det religiösa livet av Gottfrid West-

ling; Två stormän: II. av Nils Kjellberg; Upplysningar och råd om kräftsjukdomarna; Revisionsberättelse.

Skrifter till 1800-talets kyrkohistoria. 5. C. O. Rosenius av Ernst Lönegren. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1913. Pris 65 öre.

C. O. Rosenius, som under en följd av år verkade som predikant i Betlehemskyrkan och som utgivare av »Pietisten», har utan tvivel utövat ett stort inflytande på de religiösa rörelserna i vårt land under mitten av 1800-talet. Han var, såsom förf. säger, den mest typiska representanten för *nyevangelismen* under denna tid. Att Rosenius var en begåvad predikant och skriftställare, är ovedersägligt.

Förevarande broschyr är mycket sympatiskt skriven, och i enlighet därmed berör förf. med lätt hand de ensidigheter och fel, som vidlåde R:s förkunnelse och verksamhet: hans intensiva betonande av *Kristus för oss*, hans världsskygghet, hans bristande sinne för samfundets betydelse och ensidiga individualism.

Skrifter till 1800-talets kyrkohistoria. 6. Pater Hyacinthe. En religiös personlighet. Av C. G. Santesson. Pater Hyacinthe — Charles Loyson — var en person, som under senare delen av 1800-talet lät mycket tala om sig. Han började sin bana som renlärig katolik och ingick i den stränga karmelitorden. Hans predikningar i Lyon, Bordeaux, i Madeleine- och Notre-Damekyrkorna i Paris väckte en ofantlig hänförelse. Men genom sin framstegsvänliga hållning, fördragsamhet mot protestanterna och demokratiska intresse ådrog han sig motståndare bland de påviska. P. Hyacinthe fick tilltal av ordensgeneralen och kallades till Rom, där han erhöll en skrapa. Då utträdde han ur karmelitorden och avsåg sin predikantsbefattning vid Notre-Dame.

Sedan han blivit bannlyst med »det större bannet», verkade han några år bland gammalkatolikerna i Genève. Därunder gifte han sig med en amerikansk dam, till följd varav han

från katolskt håll överöstes med smädelser. År 1877 återvände han till Paris, där han begynte hålla föredrag och anordnade gudstjänster i en s. k. gallikansk församling. — Han dog den 9 febr. 1912.

Ett lysande exempel på P. Hyacinthes förmåga att kunna rycka med sig massorna var den föreläsning han höll sommaren 1885, och varigenom han avstyrde ett dumdrigt förslag att riva ned korset på Panteon i samband med firandet av Viktor Hugos begravning. —

Ehuru P. Hyacinthe var en hänförande predikant och en i hög grad samvetsgrann och ädel personlighet, saknade han dock tillräcklig hållning och fasthet för att bli något slags reformator av den katolska kyrkan. Men en intressant personlighet är han i alla händelser.

Broschyren är sympatiskt skriven och läsvärd.

Handbok i skolträdgårdsskötsel till ledning vid undervisningen i *seminarier och folkhögskolor* utarbetad av J. A. Strandberg, folkskollärare. Andra upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris bunden 4 kr. 25 öre.

Under en följd av år har C. A. L. Sundius' handbok i trädgårdsskötsel varit den mest använda vid seminarierna. Då den nu utgått och en efter hans död påtänkt omarbetning av densamma ej synes bli förverkligad, har en ny lärobok i nämnda ämne varit av behovet påkallad. Redan år 1902 utgav folkskolläraren Strandberg sin lärobok, som på somliga ställen varit använd. Den lämpar sig ganska väl för undervisningen i folkskolan, efter vars behov den ock är framställd. Förf. omnämner själv i förordet till andra upplagan, att från »seminariehåll» anmärkningar riktats mot uppställningen, och det är väsentligen samma anmärkningar vi, efter vad erfarenheten från det seminarium, som ligger oss närmast, givit vid handen, vilja framställa.

Hela förra och den ojämfrörligt största delen — 235 sidor av 289 — av handboken är uppställd efter årstiderna: vintern, förvåren, senvåren, försommaren, eftersommaren,

hösten. Detta kan ju enligt författarens mening ha sin betydelse och vara lämpligt för folkskolan, men vad seminarierna beträffar, böra kurserna för de olika klasserna komma i följd, då man där under tre år sysselsätter sig med trädgårdsskötseln. Såsom innehållet nu är anordnat, får man på skilda ställen söka ut vad som skall genomgå i de särskilda klasserna. Så t. ex. får man söka vad som hör till »Parkväxter» på 7 olika ställen.

Dessutom vore önskligt, att boken innehölle något mera rörande blomsterodling samt att den vore försedd med klischeer över de vanligaste blomsterväxterna. En avdelning särskilt för rumsväxter med beskrivning över de bästa även som deras fordran på jordmån och placering vore även behövlig i en lärobok för seminarierna.

Med avseende på grönsaks- och fruktodling är ifrågavarande handbok synnerligen innehållsrik.

Att Strandbergs handbok gjort och fortfarande kommer att göra god tjänst vid folkskolorna, är tydligt. Även för seminarierna blir den säkerligen till nytta, ehuru vi anse, att en annan uppställning för dem vore önskvärd. Det systematiska registret är visserligen till nytta, men man måste dock, såsom närmast är, uppsöka artiklarna på skilda ställen under den teor. seminariekursen.

Författarens avsikt är, att när det nya kursförslaget för seminarierna blir definitivt antaget, utmärka styckenas innehåll för de olika läsåren.

Den andra delen av handboken, som behandlar »Skolträdgården samt trädgårdsskötseln som undervisningsämne», synes oss vara väl avfattad. Här bifogas några trädgårdsritningar: Kalmar seminarieträdgård samt Färentuna, Djurholms och Skå (på Svartsjölandet) skolträdgårdar jämte beskrivning. För övrigt innehåller boken ett stort antal belysande teckningar.

Växtfysiologiska försök. Till skolornas tjänst av Maria Aspmann, lärarinna vid Stockholms folkskolor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 50 öre.

Förf., som under flera år använt nämnda samling av växtfysiologiska försök, har nu utgivit dem i tryck i den förhoppning, att de möjligen kunna vara till hjälp för dem, som ej ha tid eller tillfälle att göra ett för den elementära undervisningen lämpligt urval. En utförlig förteckning på behövliga materialier meddelas.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redigerad av *V. T. Rosenqvist*, h. 4, 1913. Innehåller följande svenska artiklar: Om experimentell pedagogik och skolreform av Albert Lilius; Aritmetikundervisningen i lärdoms skolor av Severin Johansson; Ivar Ferdinand Bergroth av Walter Sjöblom.

Rostads Elevförbunds årsskrift. Tionde årgången, 1913.

Rostads elevförbund, som vill tjäna till inbördes stöd och uppmuntran för elever vid och lärarinnor, som utgått från Kalmar folkskoleseminarium, har i år, liksom under föregående år, utgivit en årsskrift, av vars omväxlande och goda innehåll vi märka följande artiklar: *Tal* av lektor *A. R. Isberg*, *Några iakttagelser* av *Signe Dahlin*, *En begravning i vildmarken* av *Maja Wickbom*, *Fjorton dagar i München* av *Anna W. Johansson*, *Det gamla skolhuset* av *Augusta Jonsson*, *Cecilia Fryxell* av *Elise Lindblom*, *Rening* av *Ingrid Ahlstrand*, *Ett Rostadminne* av *Astrid Thander*, *Från Arbetsfältet*, *Hemförlovade från arbetet*: *Anna Bremer*, *Gustav Insulander*, *Elsa Rosberg*, *Gustav II Adolfs minne* av adj. *G. Sandahl*, *Från den kristna seminarit rörelsen* av *Elin Eriksson*, *Avskedsord* av rektor *J. Wickbom*.

Ljungstedtska Tekniska Yrkesskolan i Linköping. Årsredogörelse 1912—1913.

Nämnda skola, som huvudsakligen tillkommit genom generalkonsul Anders Ljungstedts donationer, har till ändamål att företrädesvis åt ynglingar och flickor, som äro anställda i eller ämna söka anställning i yrken eller handel, meddela

undervisning i sådana kunskapsgrenar, som för deras yrkes-skicklighet äro av vikt. Elevernas antal utgjorde under höstterminen 260, under vårterminen 231. Läsåret avslutades den 18 april.

Läsning för Svenska folket. H. 4, 1912. Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1912. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande artiklar: Några drag ur den svenske bondens liv i forna dagar av *Ejnar Odhner*; Sjettenovembers minne av *V. Södergren*; Ett och annat om Norrland av *Teodor Holmberg*; Skogsvårdsföreningens folkskrifter. Såsom bihang meddelas förteckning över ledamöter av Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande år 1912.

Revista de Educación Física. Nr 6 och 7 1912. Santiago de Chile. Bland artiklarna märkas: El Congreso de Enseñanza secundaria med porträtt av *Señor Joaquín Cabezas*, introductor en gimnasia científica (Sueca), Congreso Internacional de Educación Física; Los baños (bad) och Lecciones de Natación (simning), Los Juegos Olimpicos.

Feriekurser vid tyska universitet sommaren 1913. I Marburg hållas tvenne kurser: 9—30 juli och 6—27 augusti. Avgift för vardera kursen 40 mark, för båda 60 mark.

Förfrågningar och anmälningar insändas till *Frau v. Blanckensee*, Marburger Ferienkurse, *Deutschhausstrasse 34 1, Marburg a. Lahn*. Feriekursen i Jena hålles 4—16 augusti. Årskurserna härstädes fira detta år sitt 25-årsjubileum. Program och andra meddelanden lämnas av *Frl. Clara Blomeyer, Gartenstrasse 4, Jena*.

O. W. Sundén.

Den 14 april avled vid jämförelsevis unga år rektorn vid Umeå folkskoleseminarium O. W. Sundén.

Född i Solberga, Älvsborgs län, den 9 april 1866 avlade Sundén först folkskollärarexamen i Växjö, tjänstgjorde där efter som folkskollärare till 1892, avlade maturitetsexamen i Vänersborg 1893, blev fil. kand. 1896 och fil. lic. 1907. Sedan han genomgått provår, tjänstgjorde han tre år såsom lärare vid Lundsbergs priv. läroverk och utnämndes år 1900 till adjunkt vid Umeå seminarium, där han 1903—1904 tjänstgjorde som rektor. År 1904 utnämndes han till adjunkt vid Landskrona seminarium, och följande år förordnades han till rektor vid Lunds folkskoleseminarium. Här stannade han ej länge utan förordnades redan 1910 till rektor vid Umeå seminarium.

I studiesyfte företog han flera utländska resor: till Tyskland 1892, till Jylland 1900 för geografiska studier, till England, Frankrike, Schweiz, Italien och Tyskland 1902 samt med stipendium av Svenska Dagbladet till Förenta Staterna för studier i undervisningsväsendet ävensom för universitetsstudier i pedagogik år 1904. I seminariekommittén var han tillkallad som sakkunnig höstterminen 1906 och under år 1907.

Sundén var en praktisk skolman, som redan tidigt fäste stora förhoppningar vid sig. I olika tidskrifter har han skrivit ett stort antal artiklar, som vittna om vakenhet, och i vilka han framhåller nya synpunkter och idéer, som han dock ej alltid så kritiskt prövade.

För denna tidskrift har han under olika år behandlat följande ämnen: Om de prakt. övningarna vid seminarierna, Några önskemål i fråga om seminariebildningen, Till frågan om en seminariereform, Lärarbildningen i Förenta Staterna, Seminariernas lärarfråga, Om arbetsglädje.

1.

Viljans uppfostran.

(Några aforismer såsom inledning till en diskussion.)

1. Hvarje tal om viljans uppfostran hvilar på förutsättningen af viljans relativa *frihet*. En alltigenom bunden vilja kan ej fostras. Därmed förnekas ej, att viljan småningom kan bindas och därigenom dess vidare fostran förhindras. Omöjlig blir denna fostran först då viljan är fullständigt bunden. — Vår utgångspunkt blir alltså: viljan *kan* fostras.

2. Och viljan *behöfver* fostras. Den behöfver det lika väl som förståndet. Ensidig förståndsutbildning är ett af tidens lyten. Och den uppväges ej af en lika ensidig kroppskultur eller estetisk kultur. Under yttre förfining kan mycken inre råhet gömma sig. Tecken till en vändning skönjas; man börjar vakna till insikt om, att *viljan* är själfva personlighetens medelpunkt, livets ryggrad. »Viljan skapar mannen» — och äfven kvinnan.

3. Allt i sjäslifvet hänger nära samman, liksom ock sjäslifvet med kroppslifvet. Det ena inverkar därför på det andra. Vägen till viljan går genom förståndet och framför allt känslorna. »Hvarje viljeakt föregås af en känslövåg.»

4. Hufvuddragen af viljans psykologi (enl. F. v. Schéele): 1) Olustkänsla, 2) Lustbetonad föreställning om en verklighet, som kan åstadkomma den önskade förändringen, 3) *Beslutet*, 4) Utförandet. Känslor af lust och olust öfva därför starkt inflytande på viljebesluten. Det gäller alltså dels att bjuda de rätta motiven, dels att stärka viljans motståndskraft.

5. Viljan kan vara för stark eller för svag. Bäggedera medför faror, det senare likväl mest, ty då blir människan lätt ett viljelöst redskap i en starkares hand. Den viljestärke bör genom självkontroll fostras till självbehärskning, den viljesvage genom själf tillitens väckande till själfbestämning.

6. Men ej blott viljans *styrka* utan ock dess *riktning* är af stor betydelse. Här inverka *idealen* som locka, *plikten* som manar och drifver. Fantasilifvet har stor betydelse för viljelifvet. Man kan vilja af hänförelse eller af pliktkänsla; bäst om båda samverka. Ju högre ideal, desto större makt öfver allt lägre, som lockar eller skrämmer. Utan ideal saknas den inre motståndskraften.

7. Af stor betydelse såsom stödjande makt för viljelifvet äro *vanorna*, som vinnas genom *öfning*. »Det går af sig själf; en kraftbesparing på själslifvets område. Vanorna befördra konsekvens i handlandet och binda småningom i viss mån viljan. Vi skola öfva oss i att handla och försaka, i att göra det lilla för det storas skull.

8. *Skolans* uppgift i fråga om viljans uppfostran:

1) Skolarbetets yttre organisation lämnar sitt bidrag: bestämd tidsindelning — punktlighet — ordning — uppmärksamhet — lydnad.

2) Vissa ämnen äro framför andra viljefostrandande: ur *formell* synpunkt matematik, teckning, gymnastik; ur *reell* synpunkt kristendom och historia (särskildt personlighetsskildring).

3) Direkt kan läraren främja viljelifvets fostran hos barnen genom att ställa dem inför (ej alltför) kräfvande uppgifter — lära dem ihärdighet och ordhållighet, själfständighet och mod — hålla plikt- och ansvarskänslan vaken — väcka hänförelsen för det goda, sanna och rätta — lära dem försaka och tjäna i kärlek — främja goda vanor.

J. Th. Brång.

2.

Ett ortografiskt bokslut.

Allteftersom kraven på folkskollärarens bildningsnivå höjas, skärpas även kraven på seminariernas möjligheter och förmåga att utbilda sina lärjungar. Detta verkar bland mycket annat en växande strävan att göra den korta seminarieundervisningen så effektiv som möjligt samt att göra urvalet av elevmaterial så omsorgsfullt som möjligt med hänsyn till förkunskaperna.

Lättast tycker man detta kunde åstadkommas genom att höja fordringarna på kunskapsmassa, men åtminstone vid de kvinnliga seminarierna känna vi, att detta bör ske med mycken varsamhet. Konkurrensen bland kvinnorna om ordentligt avlönat arbete är så svindlande stor, att ingen skulle låta avskräcka sig, om listan på ämnen och kurser vore än så lång. Rigorösa fordringar därvidlag skulle dels ge ett orättvist försteg åt de flickor, som genomgått högre läroverk, men vilka i begåvning icke kunde tävla med flickor från folkskolan, som saknat medel att skaffa sig elementarbildning, dels med ett trollslag framkalla en mängd kurser och preparandor, som skulle sätta till sitt mål att indriva denna kunskapsmassa men ej få tid och råd att lägga tillräcklig vikt vid uppfostran och karaktärsdanning, vilket dock är det viktigaste, när det gäller undervisarens kall.

Dessa preparandor försvåra redan nu i betänklig grad inträdesprövningarna vid de kvinnliga seminarierna. Hos en kvinna uppträder som bekant receptiviteten ofta rent av som

ställföreträdare för begåvningen. Om nu kursledare väl känna till hur inprovningen vid ett seminarium brukar tillgå eller själva deltaga i inprovningen av sina egna elever i preparandkursen, så inträffar det lätt, att flickor, som sakna både kunskaper, energi och intresse för studier, briljant inpluggas i seminariet, men väl inkomna visa sig i saknad av arbetshåg och förutsättningar för studier och därför finna det utomordentligt svårt att följa med och naturligtvis pressa ned klassens nivå, detta ofta till mycken sorg för dem själva. Det är självklart, att de ännu mindre kunna uppbära arbetet ute i skolan.

De som på ett för folkskolan beklagligt sätt få stå tillbaka för dessa, äro de begåvningar, som på grund av ekonomiska svårigheter varit avstängda från möjligheten att skaffa sig den aire och den säkerhet att röra sig med glosor, som under nuvarande förhållanden äro lättköpta medel att göra sig gällande i inträdesprovningar. Men för seminarierna är huvudsaken att draga till sig begåvade och energiska personer, och en given konsekvens därav är, att de vilja bygga på så vid basis som möjligt, d. v. s. stå absolut fria gentemot det val av utbildningsmetoder en inträdessökande mer eller mindre frivilligt gjort, men i stället ordna provningarna så, att den gedigna begåvningen och den med självverksamhet förtrogne gör sig gällande framför den, som är ett osjälvständigt eko av en lärobok eller en magister.

En given följd därav synes mig återigen vara, att inträdesfordringarna äro goda rådgivare, som inrikta studierna på ett icke bara för inträdesprovningarna utan ock för seminarierna och folkskolan lyckligt sätt. Det bör ej fordras annat än, vad en vanlig människa med vanliga hjälpmedel, tillgängliga i vilken bygd som helst, kan förvärva, om intelligens, vakenhet och arbetshåg finnas, men å andra sidan bör man icke nöja sig med mindre än att den insökandes prestationer bevisa, att ett stort mått av intelligens, vakenhet och arbetshåg finnes.

Det gäller då att leta upp sådant, som kan fordras vid inträdet som något avslutat, som en inbärgad skörd, vare sig resul-

tatet är vunnet genom självstudier eller genom skol- eller preparandundervisning. Om det därför finns något ämne, som uppfyller dessa fordringar, så bör det framför andra få tillbörligt beaktande, och ett sådant ämne tror jag mig ha funnit i ortografien.

Eleven bör med lätthet ha kunnat skaffa sig fullt tillräcklig insikt och färdighet däri samt rätt stava alla vanliga ord, ha skaffat sig tillräckligt omdöme om de stora lagarna för ortografien för att kunna i enlighet med dessa stava ord, som äro fullständigt obekanta eller som eleven sett eller hört men ej känner betydelsen av, samt kunna fatta innehållet i en uppläst diktamensövning och nedskriva den ganska obehindrat, när den i vanlig takt och med god och tydlig artikulation dikteras. Den bör vara mycket svår och avse att jämte den följande muntliga provningen konstatera, att eleven förnuftigt och med lätthet handskas med alla svenska och de vanligaste av de främmande ord, som upptagits i ordlistan. Hon bör ock kunna handskas förnuftigt med för henne obekanta ord, d. v. s. hon bör bokstavera dem antingen fonetiskt eller efter samhörighetslagen.

Jag har länge undrat, hur de nu för examen beredda stå sig inför dessa anspråk men aldrig varit i tillfälle att skaffa mig material för att bedöma det. I våras gav mig emellertid ett gunstigt öde det efterlängttade tillfället, och jag beslöt genast gripa det i flykten, ty det är ju mycket ovisst, om det kommer åter. Jag fick nämligen i uppdrag att sköta inprovningen i rättskrivning vid Skara folkskoleseminarium och har vunnit ett resultat, som jag tror kan vara av intresse även för andra, även om det endast är ett enda försök, det gäller.

Den diktamensövning, jag satte ihop, avsåg att pröva sökandens ordförråd, hennes förmåga att fatta ett ganska tungrott men dock sammanhängande innehåll och efter diktamen nedskriva det, hennes behandling av vanliga svenska ord, av ovanliga ord, som dock mycket figurera i rättskrivningslärorna, emedan de gjorts till petitesseer, särdeles brukbara vid gradering av betyg, av vanliga främmande ord, av användning av stor bokstav och av skiljetecken. Resultatet ber jag härmed få fram-

lägga, men jag bortser från all interpunktion för att ej trötta med för mycket på en gång. I övningen har jag inom parentes infört alla fel och »tryckfel», och i en tabell har jag sedan sammanfört dem.

Rättskrivningsövning vid inträdesprövning vid Skara seminarium 1913.

Scenen (sälen 2, sölen 1, sänen 1, särnen 1, senen 14, schenen 1, shenen 1, cenen 4) är en norrländsk (norrländsk 23, Norrländsk 6, omländsk 1) dalkjusa (kusa 2, skjusa 1, stjusa 1, tjusa 19). Över den spanner (spenner 2) det azurblåa (acur 1, asur 4, azu 1, azug 1, avsub 1, azuröd 1) himlavalvet (himmla 2, hvalv 1) sin stjärnströdda (stjärnströda 1) päll (pell 20), och runt (runt 1, runnt 2) omkring den buktar (bucktar 1) sig i sicksacklinje (ciksak 2, cicksak 1, cicksack 1, sigsak 3, siksak 10, sicksack 2, sicksak 2, siksax 1, sicksax 2, siwax 2, siwak 1, siwaks 1, siwack 1, siwax 2, zigsag 6, zigsak 2, zigzack 1, zikzak 2, zicksack 2, zickzack 6, zizsack 1), (sick-sack-linje 9), (linium 1, linge 1), ofta avbruten av ett skrovligt (skrävligt 5, strälligt 1) klipparti (klipparti 15), en dunkel skog, som under sekternas (cekternas 3, sikternas 1) lopp härbärgerat (härbergerat 30) millioner (miljoner 4) generationer (genaritioner 1, generaskoner 1, grenationer 1) och bevittnat (bivittnat 1) mångskiftande (mångskiftande 1) öden. Där ha dvalts (dvalds 8) små blonda (blända 2, blåa 1) herdar, lekande med kid (kiv 2, kilt 1) och lamm (lam 3, larm 1, glam 1, lammt 1 obs. kilt och lammt, kiv och larm, kiv och glam), joddlande (jodlande 19, jobblande 1, jogglande 2, goddlande 1, boddlande 1), visslande i pipor av säl (sälj 7), vittjande nät (nätt 1, njät 1, nöten 1) i den lilla tjärnen (kärnen 2), rik på abborre (aborre 18, abborre 5, Aborre 1), forell (forrell 13) och gärs (gers 6, järs 23, gärds 1, hjärs 1, gäss 1). Du minns (mins 7) från samma trakt välborna (välborna 1, välvärna 1) herrar i hermelin (härmelin 5, harmoni 1), sobel (såbel 1, sobell 3, zobel 3) och sjubb (skubb 12, schubb 9, schugg 2, skjubb 1, sjub 1) på jakt (jagt 2) efter järpe (hjärpe 13), järv (djärv 7) eller älg (elg 2) eller till äventyrs (tilläventyrs 4) stadda i hämndens (hämndens 13) blodiga gärning (gerning 1) hyssjande (hysschande 3, husjande 1, huschande 1, hyssande 6, hyssande 2, hyrschande 1) sitt följe till tystnad (tysnad 1), medan de dolskt (dälskt 1, döldskt 3, dolkst 1, dolks 1, dolts 1) följt arvfjendens (arvfjendens 1) fjät (fjätt 1) över lungen (jungen 3, lungen 1, djungeln 1). Där ha gömt

sig trolska (trollska 34) kvinnor, som medelst (meddelst 3, medels 3, medelts 1) sejd (säjd 14) och häxeri (heveri 5, häxeri 1, häckseri 1, hätskeri 1) sökt förvärva (fördärva 3) sig respekt (respäkt 3, respekt 2, respek 1, rispekt 1) hos de vidskepliga (vitskepliga 1) i grannbygden (byggden 10). Viskar (visskar 7) ej skogen (skoden 1) om den hemska (hämska 2) tragedien (traschedi 1, traskedi 2, trakedi 2, trasedi 2, tracidien 1, trasidein 1, tradegien 2, tradigen 1, teragedien 1, terassedien 1, trafedien 1, traffireen 1, trafikliren 1, traditien 1, tradgerien 1), då en schweizare (schweitzare 4, schweitsare 1, schvietsare 1, schweisare 3, schveizare 1, schewieizare 1, schweizare 1, schvietsare 1, schwetsare 1, schwesare 1, schwisare 1, schweisare 1, svecare 1, shweisare 1, svejchsare 1, scheizare 1), som lugnt (lungt 10) vandrade över lingon- (utelämnat 22) och hjortronris (jortron 1) bolmande (bollmande 6, bolmmande 1, volmande 1) på en cigarr (sigarr 3, sigar 1, ciggar 2, cigar 2, siggar 2, ziggarr 1) plötsligt (plöstligt 1, plötsigt 1) blev dräpt av en lapsk (lappsk 53) sven (svenn 9, dräng 1), som rände (rändde 10, brände 1) ett ljuster (juster 10) i hans ljumske (jumske 11, ljumske 1, gömske 1) och därpå körde (skörde 1) sin skidstav i hans hjärta? Säggen (segren 1) jävas (gävas 16) ej därav, att den lönnmördades (lön 31) initialer (initialer 1, ininitialer 1, inicialer 1, inisialer 1, innisialer 2, initeialer 3, initsialer 5, innetsialer 3, initscialer 1, initscialer 1, inistsialer 1, innizialer 1, innizianer 1, innitianer 1, initsialer 1, initsealer 1, inetialer 1, indecianer 1, indelsianer 1, inittialer 1, inmissialer 1) inristats (inristats 1, innristats 1) i en cirkelformigt (cerkel 1) urholkad (hål 12, holck 1) stenhäll (urna 1).

Men förra året — det var 1907-e. e. Kr. f. (allt eller delvis med bokstäver 58, 1900 sjunde e. k. 1, kriste 1) — togs dalen i besittning (bisittning 1) av en duktig (duktig 1) jämtlänning (jämtlänning 1), som, när han hässjat (hessjat 1, hässat 2, hässat 1) sin första skörd (körd 1), fått visshet om att denna inhemska (inhämska 2) torva skulle bli honom (honom 1) till lika (tillika 3) förmånlig (förmonlig 1) intäkt (intekt 9, intäckt 28) som trots (trots 2) någon hinsides (insides 8, insidig 1, hinnsidig 1) Atlanten (atlanten 14). Se denna täcka familjetavla! Mor fallar örngott, far (Far 1) vässer (vesser 3) sin lie (lje 2), lillan slumrar i (vid 1) väggan (baljan 1) under granen (grannen 1), Fylax (fylax 2, Fylaks 1), den trogne vallhunden (varg- 1), spetsar (spettsar 3) öronen (örogen 1) vid vart okänt (okänt 2, okändt 1, okänd 1) ljud, och fem vita fjällkor (bjäll 1, fläll 1) beta på (i 1) tunet.

(På grund av vissa förhållanden dikterades den sista avdelningen icke för alla. Jag tar därför ej med den vid beräkningen av felen, eftersom statistiken därigenom skulle bli felaktig.)

Översikt över

vanliga svenska ord	stavfel	»tryckfel»	stavsätt
abborre	24	—	3
blond	2	—	2
bolma	7	1	3
bukta	1	—	2
bygd	10	—	2
gärning	1	—	2
hemsk	2	—	2
hermelin	5	1	2
himla	2	—	2
hjortron	1	—	2
holk	13	—	3
hämd	13	—	2
härbärgera	30	—	2
häxeri	8	—	5
inrista	2	—	3
jakt	1	—	2
järpe	13	—	2
järv	7	—	2
kid	—	3	1
klipparti	15	—	2
lamm	3	3	2
lapsk	53	—	2
ljung	4	1	3
lugn	10	—	2
lön	31	—	2
medelst	7	—	4
millioner	4	—	3
minns	7	—	2
norrländsk	29	1	2
nät	—	3	1
plötsligt	2	—	3
sicksack	60	—	23
skifta	1	—	1
skrovligt	1	1	2
spänna	1	—	2
stenhäll	—	1	1
svenn	9	1	2
sälg	7	—	2
trolsk	34	—	2
runt	3	—	3

rände	10	1	2
valv	1	—	2
viskar	7	—	2
vidskeplig	1	—	2
välboren	1	1	2
älg	2	—	2
S:a 46	445	18	—

ovanliga svenska ord

azur	9	—	7
dolsk	5	2	4
dvalts	8	—	2
forell	13	—	2
gärs	31	1	5
joddla	19	5	2
jäva	16	—	2
hyssja	14	—	7
kjusa	23	—	5
ljumske	13	—	4
ljuster	10	—	2
päll	20	—	2
sejd	14	—	2
sjubbb	25	—	6
sobel	7	—	4
tjärn	2	—	2
S:a 16	229	8	—

vanliga lån-ord

cigarr	11	—	7
cirkel	1	—	2
generation	2	1	3
initial	30	—	22
linje	2	—	3
respekt	7	—	5
schweizare	21	—	17
sekel	4	—	3
tragedi	19	—	16
S:a 9	97	1	—

Fullt riktigt stavade alla orden *över, och, omkring, ofta, avbruten, av, dunkel, lopp, herde, leka, vissla, pipa, vittja, trakt, herre,*

äventyr, följe, följt, gömt, kvinna, sökt, vandra, lingon, dräpt, skidstav, hjärta, sägnen, som ju likväl kunde erbjudit den osäkra lockelse att variera.

Antalet provade belöpte sig till 115. Av dem skrev en alldeles felfritt utan den ringaste anmärkning varken på ortografi, interpunktion, handstil eller ordning. Icke ens pricken över i fattades. Fyra hade endast 1 fel och dessa mycket obetydliga. Åttiofem hade mindre än 10 fel, tjugotvå mindre än 20 men fler än 10, två ett antal mellan 20 och 30 samt en 36 fel.

Av de sökande blevo 27 blankt underkända, av dem 13 i svenska. Att dessa voro alldeles under isen bevisas av sådana fel som avsubblå, klippparti, hysssa, hässsa och en hel del roligheter under *sicksack*, likaså av sådana felskrivningar som vittja nät, njät, nätt; sälen är en omländsk dajkjusa, lillen slumrar i en balja — under grannen etc. En mer elegant fantasi förräder sig i sådana felskrivningar som jagande herrar: i harmoni i st. f. i hermelin, en herre, vandrande över djungeln i st. f. ljungen, ett strälliskt i st. f. skrovligt klippparti samt i jobbla, joggla, boddla, schuck.

Av de sökande hade 8 gått i elementarskola, 10 tagit real-skoleexamen, 10 genomgått småskoleseminarium, 83 folkskola, därav de flesta förberett sig genom preparandkurser.

Vad kan man nu möjligen draga för lärdomar av detta ortografiska bokslut?

Jag tror, man kan våga påståendet, att medelnivån är mycket hög, och att alltså redan nu den insökande ungdomen är väl förberedd i detta ämne. När 90, alltså 78 %, kunde skriva en svår skrivning med mindre antal bockar än 10, anser jag, att det kan påstås, att ämnet är väl behandlat av dem.

Granskar man feltabellerna, smyger sig den misstanken fram, att undervisningen eller självstudierna — vilket det nu är — i många fall icke är så vidare rationellt bedriven.

Ju mer begränsad tiden är, dess nödvändigare är det att hålla sig till de fundamentala ortografiska sanningarna, låta dem belysas av ett stort förråd vanliga svenska ord samt lära

lärjungen att i varje tveksamt fall använda en ordlista eller i allra värsta fall bokstavera fonetiskt.

När man ser, att det trevliga lilla ordet *sicksack* vållat mer bekymmer än något annat ord, så misstänker man, att det bråkats onödigt mycket med »*k-* och »*s-ljuden i förening*». De 60, som felat, ha gripit till så orimligt många slags stav-sätt som 23. Att man misstänkt, att det rymde ofantliga svårigheter, visas av att c, x och z tillgripits, ofta varierande med s. Tydligen är det några ledsamma minnen av att även g nästlar in sig för att vålla förtret, som lockat fram sådana former som *zigzack, zigzag*. Ett mycket diplomatiskt sätt att teckna ordet är *sick-sack-linje*.

Därnäst har dubbelteckningen av konsonanter vållat de djupaste bekymren.

Lapsk med 53 dubbelteckningar av p-ljud och *trolsk* med 34 dubbelteckningar av l-ljud samt *rännde* (10), *himmla* (2), *skiffa* (6), *klippparti* (15), *byggd* (10), *visskar* (7), *runnt* (1), *bollma* (1), *bolmma* (1), *forrell* (13), *svenn* (9) visa, att man ej är böjd att göra några eftergifter åt bekvämlighets- eller kraftbesparingsprincipen, när man tror den kommer i konflikt med fonetiken eller samhörighetsprincipen. Otur var, att eftergifter åt sparsamheten skulle göras i *lam* (3), *lön* (31), *jodla* (19). Oförmåga att skilja mellan långt och kort medljud visas av stavsättet *meddelst* och *fjätt*. (Det senare möjligen »tryckfel».)

V- och t-ljuden ha icke vållat några svårigheter. De enda felen äro *hvalv* (1) och *rundt* (1).

E- och ä-ljuden vålla mera tvekan, men flera fel, såsom *inhämsk* (2), *hämsk* (2), *intekt* (9), *vesser* (3), *hexeri* (5), bero nog på oförmåga att bedöma de båda ljudens artikulation. Osäkerheten i fråga om *päll* och *härbärgera* vittnar om att man misstänker svårigheter sen gammalt.

Ett stavfel av uteslutande glädjande beskaffenhet är *daltjusa*, och glädjen ökas därav, att det förekommer i 19 fall. I de skrivandes undervisning har det tydligen ej lagts vidare vikt vid petitesseer, men deras val av tj för det obekanta ordet vittnar om förmåga att bedöma sambandet mellan tj-lju-

det och vokalen. Ett mycket betänkligt fel är däremot *kusa*, emedan det förråder oförmåga att bedöma effekten av att sätta k framför hård vokal. Hur lätt det går att överdriva svårigheterna, visas av *stjusa* och *skjusa*. Ett analogt exempel är *sjubb*, men mycket intelligent är stavningen med sch, om den skrivande nämligen uppfattar det som ett lånord, men betänkligt är det, när det skrives *skubb* och *skjubb*. Man anar en fälla och vidtager alltför energiska mått och steg för att rädda sig undan den.

Även orden med *ssj* förråda, att man märker sig vara ute på hal is. Endast den mycket oerfarne kan gripa till en sådan utväg som att teckna *hyssja* och *hässja* med tre s. Det förekom också bara i tre fall. Glädjande fel är däremot *hyscha* och *hysja*, men däremot förråda *huscha* och *husja* oförmåga att skilja mellan u- och y-ljud och *hüssa* oförmåga att skilja mellan s- och sj-ljud, nog så förstaelig i Västergötland.

Nästan sorgligt är det, att sådana ord som *ljuster* och *ljumske* felskrivits endast i 22 fall. Också i skripta, som bevisade, att innehållet beredde olösliga gåtor från början till slut, voro dessa ord fullt riktigt stavade. Bekantskapen med saken ha väl näppeligen dessa ortografer, men orden äro så fast inpluggade, att l kommit med.

Nu kan det tyckas alldeles barockt att glädja sig över ortografiska fel och bli ledsen över att rätt teckning förekommer, men jag vågar påstå, att ett ortografiskt fel, som visar ett intelligent omdöme om ljudens teckning, är glädjande, men ett riktigt stavat *kjusa*, *tjärn*, *ljuster*, *ljumske* i en skrivning, som alltigenom visar oförmåga att reflektera, obekantskap med de ortografiska grundprinciperna och oförmåga att fatta ett sammanhang, gör en ledsen, ty den tid, som använts till undantag och petitesser, borde i stället använts för att arbeta in det väsentliga. När en människa skriver: *sälen är en norrländsk dalkjusa*, så finns ingen uppfattning av innehållet — det dikterade nedskrives mekaniskt eller ock mot bättre vetande — men den som skriver: *scenen är en norrländsk dal-*

tjusa är situationen fullt vuxen — trots stavfelet.¹ Den som skriver: »*lillen slumrar i baljan under granen*» men stavat *tjärn* med *tj* arbetar maskinmässigt, men den som skriver *hjärpe*, *härbergera* i en för övrigt god stil, har ingen olägenhet av dessa fel.

Lånorden ehuru endast åtta ha vållat förvånande stora led-samheter. Att *sekel* var obekant, tyder på alltför rigorös sparsamhet med »främmande ord» i historieundervisningen, *cerkel*, att man slarvar med geometrien ibland. *Initialer* borde ej vara främmande för flickor, som så flitigt gå igenom kurser i kvinnlig slöjd och som äro så intresserade av sitt broderi och sin namnmärkning, som fallet brukar vara med den kvinnliga ungdom, som söker in till seminarierna.

Att ej kunna stava ordet cigarr rätt förråder särdeles slapp observationsförmåga. Det är ej någon för folkskolan önskvärd intelligens, som intill 17 å 20 års åldern går och stirrar på ett ord, som ständigt möter ögat, utan att se det. I synnerhet gäller det stadsflickorna, som se det i vart och vart annat gathörn. Prövande allmänbildningen äro sådana ord som *scen*, *generation*, *tragedi*, *schweizare* och *respekt*, men på dem misstogo sig endast resp. 22, 3 (mähända ett »tryckfel»), 19 (men 16 stavsätt), 21 (men 17 stavsätt) och 7 (mähända 2 »tryckfel»). *Generation* framkallade ej en enda felteckning av j-ljudet, *schweizare* endast 3 av sj-ljudet. Ett par felstavningar av *tragedi* böra observeras, nämligen *trashedi*, där sj-ljudet tecknas med sk framför lent självljud — alldeles efter regeln för sj-ljud i svenska ord — och *trakedi*, som mähända antyder en aning om det grekiska stavsättet.

Detta är nu det enda och mycket anspråkslösa material, som omständigheterna tillåtit mig att förfoga över, men vid användningen av detsamma har jag trott mig finna, att det pekar på att undervisningen i ortografi på det hela taget blir alltmer rationell på så sätt, att huvudvikten lägges vid det väsentliga och att uppfattningen av själva ordet och dess

¹ Sedan detta skrevs, har jag upptäckt ännu en möjlighet. Det första ordet uppfattas som egennamn.

plats i språket lägges till grund för undervisningen om dess bokstaving samt att en intelligent uppfattning av innehållet i en diktamen eftersträvas framför ett maskinmässigt nedskrivande av ord efter ord. Detta åter står i samband med att den ortografiska litteraturen anlagt samma synpunkter. I så fall spännes bågen förvisso icke för högt, om seminariet fordrar detta ämne undangjort, så att det icke behöver på seminariets skema anslås någon tid för dess inlärande, utan läraren kan vid sin undervisning utgå ifrån det som något, varmed klassen redan är förtrogen.

Jenny Velandér.

Seminariereformen med särskild hänsyn till kristendomsämnet.

Ehuru den länge förberedda och väl behövliga seminarie-reformen innebär stora förändringar och, i allmänhet taget, viktiga förbättringar, har dock denna reform, särskilt med hänsyn till *kristendomsämnet*, mötts av skarpa invändningar. Och det är väl intet att undra på, då av de timmar, som förut voro anslagna till kristendomskunskap, icke lämnats kvar mer än hälften. Detta synes så mycket vådligare, som hela studieplanen omlagts så, att den uppenbarligen bör kräva längre tid än förut, förutsatt samma kurser, och än mer, då ju kurserna skola enligt kursplanen betydligt ökas. Väl måste det erkännas, att tiden förut varit något rikligt tilltagen och, om vi skulle tro seminariestadgan, icke alltid väl använts, då enligt seminariestadgan, kursen å seminariet, om vi bortse från kyrkohistorien, endast skolat utgöra en utvidgning av folkskolekursen. Emellertid ha såsom kommitterade ju erkänna, kurserna i kristendomskunskap vid skilda seminarier gett vida mer, än vad seminariestadgan föreskriver. Ja, jag skulle vilja påstå, att de av kommitterade föreslagna kurserna äro just vad som sedan länge givits i kristendomskunskap vid mer än ett seminarium. Och även metoden har varit den av kommitterade föreslagna med bibelstudium m. m. (Jfr mitt arbete: »I katekesfrågan», sid. 4.) Dock ha vi förut haft en fullt tillräcklig tid. Men hur det skall gå att medhinna kur-

sen på hälften av den förut anslagna tiden, är något svårt att förstå. Det är dock en viktig vinst, att seminarieredformen uttryckligen förkastat den gamla olämpliga kateketiska metoden (då lärjungarna blott skulle idissla vissa kompendier) och i stället fastslagit en metod, som ger utrymme åt elevernas självverksamhet och anbefaller ett verkligt studerande och inträngande i bibeln m. m. Kommitterade låta ock kristendomsämnet få en mycket framskjuten plats, såsom det ju heter (Band I, sid. 154): »Viktigast är kristendoms-kunskapens lärokurs». Vi våga väl därför hoppas, att kommitterade tänkt sig saken rätt, när de mena, att minskningen i lektionstimmar i skolan kan ersättas på annat sätt: genom elevernas större självverksamhet och genom höjda inträdesfordringar. Hela reformen syftar ju åt detta håll: större självverksamhet av eleverna. Och inträdesfordringarna hava ju genomgående blivit höjda, särskilt i kristendoms-kunskap.

Det tillhör oss således först att säga några ord om *inträdesfordringarna*.

Det är alldeles riktigt, när kommitterade i fråga om inträdesfordringarna göra gällande, att man bör väsentligen begränsa sig till sådant, som kan inhämtas genom självstudium. Men häri bör ock ligga, att *så mycket som möjligt* av det, som kan inhämtas genom självstudium, också verkligen *är* undangjort *före* inträdet vid seminariet. Men denna grundsats har icke, synes det, nog genomförts. Till de ämnen, där fordringarna skulle vara stora, räknas bl. a. *historia*. Och nog synes kursen i svensk historia vara rätt stor; men — i *allmän* historia fordras *inga* kunskaper. Och dock hade en orientering i allmän historia varit mycket enklare och mer möjlig genom självstudium än mycket av fordringarna i kristendoms-kunskap, t. ex. »noggrannare kännedom om Lukasevangeliet». Ty i historia finnas lämpliga både läro- och läseböcker att tillgå, t. ex. Pallin-Boethius, Estlander, Bergman-Svensén m. fl., under det att stor brist råder i fråga om lämpliga utvecklingar till Lukasevan-

liet. Och dessutom är själva saken i senare fallet vida värre att inhämta genom självstudium. Väl finnas åtskilliga rätt goda kommentarer till Lukasevangeliet av Godet och Bugge. Men den förra är nog alltför vidlyftig, och Bugge finnes ej i svensk översättning. Ett par små arbeten av O. Norberg och E. Berglund torde icke någotdera vara till fyllest för en, som det heter: »noggrannare kännedom om Lukas' evangelium». Ty icke menas härmed blott ett refererande utan ett verkligt inträngande i evangeliets anda och innehåll. Huru lätt är det icke däremot med en orientering i allmän historia, och huru *behöfligt* också, då även i historia lektionstimmar betydligt minskats.

Jag har hört duktiga elever redan *nu* beklaga sig över svårigheten att medhinna kursen i allmän historia, ehuru timmarna f. n. äro rätt många. Och de hava alla uttalat som sin mening, att mycket av allmänna historien kunde vara undangjort *före* inträdet vid seminariet. Visserligen tillhör icke detta ämne ännu folkskolans högre klasser. Men det bör nog icke dröja länge, innan en kurs i allmän historia ingår även i folkskolans normalplan. Dessutom är intet ämne lättare än detta att inhämta genom självstudium.

Jag vidrör detta ämne, därför att ej blott den knappa tiden för kristendomsämnet utan ock den totala frånvaron av någon som helst kunskap i allmänna historien lägger framdeles som hittills stora hinder i vägen för kristendoms-ämnets studium. Såsom bakgrund för både den svenska historien och särskilt bibliska historien, som ju skall vara »fullständigt» inhämtad, bör en orientering i allmän historia vara av stort värde, ja, rent av oundgänglig. Jag förstår knappast detta, hur man skall kunna fordra bibliska historien i »fullständigare framställning» utan någon orientering i allmänna historien. Och när man i 1:a klassen skall studera Israels historia på bakgrund av de gamla kulturfolkens historia — så bör väl saken tagas —, då borde väl de gamla kulturfolkens: egypternas, feniciernas, babylonier-

nans och assyriernas, modernas och persernas historia vara om än icke grundligt inhämtad, så dock icke helt en »terra incognita». Hur svårt blir det icke att fatta, jag vill ej tala om den förmosaiska tiden, utan den historiska tiden och särskilt profeterna och den efterexiliska tiden, hellenismen m. m., utan att eleverna ha kännedom om persernas och grekernas historia och särskilt tiden under och efter Alexander den store.

För mig ter sig denna totala brist på insikt i allmän historia såsom en svår lucka, som både borde och utan svårighet kunde vara i det väsentliga fylld redan före inträdet vid seminariet. Ty, som sagt, är intet ämne lättare än detta att inhämta genom självstudium, och intet ämne heller av mer orienterande betydelse än allmänna historien. Tiden synes ock vara alltför knapp tillmätt vid seminariet för detta så viktiga ämne. Jämför flera uttalanden av fackmän på det området.

Liksom mycket både kunde och borde vara undangjort i allmän historia före inträdet i seminariet, så borde ock mycket kunna vara inhämtat av den *kyrkohistoriska* kursen före inträdet vid seminariet. Det torde nog icke dröja länge, innan en kurs i kyrkohistorien kommer att läsas redan i folkskolan och event. vid konfirmationsundervisningen. I så fall synes det vara mycket rimligt, om en rätt god orientering i kyrkohistoria fordras före inträdet vid seminariet, så mycket mer som även detta ämne är lätt att till en del inhämta genom självstudium.

Vad angår de först angivna inträdesfordringarna i kristendoms-kunskap: »Någon bekantskap med gamla och nya testamentets heliga skrifter», så är ju denna fordran lämplig, om nämligen med »bekantskap» menas ej blott ett visst minnespensum utan en viss beläsenhet och verklig bekantskap med bibelns böcker. Men den svåra frågan möter härvid, vilken lärobok eller handledning bör därvid kunna följas. Läseboken är ju given, nämligen *bibeln*, men det behöves nog med nödvändighet även någon lämplig handledning.

För nya testamentets böcker torde nog E. Stave: »Jesu liv» och nya testamentets böcker vara lämplig och tillfyllest, om den blott utfylles med vederbörlig bibelläsning. Men till gamla testamentets böcker sakna vi ett lämpligt arbete. Tills vidare bör väl Flodmans lärobok i bibelkunskap härvid kunna rekommenderas. För den bibliskhistoriska kursen böra ju tillsv. L. G. Lindström: »Guds rikes historia» och S. Lundqvist: »Anteckningar till den bibliska historien» kunna vara till god hjälp.

Vi komma så till den del av inträdesfordringarna i kristendoms-kunskap, vilken torde vara mest obestämmd och svårast att precisera, vare sig det är fråga om kunskapens kvantum eller kvalitet, jag menar *katekesen*. Det heter därom i stadgeförslaget: »God insikt i Luthers lilla katekes och den antagna utvecklingen med därtill hörande bibelspråk.» Som bekant har i regel kunnandet av katekesen varit lika med mekanisk utanläsning av såväl styckena som bibelspråken, detta och just ingenting vidare. Kan icke tänka mig att kommitterade mena ett sådant kunnande. Och vad angår själva pensum, den antagna utvecklingen, borde knappast denna efter så mycken kritik, som mött densamma, så att den ju nu är utdömd av både kyrkomöte och riksdag, vara ett *conditio sine qua non*; men å andra sidan är det väl uppenbart, att det för »god» insikt i Luthers lilla katekes bör läsas en god och *fullständig* utveckling till denna. Vi hava av gammalt vissa katekesutvecklingar av Billing, Ternstedt, Rudin, Norlén, Fr. Lundgren och F. Fehr m. fl. Men jag tror knappast, att de äro fullt lämpliga som läroböcker. De äro i allmänhet ämnade som handledningar för präster och lärare. De äro nog ock något föråldrade. Endast ett par av dessa, Ternstedt och Rudin ha sökt ordna det hela till ett organiskt helt. Ett gott arbete finnes av G. Jensen: »Den kristna läran». Men den ansluter sig ej nog tydligt till Luthers lilla katekes. Undertecknad håller på att utgiva dels en kort, dels en större utveckling till Luthers lilla katekes. Den korta

utvecklingen är nu komplett, och den större¹ torde bli färdig under innev. läsår. Jag har i båda dessa arbeten sökt inarbета huvudstyckena och artiklarna i Luthers lilla katekes till ett sammanhängande helt, och åtminstone det större arbetet torde vara en rätt fullständig utveckling till Luthers lilla katekes, så att den nog borde kunna räcka och vara en rätt lämplig kurs i ifrågavarande ämne för inträde vid seminarium. Åtminstone har jag tänkt mig saken så. Den korta utvecklingen är måhända icke nog? Jag har i båda mina arbeten så mycket som möjligt med stöd av bibelord sökt leda mig fram till Luthers ord och uttryck, som väl torde få räknas som en förtjänst, då det är fråga om en utveckling till Luthers lilla katekes.

Kunde förf:s större utveckling i läseboksform eller något dylikt arbete lämpa sig som kurs i katekesen för inträde vid seminariet, så vore nog åtskilligt vunnet för denna del av kristendomsämnet (Något eller några arbeten torde nog böra anvisas). Kunna dessutom de förut antydda höjningarna av inträdesfördringarna genomföras, då kan möjligen, med en liten ökning, det föreslagna timantalet i kristendom räcka till, låt vara att ämnet skall studeras på ett sätt, som onekligen kräver mer tid än förut.

Men åtskilligt kan nog härvid göras av eleverna hemma, om de blott hava den förmåga och det intresse, som erfordras, samt få nog tid till hemarbete och ej bliva för mycket betungade av hemarbete i andra ämnen. Dock är detta mycket att befara, liksom ock att somliga elever varken ha det intresse eller den förmåga till självverksamhet, som hela seminarie-reformen synbarligen förutsätter. Därför vore det nog av stor vikt att lära känna elevernas förmåga till självstudium före deras intagande vid seminariet, vilket bäst sker genom preparandkurser, ledda och kontrollerade av vederbörande lärare vid seminarierna.

Vi övergå så till *kurserna* i kristendomskunskap vid *seminariet*. För klass I är kursen: »Valda delar ur gamla testa-

¹ Den kristna tros- och sedeläran i läseboksform.

mentets skrifter. I samband härmed en kort redogörelse för dessa skrifterns uppkomst och författare samt för den gammaltestamentliga kanonbildningens historia.» Det kunde synas, som om det icke här vore fråga om en sammanhängande framställning av Israels historia. Att detta dock är meningen och det t. o. m. i första rummet synes tydligen av vad som står att läsa å sid. 44 i 2:a bandet. Det heter där: »I första klassen skall bibelläsningen omfatta utdrag ur det gamla testamentets skrifter. Dessa utdrag böra väljas så, att lärjungen sättes i tillfälle att göra bekantskap med de stora religiösa personligheterna och de viktigaste tilldragelserna i det israelitiska folkets historia» o. s. v.

Och å sid. 45 heter det: »Skall emellertid denna läsning av valda delar av det gamla testamentet verkligen ge en samlad bild av Israels historia måste naturligtvis nödig utfyllnad — vid vissa partier ganska utförlig sådan — göras, antingen genom lärarens muntliga framställning eller genom användande av lämplig lärobok.»

Att bibelläsningen skjutes fram, och att ett historiskt betraktelsesätt skall tillämpas vid bibelläsningen, är ju något, som är värt allt erkännande (jfr mitt arbete: »I katekesfrågan», sid. 4). För ett rätt förstående av innehållet i de olika böckerna och dess religiösa värde är det ju ock av stor vikt att göra sig förtrogen med den tid, då författarna levde och de förhållanden, under vilka de nedskrevo sina tankar och meddelanden. Även är det ej blott av intresse utan ock viktigt för en rätt förståelse av bibeln att beakta, huru bibelns böcker steg för steg samlats och fixerats. Här om heter det (band 2, sid. 45): »I samband med framställningen av Israels historia och läsningen av utdragen ur det gamla testamentets skrifter bör lämnas en redogörelse för dessa skrifterns uppkomst samt för den gammaltestamentliga kanonbildningens historia.» Lyckligtvis ha vi nu något på vårt språk att rekommendera för denna del av ämnet. Jag menar E. Stave: Inledning till gamla testamentets

kanoniska skrifter. Visserligen är detta arbete allt för vidlyftigt och vetenskapligt anlagt och även eo ipso för dyrt. Dock är det ju gott att äntligen ha något på vårt språk till hjälp vid gamla testamentets studium. Vore väl, om vi så hade i fråga om Israels historia. Dock borde det ju vara rätt lätt med en översättning och förenkling av Buhl: »Det israelitiska folks historie». Vad som förut sagts om bibelkunskapen i 1:a klassen i fråga om gamla testamentets böcker, må ock gälla i tillämpliga delar om 2:a klassens kurs i bibelkunskap. Här är det nog värre i så måtto, att vi icke hava någon lämplig lärobok på vårt språk att tillgå. Detta borde mana den teologiska vetenskapens målsmän i vårt land till att mer än hittills tänka på de praktiska behoven så väl vid våra högre skolor som vid universiteten. Det borde vara en angelägenhet för svenska teologer att låta vetenskapens resultat bli tillgängliga på vårt språk, att vi inte jämt och samt behövde »gå över ån efter vatten». Vad vi vidare behöva är ej minst: lämpliga utvecklingar både till evangeliet enligt Lukas och de andra evangelisterna ävensom till de viktigare breven m. m. Även härutinnan finnes föga, som är av den art, att det lämpar sig för seminariernas behov. Väl ha vi en mer homiletisk utläggning till Romarbrevet av S. Lundqvist. Men en historisk-kritisk komplettering därav är nog önskvärd. Dock komma vi nu till ett ämne, som ställer sig lätt, därför att vi ha en god lärobok däri att tillgå. Jag menar *kyrkohistorien*. Detta studium bör vara både lätt och intressant, då vi ha både en god lärobok: Löygrens kyrkohistoria, bearbetad av Levin, och den utmärkta kyrkohistoriska läseboken av sistn. författare.

Även i religionshistoria ha vi ju ett färskt arbete av prof. N. Söderblom. Dessutom finnas ju såväl till kyrkohistorien som till religionshistorien många andra källor att tillgå, t. ex. för religionshistorien: Främmande religionsurkunder av N. Söderblom. Därför bör icke studiet av detta ämne vålla några större svårigheter. Det enda är att, så

vitt jag kan se, kursen i 2:a klassen är alltför stor, låt vara ett något större timantal än i 3:e klassen.

Ty vilken oerhört stor och viktig kurs är det icke här. Först och främst det viktigaste och mest maktpåliggande i hela kristendomsämnet »Jesu liv» med alla de svåra och brännande spörsmål, som här möta både i fråga om källorna till Jesu liv och sammanförandet av desamma till en i möjligaste måtto enhetlig bild. Framför allt är det ju härvid fråga om synoptikerna och Johannesevangeliet. Men även andra källor böra nog ock beaktas. Vid behandlingen av Matteusevangeliet är det ju särskilt »Bergspredikan», som kräver en grundlig behandling. Härvid ha vi ju ett beaktansvärt arbete av prof. Nathan Söderblom.

Sedan kommer ju apostlarnas, särskilt Pauli liv och verksamhet enligt Apostlagerningarna och Pauli brev. Visserligen heter det: »översiktlig genomgång av Apostlagerningarna». Men även denna bok kräver nog icke för ty, då det ju är fråga om en utförligare behandling av Pauli liv och verksamhet, rätt mycken tid. Tillkommer så därjämte ock det med rätta en noggrannare kännedom om något eller några av Pauli viktigaste brev, t. ex. Romar- och Galaterbrevet, samt med hänsyn till det kristna församlingslivet i den första tiden utom apostlag. 2:42—47, särskilt 1 Korinterbrevet, så är väl detta i och för sig en rätt diger kurs i en klass, om detta studium skall tagas någon smula grundligt med verklig läsning och genomgång av de ifrågavarande böckerna, så mycket mer, som ju även de andra nytestamentliga böckerna skola något beaktas. Saken ställer sig här så mycket svårare, som vi i allmänhet sakna lämpliga handledningar på vårt språk till dessa delar av ämnet. Kommer så härtill gamla tidens kyrkohistoria, som naturligen är av särskilt grundläggande betydelse, därvid även dogmhistorien skall särskilt uppmärksammas, då bör detta sannerligen vara nog stor kurs för 2:a klassen, låt vara att därtill anslagits 4 veckotimmar.

Att härtill skulle komma även medeltidens kyrkohisto-

ria, innan ännu medeltiden i den allmänna historien blivit läst, synes både med hänsyn till den knappa tiden och i sak föga lämpligt. I 3:e klassen är kursen, synes det mig, relativt mindre, låt vara att tros- och sedeläran, som nu först träder in som särskilt ämne, kräver sin tillräckliga tid. För övrigt höra nog medeltidens och reformations-tidens kyrkohistoria mycket nära samman, såsom hart när direkta motsatser, så att de knappast böra fördelas på olika klasser och år. Nog behövdes redan här 1 veckotimme till i kristendom. Det skulle förvisso vara vida mer allmänbildande än den myckna matematiken (jfr flera tidningsartiklar *mot* matematikherraväldet vid våra läroverk).

Vi komma så till det ämne, som skall vara kronan på eller målet för det hela: »den kristna tros- och sedeläran» (jfr uttalanden av B. J:son Bergqvist »om läroverksreformen och kristendomsundervisningen», se ock mitt anförda arbete sid. 5). Om denna kurs heter det i kursplanen: »Kort framställning av den kristna tros- och sedeläran i anslutning till nya testamentet samt kyrkohistorien och Luthers lilla katekes». Här kan allra först frågas: Skall trosläran behandlas för sig och sedeläran för sig? Naturligen skall sedeläran (jfr Band 2, sid. 51) komma till sin fulla rätt, såsom yttersta kronan på det hela. Men då det bl. a. heter »i anslutning till Luthers lilla katekes» (jfr därom även Band I, sid. 156), förefaller det som om sedeläran borde liksom i Luthers lilla katekes behandlas sporadiskt vid resp. huvudstycken och artiklar, ty så har ju Luther tagit saken (jfr mitt nämnda arbete, sid. 102 f.). Jämför nedan kommitterades förslag om religionshistoriens behandling. Detta hindrar naturligtvis icke, att en fullständig sammanfattning eller överblick av sedeläran såsom ett systematiskt helt kan göras i en särskild avdelning för sig, t. ex. vid 3:e artikeln, efter rättfärdiggörelsen och nya födelsen (jfr mitt nämnda arbete, sid. 103, not 3). Då vinnes härmed, att gången eller ordningen i tros- och sedeläran blir densamma på lägre och högre stadiet. Framställningen kan då ock bli i nära

överensstämmelse med Luthers lilla katekes, låt vara att huvudstyckena och artiklarna ordnas till ett mer organiskt helt, än som förut varit fallet. Ingen del av trosläran bör för övrigt avslutas, utan att några fruktbärande tankar givas för sedeläran (jfr t. ex. min behandling av så väl 1:a som 2:a artikeln i mina nämnda arbeten). Den andra och viktigare frågan blir lärobokens framställningssätt. Skall det vara ett kompendium, såsom förut pläгат vara det vanliga, eller skall det vara en bred och åskådlig framställning, som kan i det mesta fattas genom självstudium och vara lämpligt underlag för elevernas praktiska utbildning till lärare i detta ämne?

När det heter: »Kort framställning av den kristna tros- och sedeläran» kunde man ju vara benägen tänka, att kommitterade menat det förra, ett vanligt kompendium eller en torr dogmatisk framställning. Dock är det mycket i de metodiska anvisningarna, som talar häremot. Så klandras det ju (B. 1, sid. 156), att man förr vid mångt seminarium vid religionsundervisningen »visat långt gående prov på en schematism i framställningen, som i våra dagar mindre än någonsin kan anses vara en för denna undervisning lycklig och med dess föremål överensstämmande metod».

Och i Band II heter det, sedan förut talats om nödvändigheten av en mera självständig framställning av den kristna tros- och sedeläran: »Men också mera omedelbart har en ingående framställning av den kristna tros- och sedeläran sin betydelse för den blivande läraren, som en gång i folkskolan skall meddela undervisning i detta ämne, och som således behöver en *mera vidgad ock fördjupad* insikt däri, än den i folkskolan använda läroboken lämnar.»

Ty det är väl givet: skall den blivande läraren i framtiden kunna giva en åskådlig och levande skildring av kristen tro och liv, då måste han nog själv hava fått dessa sanningar i en bred och konkret form och inte blott i korta abstrakta lärosatser eller definitioner. Saken beror ju dock något på, vilken bok som skall läsas i detta ämne *före* inträdet

i seminariet. Ty fordras icke redan då en bred och åskådlig utveckling av den kristna tros- och sedeläran i anslutning till Luthers lilla katekes, så är det väl, enligt det förut sagda, hart när nödvändigt med en bred och åskådlig framställning av den kristna tros- och sedeläran vid seminariet, i 3:e och 4:e klassen, så mycket mer som ju för den knappa tidens skull en stor del måste överlämnas åt elevernas självverksamhet i detta som i andra stycken av kristendomsämnet.

Ty inte kan det, såsom nog framgår av det förut sagda, vara fråga om att kurserna vare sig i 4:e eller föregående klasser, skola kunna inläras enbart eller ens huvudsakligen vid lektionerna. Utan så vitt jag kan se, måste det mesta läras hemma, låt vara enligt de synpunkter och med de hjälpmedel, som naturligen skola vid lektionerna påpekas. Därför komma naturligen resultaten, ej minst i detta ämne, att bero på elevernas förmåga och tid till självstudium. Av stor vikt är härvid att goda hjälpmedel, d. v. s. läro- och läseböcker, finnas att tillgå på vårt språk i resp. delar av ämnet. Som vi sett, är bristen i detta avseende f. n. mycket stor. Som vi antytt, är det väl att hoppas, att kristendomsämnets målsmän vid skolor och universitetet göra något för att fylla denna för kristendomsämnet mycket kännbara brist. Och till en början, innan lämpliga böcker finnas att tillgå, är det nog alldeles nödvändigt med 4 timmar pr vecka för kristendomsämnet, både i 3:e och 4:e klassen (jfr folkskoleinspektör R. Sundells reservation, Band 2, sid. 487).

Vad angår *religionshistorien* har jag plägat behandla den i 1:a klassen såsom inledning till tros- och sedeläran, d. v. s. den *kristna* religionen. Kommitterade ha föreslagit dess behandling mera sporadiskt: de kananeiska, egyptiska och andra semitiska religionerna i sammanhang med Israels religion och historia, den grekisk-romerska religionen och parsismen vid läsningen av gamla tidens kyrkohistoria, de germanska religionerna, särskilt den nordiska, ävensom

muhammedanismen vid medeltidens kyrkohistoria, de primitiva folkens religioner liksom ock de kinesiska religionerna samt bramaismen och buddaismen vid nutidens missionshistoria. Detta låter nog rättfärdiga sig (mycket, t. ex. den egyptiska och grekisk-romerska religionen liksom muhammedanismen m. m., bör väl kunna ingå i allmänna historien). Med rätta ha kommitterade dock framhållit lämpligheten av en kort överblick av religionshistorien även vid eller, såsom jag ville säga, såsom inledning och övergång till den kristna tros- och sedeläran.

Seminariereformen ställer stora krav på både lärare och elever. Huruvida kommitterades förväntningar komma att förverkligas eller icke, får framtiden utvisa. Möjligt är nog, att ett *femte* år blir nödvändigt, vare sig som preparandkurs eller som en 5:e klass vid seminariet, för att reformen skall bli fullt effektiv.

C. A. Bergström.

Allmänna svenska folkskolläraremötet i Lund 1913.

Redaktören för denna tidskrift har bett mig skriva något om ovan nämnda möte, och jag har helt obetänksamt sagt ja. Det var oförståndigt av mig att giva ett sådant löfte, ty det säger sig självt, att så här långt efteråt måste de intryck, som jag erhöll vid mötet, hava hunnit åtskilligt förblekna. Men ett givet ord måste hållas och därför — — —

Det låg över Lundamötet en särskild stämning, som skilde detta från alla föregående allmänna föreningens möten. Kanske berodde detta till en del därpå, att folkskolans lärare under hela mötestiden hade glädjen att se bland sig skolans högste chef, ecklesiastikministern, och att denne chef var en man av deras »kött och ben». Delvis och förnämligast inverkade helt säkert även de segrar, folkskolan vunnit under senaste tiden, särskilt vid årets riksdag. Det ena med det andra gav åt mötet en värdighet och ett av ljusa förhoppningar fyllt allvar, som präglade både föredrag, diskussioner och samkväm.

Den, som i likhet med undertecknad för 20 år sedan var med vid allmänna folkskolläraremötet i Göteborg, kunde ej undgå att erfara en livlig känsla därav, att mycket förändrats under de gångna åren, och att folkskolan och dess lärare nu intaga en helt annan ställning än då. I Göteborg var luften tung, och ovädersmolnen stodo skockade. Överläggningen var mättad med brännbara ämnen,

och huggen föllo skarpa och hårda. Det var en strid, som varslade om andra tider, men dessa tider syntes då i ett så avlägset fjärran, att mångens sinne ej kunde frigöra sig från den föreställningen att kampen vore fåfäng. Därav kom sig att stämningen var dyster. I Lund åter möttes man av idel ljusa anleten, missnöjet var som bortblåst, och där olika meningar i en och annan fråga förfäktades, skedde detta i all gemytlighet. Därför kunde också ett program med icke mindre än 10 föredrag, 9 diskussionsämnen, konsert, besök i skolmötesutställningen, utflykter och samkväm medhinnas på tre dagar.

I fråga om mötesförhandlingarna må följande meddelas.

Mötesbestyrelsen hade ansett, att det för mötets deltagare skulle vara av synnerligt värde, att de erhöles en ingående kännedom om den plats och ort, där mötet denna gång hölls, och därför inleddes arbetet dels med ett föredrag av arkivarien L. Weibull om »Gamla Lund» och dels med en föreläsning av dr Paul Rosenius om »Skåne, dess näringar och folk».

Sedan man så lokaliserat sig, kunde man övergå till behandlingen av de fackliga spörsmålen. Dessa rörde dels skolans ställning i allmänhet, dels folkskoleöverbyggnader, dels pedagogiska och metodiska spörsmål och dels lärarekårens ställning.

Av det först nämnda slaget var herr Värner Rydén's föredrag om »Skolan och folket».

Detta föredrag motsågs givetvis med stort intresse, ty man väntade att få höra en närmare utformning av det socialdemokratiska skolprogrammet.

Tal. utgick ifrån den politiska rösträttsreformen och menade, att med det demokratiska genombrott, som denna betecknade, skulle så småningom följa, att makten över Sveriges skola en gång skulle komma i folkets egna händer.

Den senaste läroverksreformen blev genomförd med hänsyn till blott i runt tal 5 % av Sveriges barn under det att den skola, som handleder det stora flertalets undervisning

och uppfostran, alldeles tillbakasattes och försumrades. Det var ett hårt slag för folkskolan, och mången fruktade nog då, att folkskolans öde som en ren fattigskola var för långa tider beseglat. Men vissa tecken tyda nu på en förändrad kurs. Sålunda har riksdagens statsutskott i år tillkännagivit som sin uppfattning, att en »allmän revision av hela läroverksfrågan icke alltför länge torde kunna uppskjutas», och samma riksdags skolutskott har enhälligt kommit till den uppfattningen, att vår nuvarande skolorganisation med två parallella barndomsskolor ej är i längden hållbar utan tarvar en revision.

Enligt talarens mening »stå vi inför en stor nydaningens tid på vårt undervisningsväsendes så väl som på uppfostrans område. Folkets stora massa kräver reformer, genomgripande reformer på olika områden, icke minst på skolans. Det gäller för oss folkskolans män och kvinnor att nu visa oss vuxna att samla alla goda viljor kring detta reformarbete. Med öppna ögon för de berättigade krav, som folket ställer på sin skola, och fördomsfritt prövande de uppslag, som möta oss från olika håll, bära vi med samlad kraft gå till detta arbete.»

Talaren ansåg tidpunkten nu vara inne att inrikta strävandena på *uppbyggandet av den för alla gemensamma medborgarskolan*.

Sedan han vidare yttrat sig om folkskolans ämnesurval och arbetsmetoder samt om lärareutbildningen, formade han sitt anförande som en maning till sina kamrater att hålla sig nära sina lärjungars föräldrar och framför allt lära sig förstå arbetarerörelsen. Arbetareklassen, så slutade han sitt anförande, känner sig som en bärare av den sociala idén. »Ytterst bottnar kanhända denna känsla i medvetandet, att arbetarnas frigörelsekamp får en så mycket större betydelse för mänskligheten än någon föregående. När borgarna frigjorde sig, så lämnade de bönderna bakom sig såsom en klass av förtryckta människor. När bönderna genomkämpat sin frigörelsestrid, så hade under dem uppstått en ny klass,

som kvarblev i förtrycket. Men när arbetareklassen en gång genomfört sin frigörelse, då vet den med sig, att under den kroppsarbetande klassen kan aldrig någon ny klass av undertryckta människor uppkomma. Den känner därför sin strid såsom den stora definitiva kampen för mänsklighetens frigörelse. Och detta stora mål fyller våra dagars arbetarerörelse med en nästan religiös hänförelse.

Det ideal, arbetarerörelsen vill genomföra, är framför allt solidaritetens: solidariteten mellan individerna, solidariteten inom samhället, solidariteten mellan folken. Andan av *inbördes hjälp* skall efterträda den anda av inbördes split och kiv, som fyllt världen med olyckor och lidanden. Detta är arbetarerörelsens yttersta förhoppning.

Men väl vet den klarsynte arbetaren, att samhällets gestaltning beror på de människor, som det består av. Han ser, att man ej bygger upp ett bättre och rättfärdigare samhälle utan bättre och rättfärdigare människor. På uppfostran av de släkten, som skola taga vid där vi stannat inför det ofullkomna, beror huru mycket av idealen som skola bli förverkligade. För ingen rörelse, för ingen klass i nutiden bör det därför stå klarare än just för arbetarnas, att på folkets skola, på barnens uppfostran beror förverkligandet av deras vackraste drömmar, deras ljusaste framtidsförhoppningar.»

I fråga om folkskolans överbyggnader lämnade överläraren E. Björkman i Kiruna en utförlig redogörelse för »Kiruna högre folkskola» och dess organisation, och folkskolläraren Per Borgh i Lekaryd höll ett föredrag om fortsättningsskolan.

I det senare framhölls vikten av att barnen under den s. k. övergångsåldern ej lämnas utanför skolans inflytande, så framt man vill se den frukt av folkskolans arbete, att det svenska folket danas till redlighet, duglighet och fosterlandskärlek. De måste därför hänvisas till fortsättnings-skolan, vilken bör vara så organiserad, att den meddelar sådana insikter och färdigheter, som behövas för det prak-

tiska och medborgerliga livet. Denna skola bör göras obligatorisk och minst tvåårig.

Huvudparten av mötestiden ägnades givetvis åt de rent pedagogiska och metodiska frågorna. Främst bland dessa stodo de mera moderna om »Undervisning i hembygds-kunskap» och »Arbetsskolan». Den förra inleddes av folkskolläraren N. J. F. Almkvist i Härnösand och den senare av skolföreståndaren N. O. Bruce i Arlöv. Båda framkallade en livlig diskussion, i vilken oppositionens talan fördes av rektor G. Lindborg från Tranås. Denne talare ansåg »hembygdsfåneriet» vara ägnat att förflacka hela vårt undervisningsväsen och leda allvaret bort ur skolan. Det utginge från en fullkomligt felaktig psykologisk princip, nämligen den att vi människor äro förnämligast utåtriktade varelser. Talaren menade, att man genom stilla eftertanke på sin kammare kunde skapa sig klarare och bättre föreställningar om t. ex. högfjällen än genom besök på ort och ställe.

Lika litet kunde han förlika sig med att barnen i skolan skulle rita, klippa, borra och bygga o. s. v. Han visste nog, att dessa sysselsättningar roade barn, men han ville, att barnen skulle få ha dem i fred för sig själva. I stället borde det gamla skolarbetet göras intressant.

En annan talare, som ställde sig på herr Lindborgs sida uttryckte detta så: »vi offra för mycket åt pjosket; vi behöva plugga, men vi skola göra plugget intressant». Huru detta skall tillgå, sade ingendera.

I nära samband med dessa tvenne frågor stod frågan om »Barnens hemarbete», vilken inleddes av fröken Adèle Wetterlind från Jönköping.

Skall det genom den personliga undervisningen i skolan inhämtade kunskapsinnehållet bevaras och bliva av något verkligt värde, måste det fixeras, menade talarinnan. Memoreringen, minnesinlärandet, är just en dylik fixering av det inhämtade. Genom memoreringen vinnes ock ett större ordförråd, vilket är särskilt värdefullt med hänsyn till barnens förmåga att i tal och skrift uttrycka sig. Då sko-

lans lärotimmar icke räcka till för den upprepning och inötning, som memoreringen innebär, måste läxläsning tillgripas, och denna måste förläggas utom skolans ordinarie tid. Denna läxläsning kunde åtminstone delvis ske i skolan under lärarens tillsyn, då han givetvis borde ha betalt för övertidsarbete, men en del måste överlämnas åt hemmen. Dessa hemuppgifter vore en föreningslänk emellan skolan och hemmen.

I anslutning till »Arbetsskolan» och »Barnens hemarbete» inledde folkskoleinspektören J. Franzén i Stockholm frågan om »Slöjdundervisningen som grundval för yrkesutbildning». Efter en kortare diskussion enades mötet med inledaren i följande uttalande:

1) Enär slöjden, såväl den manliga som den kvinnliga, sådan den vanligen är anordnad i folkskolan, bidrager till att hos lärjungen utveckla en säker och snabb uppfattning, noggrannhet i arbetet, allmän handafärdighet, sparsamhet med arbetsmaterialet, månhet om verktygens iordninghållande, sinne för arbetsproduktens snygghet och prydlighet, ihärdighet i arbetet för uppnående av ett bestämt mål och intresse för praktiskt arbete, utgör den en god grundval för yrkesutbildningen.

2) En ännu bättre grundval för yrkesutbildningen skulle slöjden i folkskolan bliva, om den utsträcktes till att omfatta någon lättare slöjdart för det tidigare skolstadiet, om den manliga slöjden därjämte kompletterades med någon svårare slöjdart för det högsta skolstadiet, och den kvinnliga slöjden för samma skolstadium utvidgades till husligt arbete, i vilket även ingingo huslig ekonomi.

Modersmålet fick sin särskilda behandling dels genom ett föredrag av folkskolläraren Sven Nylund i Stockholm om »Innanläsningen i skolan» och dels genom diskussion om ämnet »Reform av uppsatsundervisningen». Den senare inleddes av seminarieadjunkten E. Johansson i Växjö, som menade, att återgivandet av berättelser och läxreferat lämnade klen resultat. Barnen borde därför få skriva om det de sett och

upplevat. De skulle även skriva ofta samt tillhållas att använda talspråkets enkelhet. Lärarens rättelser skola vara mycket sparsamma.

Diskussionen blev helt kort. Något uttalande gjordes icke.

Till modersmålsundervisningen kan även hänföras seminarieläraren G. Sjöholms i Göteborg föredrag om »Skolan och talfel bland skolbarnen», ett föredrag, som tydligt visade behovet av att de blivande lärarna vid seminarierna få undervisning om, huru de skola gå tillväga för att både bota och förebygga en stor del talfel hos barnen.

Dessutom hölls föredrag av småskollärarinnan Karola Pålsson i Malmö om »Småskolans arbetsstoff, arbetsmetoder och organisation», av slöjdinspektören Hj. Berg i Stockholm om »Lineärritning i folkskolan» och av seminarieadjunkten Anna Sörensen i Falun om »Kristendomsundervisningen i folkskolan».

Sistnämnda talarinna framhöll vikten av att kristendomsundervisningen göres mera historisk och etisk, mindre dogmatisk. Man nöjer sig ej i vår tid med bara ord, utan man vill ha saken, menade hon. Man bör därför gå till verkligheten genom att ställa barnen inför höga religiösa personligheter och med dem gå vägen till Gud. I umgänget med dessa män skola barnen lära sig förstå de heliga begreppen på ett helt annat sätt än genom inpräntande av formulerade lärosatser. Dylika personligheter skola tagas ej blott från bibeln utan även från allmänna historien, missionshistorien och vårt fäderneslands historia.

En fråga som framkallade en synnerligen livlig diskussion var följande: »Vilka lämpliga och effektiva åtgärder kunna vidtagas för att få slut på det å landsbygden i allmänhet rådande oeffterättighetstillståndet, att en mängd barn i så väl halvtids- som heltidsskolor hållas borta från undervisningen en stor del av året?» Inledare var folkskolläraren Ola Bergström i Espö.

Under frågans dryftande konstaterades av flera talare genom åtskilliga exempel att svåra missförhållanden råda

i fråga om skolgången och flera goda råd gävos, såsom att läraren borde besöka barnens hem, påkalla inspektörens hjälp och i värsta fall begära barnavårdsnämndens ingripande.

En präst och en lantbrukare hävdade den meningen, att det var bra som det är.

Till sist gjordes följande uttalande:

Mötet anser att för att få slut på ifrågavarande oeffterättighetstillstånd kräves:

att uppenbart olagliga skolanordningar avlysas (såsom indelning av läsåret i en vintertermin och en sommartermin med frivillig skolgång under sommarterminen),

att tredskande föräldrar, målsmän och arbetsgivare straffas liksom i flertalet andra kulturstater med böter,

att § 48 mom. 1 i folkskolestadgan utgår, och

att som ett oefftergivligt villkor för statsbidrags erhållande uppställs, att samtliga i skolan inskrivna barn ordentligt begagnat sig av undervisningen under den lagstadgade undervisningstiden.

»Gymnastiklokaler för folkskolan» med inledning av folkskolläraren O. Waldén i Landskrona diskuterades även och föranledde följande uttalande:

Varje folkskola i stad och på land bör äga tillgång till (vara försedd med) en i förhållande till barnens antal tillräckligt rymlig och med nödvändiga redskap m. m. lämpligen försedd gymnastiklokal, antingen genom ett för ändamålet uppfört gymnastikhus eller någon inom folkskolan härför avsedd lokal. Härtill böra komma några enkla redskap i det fria samt lekplan.

Mötet uttalade därjämte önskvärdheten av att församlingar, som ej hava råd att bygga gymnastiklokal eller anskaffa gymnastikredskap, måtte erhålla statsbidrag härtill.

Meningen var att också »Kinematografien som bildningsmedel» skulle diskuteras, men någon diskussion kom ej på grund av tidens knapphet till stånd, utan man fick nöja

sig med det föredrag över ämnet och den förevisning, som gavs av folkskolläraren Fr. Hallgren från Malmö.

Lärarekårens personliga intressen berördes blott av en enda fråga, nämligen »Småskolekårens rättsliga ställning». Den inleddes av redaktör G. Björkman från Stockholm med en historik över frågans utveckling och en redogörelse för nu gällande lagbestämmelser. Följande resolution antogs:

Mötet anser, att vid en förestående revision av de bestämmelser, som röra småskolekårens tjänste- och rättsförhållanden, likställighet med folkskolans lärarekår bör, så långt möjligt är, sökas på grundvalen av hittills givna förmåner och alltså med bibehållande av den fastare anställningens personliga natur.

Skolmötets högtidligaste och stämningsfullaste ögonblick kom vid avslutningen, då mötets ordförande rektor Alfr. Dalin efter att hava givit en överblick över mötets gång uttalade mötets tack till statsrådet Berg för att han kommit tillstädes och deltagit i förhandlingarna, och då statsrådet Berg härpå besteg talarestolen och manade folkskolans män att ej i glädjen över de segrar, som vunnits, glömma de nederlag, som de lidit. Det är gott att se ljus mot framtiden, men lika angeläget är det att söka se klart, sade han.

»Vi folkskolemän», yttrade han till sist, »hava alltid varit klart medvetna om vår skolas samband med bildningsväsendet i övrigt. Hävdandet härav har i själva verket varit själva huvudpunkten i vårt skolpolitiska program. Och detta har ingalunda inneburit, att vi sett uteslutande på vår skolas intressen och förväxlat delen med det hela. Långt därifrån. Svenska bildningsväsendet har stått för oss såsom ett mäktigt träd, som har sina rötter med deras miljoner rottrådar i hemmen och i den uppfostran, dessa giva, sin fasta stam i den för hela nationen gemensamma barndomsskolan, folkskolan, sitt grenverk i de högre skolorna med deras mångfaldigt skilda riktningar samt sin lummiga krona med dess grönskande blad och lysande blommor i den svenska vetenskapen, vitterheten och konsten uti all dess skiftande

rikedom. Vi hava med kraft sökt betona, att ingen topp sitter så högt, att han får förgäta den stam, genom vilken hans levnadssaft strömma upp, men lika klart har det stått för oss, att odlingens träd icke slutar med stammen, att saftstigningen beror på vad som sker ute i bladvävnadens celler, och att livet är dömt att gå under, ifall det ej bildar blommor, vilka alstra frukt och frön, som sörja för dess förnyelse.

Men måne det icke går med denna symbol så, att den inför våra blickar växer ut och förvandlar sig till en bild av ett ännu större sammanhang, en ännu mera omfattande helhet än det svenska bildningsväsendet, nämligen av den svenska nationen själv? Måne icke även den står för oss såsom ett väldigt träd med sina djupa rötter i de hånfarna släkternas liv, med sin stam, sina grenar och sin krona famnande alla verksamhetsarter och samhällsområden samt med framtidens blåa himmel skimrande ned mot oss genom lövverket?

Var och en av oss äger en liten plats i livet, där vi ha att söka fylla vårt värv. Men för att rätt kunna detta, måste vi ha blick för och känna vår samhörighet med den stora helhet, som vi alla äro satta att tjäna i vårt fosterland. Om det sätt, som härvid skall användas, säger en av de vackra skånesångerna i mötets programhäfte med rätta, att målet ej — som måhända mången tror — vinnes genom stora later och starka ord utan endast genom vars och ens sega, viljestarka arbete:

Ej med stora later och starka ord
skall du visa kärlek till hemmets jord.
Nej, med handen på plogen
och med slagan på logen
och med tankens kraft vid ditt arbetsbord.
Fosterlandet blir vad du gör det till,
blir så ljus och fagert och rikt du vill.
Det är du, som bebor det,
av din gärning beror det.
Fosterlandet blir, vad du tror och vill.»

Alfr. F.

Litteratur.

Guds verk. Ur bibeln och kyrkohistorien. *Lärobok i kristendom* av Maria Bergmark och Anna Sörensen. Första delen: Ur bibeln; Andra delen: Ur kyrkohistorien; Tredje delen: Bibelord och psalmverser i anslutning till Luthers lilla katekes. Stockholm, P. A. Norstedt & söner, 1913. Pris 1:a delen 1 kr. 50 öre, 2:a 1 kr. 50 öre, 3:e 70 öre.

Det är ett omfattande arbete i tre delar, förf. här framlagt. Planen för arbetet är, enligt förf., att genomgående lägga det historiska stoffet till grund för undervisningen. De dogmatiska och etiska lärdomarna framgå omedelbart ur de bibliska berättelserna. Kyrkohistorien erbjuder sedan ytterligare anknytningspunkter för bibringande av kunskap i tros- och sedelära. Sedan torde tiden vara inne för en samlande översikt av församlingens religiösa erfarenheter.

Nu anförda plan är visserligen icke ny utan har framlagts och tillämpats av flera pedagoger. Så vilja vi anför ett yttrande av professor Rein i hans »Schuljahre»: »Katekesen skall uttagas ur det material, som den bibliska historien erbjuder, och vara mål för religionsundervisningen. Det grundläggande stoffet för religionsundervisningen under alla skolåren är för oss den bibliska historien. Vid undervisningen däri sträva vi steg för steg mot det målet att i barnets själ uppbygga katekesen, det är att för barnasjälen förmedla ett fast grundat, självförvärvat och väl ordnat system av religiöst sedliga begrepp, grundsatser och övertygelser. Vi vilja förena båda disciplinerna till ett organiskt helt.» Att metoden är pedagogiskt riktig, torde ej kunna bestridas. Dock behöver man ej vänta med genomgående av tros läran till sista året.

För skolor, som ej äro 8-klassiga, medför den dessutom svårigheter.

Vad föreliggande bibliska historia beträffar, är materialet ganska rikligt och blir ännu rikligare, om man också skall läsa alla de berättelser, till vilka blott hänvisas, och detta torde vara meningen, då flera av dessa berättelser höra till de viktigare. Så t. ex. i gamla testamentet: Abraham går att offra Isak, nästan hela Josefs historia, och ännu mer i det nya, t. ex. Jesu samtal med den samaritiska kvinnan, Den lame, Hövitsmannens tjänare, Jesus uppväcker änkans son i Nain och Jairi dotter m. fl. Detta senare förfarande kunna vi emellertid (i motsats till en anmälare i »Folkskolans vän») ej gilla och det av väsentligen samma skäl, som anförts av kommitterade för »granskning av folkskolans läroböcker» år 1887. Här yttras bland annat (s. 13, 14): »Berättelserna böra noga fasthålla den historiska sanningen och det logiska sammanhanget. De få icke framställa endast yttre fakta utan måste återgiva även de motiv och övriga psykologiska drag, som finnas i bibelns berättelse. Eljest bliva de icke fullt plastiska. Av detta skäl är det ock nödvändigt, att berättelsen städsse hel och hållen intages i läroboken, vadan kommitterade ej kunna gilla, att för somliga berättelser endast rubriken anföres med citat till motsvarande ställe i bibeln, där barnen hava att uppsöka och läsa själva berättelsen. Man har till stöd för ett sådant förfarande anført, att det skulle i väsentlig mån bidraga till att införa barnen i själva bibeln. Men oavsett att berättelsen sålunda icke kan bliva avrundad utan kommer att utgöra ett lösryckt stycke, måste denna grundsats i sin tillämpning stöta på så stora svårigheter, att det angivna syftesmålet med en sådan anordning synes komma att snarare motverkas än främjas, liksom det torde vara obestridligt, att det fulla genomförandet därav skulle leda till den enligt kommitterades åsikt mindre lyckliga konsekvensen, att någon lärobok alls icke bleve satt i barnens händer, utan det i stället överlämnades åt läraren att med eller utan någon ledning bestämma om det urval av bibelns rika innehåll, som

måste företagas.» Se vidare härom anf. gransking sid. 105, 106. Anföras psalmverser — nämnda kommitterade anse det icke vara lämpligt — ligger det vikt vid att de väljas omsorgsfullt. Vi medgiva, att författarna i allmänhet lyckats väl häri. Dock ha stundom dels rätt obekanta psalmer, dels psalmer med svagare innehåll upptagits.

Om det är av förbiseende eller med avsikt, som berättelsen om Nikodemus utesluts, veta vi ej. Den borde ej saknas i en biblisk historia. De bibelkritiska frågorna omnämnas ej direkt eller beröras åtminstone med lätt hand, och detta anse vi vittna om pedagogisk takt. Att vissa av Davids psalmer fått sin plats i samband med motsvarande historiska tilldragelser finna vi vara lämpligt, likaså att ett utdrag ur Ordspårboken och Predikareboken meddelas. Någon frälsningshistorisk överblick förekommer ej. En sådan kan och bör en kompetent lärare med ledning av berättelserna framställa.

Berättelserna ur *kyrkohistorien* inledas med ett stycke om »Det nya livet» samt en mycket kort skildring av förföljelserna mot de kristna, varefter följa tre biografier ur gamla tidens kyrkohistoria — Polykarpus, Justinus och Augustinus och likaså tre ur medeltiden — Ansgar, Birgitta och Franciskus. Ansgar och Birgitta ha av tydliga skäl fått sin plats här. Franciskus är utan tvivel en av kyrkohistoriens märkligaste personligheter, och i samband med honom lämnas en kort framställning av Gregorius VII:s och Innocentius III:s tankar om kyrkans makt och ställning i världen. Det kan dock ifrågasättas, huruvida i en lärobok ett så stort omfång som mer än 20 sidor behövt ägnas åt honom. Däremot saknas någon berättelse om tillståndet i kyrkan under tiden från Birgittas död till Luthers framträdande.

I nyare tidens kyrkohistoria behandlas först Luther och de svenska reformatörerna jämte Uppsala möte. Därefter förekommer ett stycke: Från kyrkosångens blomstringstid, vari några psalmer av Johan Herrmann och Paul Gerhardt anföras. I samband med Jesper Svedberg talas om renlärlighetsnitet (ortodoxien) och 1695 års psalmbok. Därefter skildras

pietismen (De svenska fångarna i Ryssland) samt Aug. Hermann Francke jämte pietismen i Sverige. Av sekterna beröres blott metodismen. Till 1800-talets kyrkohistoria höra Johan Olov Wallin och 1819 års psalmbok, Henrik Schartau och Paul Rosenius. Några drag från den kristliga kärleksverksamheten (Theodor Thidner, Svenska diakonissanstalten och Församlingssystemet) samt Vår gudstjänst. Sista avdelningen (nära 60 sidor) ägnas åt missionsverksamheten, som inledes med en redogörelse för missionsmötet i Edinburgh år 1910, där bland annat missionsläget i olika delar av Asien och Afrika behandlades. Därefter talas om Buddha och indernas religion samt Muhammed. Med avseende härpå kan anmärkas, att det varit lämpligare, om Muhammed fått sin plats i medeltidens kyrkohistoria.

David Livingstones liv och verksamhet både som missionär och upptäckare skildras utförligt (18 s.). Som bekant verkade Livingstone som missionär mellan åren 1840—57, därefter ägnade han sig mera åt geografiska upptäcktsresor men sökte därunder även arbeta för slavhandelns avskaffande.

I samband med Zulumissionen talas om svenska kyrkans mission i Ostafrika, varvid särskilt livet vid Oskarsbergs station skildras.

De båda sista avdelningarna av missionshistorien handla om läkaremissionen i Indien, för vilken tämligen utförligt redogöres, samt missionen bland lapparna.

Den andra eller kyrkohistoriska delen erbjuder, såsom av det nämnda framgår, ett ganska rikligt material, som i en erfaren lärares hand bör giva en god grundläggning för undervisningen i kyrkohistoria. Förf. synes ha utgått från den grundsatsen, att det är bättre att meddela ett mindre antal *utförliga* berättelser än flera korta. Detta kan visserligen vara sant. Dock synas oss somliga berättelser, t. ex. om Franciskus och Livingstone, vara väl utförliga. Ifrågasättas kan, om icke några fler kortare berättelser skulle väcka mera intresse, i synnerhet som de genom meddelande av enskilda drag av läraren kunna kompletteras.

Tredje delen innehåller *Bibelord och psalmverser* i anslutning till Luthers lilla katekes. Efter en väl formulerad överskrift anföras bibelspråken och verserna. De senare äro i allmänhet väl valda, dock äro några hämtade ur svagare psalmer (t. ex. 27: v. 2, 3, 42: 2).

Den idé, som förf. följt vid utarbetande av denna del, är icke ny utan har tillämpats långt förut i vissa tyska läroanstalter, t. ex. i Oldenburg och Sachsen. Metoden har dock sina olägenheter både för lärjungarna och beträffande läraren. Då lärjungarna ej själva äro kompetenta att formulera ett svar, ha de ej något bestämt att hålla sig till och ha svårt för att få sammanhang mellan de olika punkterna liksom även reda och översikt av innehållet. Vad läraren vidkommer, kommer det att alltför mycket överlämnas åt hans subjektivitet, vilket positivt innehåll han skall meddela. Vi skulle därför helst se, att en enkel och kort *utveckling* anslöte sig till katekesen.

Det har visserligen varit modernt inom vissa kretsar av olika bildningsnivå att tala med förakt om dogmatik eller troslära, men vi behöva och bära ej vara alltför rädda därför, ty klarhet och reda är något, som människoanden i alla händelser önskar. Men skall en lärobok med sådan uppställning användas, erkänna vi villigt, att förf. på ett förtjänstfullt sätt löst sin uppgift.

Det är säkerligen mycken möda, förf. nedlagt på omnämnda lärobok i dess helhet, och dess ståndpunkt synes vara mycket objektiv och moderat, varför den förtjänar att beaktas av lärare i olika skolor. Det är dock svårt att fullt kunna bedöma arbetet, innan man fått pröva det och se resultaten därav.

B. J:son Bergqvist och Sven Herner. Bibliska berättelser till urval. II. Nya testamentet. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 1 krona.

Förra året utkommo författarnes »Berättelser ur Gamla testamentet» (se h. 2 1912). Nu utgivna »Berättelser ur Nya testamentet» ansluta sig på ett värdigt sätt till de förra. Om

man beträffande urvalet av berättelser ur gamla testamentet kunde anmärka, att en och annan viktig berättelse saknades, så återfinner man här de berättelser, som bära utväljas för en lärobok i biblisk historia. Språket är enkelt och ledigt. Ett flertal verklighetsbilder (av städer, landskap, mynt) belysa innehållet i denna del liksom i den förra.

Av Svenskt Arkiv för Pedagogik, utgivet av professor Bertil Hammar, Uppsala, har 2:a häftet nyss utkommit. Bland inne hållet märkes:

Karaktärsuppfostran i skolan av Fil. dr Lars Levander, *Om intresset för skolämnen hos gymnasister* av Fil. dr J. O. Nordlund, *Bidrag till välskricningens psykologi* av Folkskoleinsp. Ernst Westberg, *Pedagogiska undersökningar rörande inlärandet* av Fil. kand. Hj. Forsberg, *Personlig insats och kausalitet i historien* av Fil. dr G. Setterberg och Rektor K. Nordlund, *Individualitetens psykologi* av Fil. lic. Georg Brandell.

Det tidigare utkomna 1:a häftet innehöll bl. a. följande uppsatser:

Skolbarns personlighetsideal. En jämförande studie av Fil. lic. Georg Brandell, *Historieundervisningen och nutiden* av Rektor Karl Nordlund, *Alfred Binet — en banbrytare inom psykologi och pedagogik* av Fil. kand. Hj. Forsberg, *Svensk pedagogisk Rousseaulitteratur* av Folkskoleinsp. Patrik Holmvall.

Prenumerationspriset för årgång är på posten eller i bokhandeln 5 kronor. Pris för 1:a häftet 2 kr. 50 öre, för 2:a häftet 2 kr. 25 öre.

P. A. Norstedt & Söner distrib.

B. Rud. Hall. *Källor till uppfostrans och de pedagogiska reformidéernas historia. 1. Tiden före Rousseau.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris: häft. 2 kr. 50 öre; inb. 3 kr. II. *Tiden efter Rousseau.* Pris: 2 kr. 75 öre.

Förf. utgav förra året »Aktstycken rörande svenska undervisningsväsendets historia», som blivit väl vitsordade. I nu utgivna arbete meddelas källskrifter till pedagogikens allmänna historia. Vi besitta visserligen att liknande arbete

förut, nämligen Schorn och Reineckes »pedagogikens historia i förebilder och bilder», men såsom titeln angiver, är planen något olika. Schorn och Reinecke lämna först en biografi över de resp. pedagogerna och anför sedan utdrag ur deras skrifter. Dr Halls bok innehåller uteslutande aktstycken med här och där bifogade anmärkningar, där sådana ansetts behövliga. Följden härav är, att det senare arbetet, som är av nära nog samma omfång, innehåller en utförligare samling av aktstycken.

I den senare nyligen utkomna delen behandlas tiden efter Rousseau. Av Rousseaus Emil lämnas en rätt utförlig resumé av innehållet i de olika böckerna. Likaså meddelas utdrag ur Basedows skrifter, ur Saltzmanns Lilla kräftboken, Lilla myrboken, ur Pestalozzis Enslingens aftonstund, Lienhard och Gertrud och Om vistelsen i Stanz, ur Diesterwegs Vägvisare till bildning för lärare, ur Herberts Pedagogiska föreläsningar i sammandrag. Dessutom upptagas utdrag ur skrifter av Fichte, Ling, Rein, Cygnæus, Grundtvig, Spencer, Salomon, Dewey, Kerschensteiner, Ligthart, E. Lehmann och Hans Larsson m. fl. Förf. har på detta sätt fortgått intill allra sista tiden. Det hela avslutas med ett sakregister över föreliggande arbete och över Valda aktstycken till svenska undervisningsväsendets historia. Detta register är systematiskt uppställt i 11 avdelningar och kan tjäna som uppslagsbok och repetitorium. Det bidrager därför i hög till att öka arbetets värde.

Förf. har förut utgivit och bearbetat Nils Bangs pedagogikens historia, och källskrifterna ansluta sig till denna. Dessutom meddelas utdrag ur skrifter av några författare, som ej direkt behandlas i Bangs nämnda bok, t. ex. Olaus Magnus, Chr. Pedersen, Nicolaus Hermann (Hymn till Birgitta) m. fl.

Genom sina tre i det föregående nämnda arbeten har förf. inlagt en betydande förtjänst rörande behandlingen av pedagogikens historia, och de böra bli till stort gagn såväl för självstudier som vid de läroanstalter, där insikt i ämnet erfordras.

Svensk kommunal- och statskunskap av *Carl Grimberg*. För folkskolor och folkhögskolor bearbetad av *Per Holmén*, *Anders Haglund* och *Anna Lessel*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 40 öre.

För ett par år sedan utgav doktor Grimberg »Svensk statskunskap för realskolan», varav förevarande lärobok utgör en bearbetning. De förtjänster, som utmärka dr Grimbergs läroböcker, framträda även i denna. Man kan förvåna sig över att så mycket innehåll kan inrymmas på 46 sidor, och ändock är det icke någon torr eller blott schematisk framställning. Även praktiska anvisningar för fullmakt och redogörelse för grupperingen vid riksdagsmannaval lämnas.

Sveriges krigshistoria i bilder. Med text av generallöjtnant *Gustaf Björlin* utgiven av *John M. Pahlman*. Stockholm, Bröderna Pahlmans förlag, 1913. Pris per häfte 2:50.

Det är ett nationellt praktverk, som under nämnda titel börjat utgivas å Bröderna Pahlmans förlag. Texten, som är författad av vår kände framstående krigshistoriker Gustaf Björlin, lämnar en kortfattad men åskådlig bild av de här skildrade tilldragelserna och personerna.

Illustrationerna i de två hittills utkomna häftena utgöras dels av kolorerade helsides bilder över sjöslagen vid Bornholm den 30 maj 1563, vid Ölands norra udde den 31 maj 1564, mellan Bornholm och Rügen den 7 juli 1565 och vid Ölands norra udde den 26 juli 1566, dels av helsidesbilder i svart över slagen vid Axtorna 1565 och Kirkholm 1605. För övrigt meddelas porträtt av Klas Kristersson Horn, Karl Karlsson Gyllenhielm och Jakob de la Gardie, en teckning i svart av danskarnas landstigning på Öland 1566 samt en kolorerad avbildning av en polsk trofé med årtalet 1616.

Genom den väl utarbetade texten och de förträffliga avbildningarna får man en noggrann inblick i de strider till sjöss och lands, som här skildras. Verket förtjänar förvisso att anskaffas icke blott för mera offentliga boksamlingar av olika slag utan även för skolor, liksom det utgör en värdefull prydnad.

nad för salongsbordet. Arbetet kommer att utgivas i 2 serier à 12 häften och formatet blir lika med det i Dahlbergs Suecia Antiqua använda.

Carl Grimberg. *Läsebok till förf:s Sveriges historia för realskolan, förkortade upplagan.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1913. Pris bunden 4 kr. 75 öre.

Förevarande läsebok, som ansluter sig till författarens förkortade lärobok, avser att komplettera denna med fylligare skildringar av vissa delar. Innehållet är till större delen förut intaget i förf:s större lärobok för realskolan men har på vissa viktigare områden utvidgats. Så är fallet med redogörelserna för vikingatiden, Ansgars missionsfärder, Engelse, det medeltida kulturlivet, 1500-talets enskilda och politiska liv, fredsunderhandlingarna i Brömsebro, Erik Dahlberg, Karl XI:s personlighet och styrelsesätt, Karl XII:s personlighet, enskiftet, representationsreformen m. m.

Framställningssättet är, såsom man är van att finna i förf:s historiska arbeten, på samma gång lättfattligt och medryckande, och tillsammans med Läroboken bör ifrågasvarande läsebok utgöra en lämplig kurs i historia för realskolan och däremot svarande läroanstalter. Även om en annan lärobok användes, kan nämnda läsebok göra god tjänst. Somliga lärare ha beklagat, att den näst sista mera utförliga upplagan av Odhner-Westmans lärobok ej vidare är tillgänglig i bokhandeln utan i stället en ny förkortad. Då kan man med fördel begagna denna läsebok för att belysa innehållet.

Tilläggas bör, att ett stort antal förträffliga illustrationer åskådliggöra framställningen.

Sveriges natur, Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1913. Redaktör och utgivare Thor Högdahl. Wahlström & Widstrand i kommission.

Den i dagarna utkomna fjärde årgången av »Sveriges Natur» framträder genom sitt intressanta och gedigna textinne-

håll och sina många vackra illustrationer såsom ett utmärkt organ för naturskyddsintresset i vårt land.

Särskild uppmärksamhet förtjänar den praktiga omslagsvignetten, som är tecknad av Bruno Liljefors och återger ett havsörnbo ute bland skären. Av de sex försättsplanschererna må i första rummet nämnas ett par bilder från Djurgården, den ena utförd efter en teckning av Prins Eugen samt ett fotografi av den s. k. Sankt Olovs sten eller St. Olle, ett imponant flyttbock i Gävle skärgård.

De större textbidragen inledas med en uppsats av prof. Carl Lindman, »Det angelägnaste naturskyddet», varmed förf. förstår skyddandet av naturen vid våra hem, i all synnerhet omkring städerna. I en annan programartad uppsats, »Några tankar om naturskyddssaken och sätten att föra den till seger i vårt land», utvecklar dr Emil Bäcklin på ett förträffligt sätt vad som särskilt från hemmets och skolans sida kan och bör göras för att hos det uppväxande släktet inplantera kärlek och hänsyn till naturen. Dr Gustaf Kolthoff bidrar med en av varm naturkänsla genomad uppsats, »Naturen kring Uppsala förr och nu», illustrerad med ett bland försättsplanschererna återgivet fotografi med blommande Kungsängsliljor och ett par andra vackra helsidesbilder. Sandhammar, Sveriges sydligaste flygsandsfält, skildras i ord och bild av amanuensen V. Nordlind och författaren dr Karl-Erik Forsslund berättar på ett inspirerat och medryckande sätt om en del ur naturskyddssynpunkt intressanta platser utmed Dalälven, av vilka han även meddelar några konstnärligt tagna fotografier. En viktig plats i årsskriften intar jämväl lektor Karl Starbäcks riksdagsmotion om Djurgårdens bevarande, här återgiven i sin helhet jämte utskottsutlåtande och uttalanden av sakkunniga samt illustrerad medelst ett dussin vackra reproduktioner av tavlor, teckningar och fotografier. »Naturskydd i forntiden» heter vidare en liten intressant essay av skriftställaren Sigurd Hallberg, som med citat från åtskilliga klassiska författare visar, att naturskyddstanken icke varit alldeles främmande vare sig för de antika kulturfolken

eller för forntidens barbarer. Fil. kand. *Rudolf Söderberg* lämnar en intressant och målande skildring av fågellivet bland Vänersskären, illustrerad med ett flertal vackra fotografier, amanuensen *S. Ambrosiani* skriver om det aktuella ämnet »Kulturminnesvård och naturminnesvård», och dr *Paul Rosenius* redogör i en längre uppsats för vad som kan göras för att bereda skydd, häckplatser och vinterföda åt våra småfåglar. Vidare märkas uppsatser av kand. *A. G. Hannerz* om märkliga ekbestånd i vissa trakter av Östergötland, av prof. *H. Hesselman* om norrländska lövträdsrelikter och av lektor *Nils Sylvé*n om »Bohus-linden» och dess förekomst i vårt land samt en av amanuensen *Fr. E. Åhlander* skriven redogörelse för Vetenskapsakademiens naturskyddsåtgärder under det sistförflutna året.

Den omfattande och rikt illustrerade avdelningen »Meddelanden och notiser» bjuder bland mycket annat på en liten uppsats av f. byråchefen *J. Meves* om sex jättegrytor vid Södertälje, en skildring från ett besök på Nord-Hälsö utanför Strömstad av rektor *P. G. Berggren*, en redogörelse för bildandet av Sveriges första kommunala naturskyddskommitté, en av intressanta fotografier åtföljd beskrivning över världens djupaste jättegryta (vid Smedby i Roslagen), ett meddelande av konstnären *Pelle Swedlund* om »en skövlad hemidyll» o. s. v.

Av det övriga innehållet må särskilt nämnas en inbjudan till deltagande i *Naturskyddsföreningens pristävlan rörande maningsord till naturskydd* samt en del bokanmälningar och litteraturnotiser.

Årsskriften utdelas gratis till föreningens medlemmar och betingar i bokhandeln ett pris av 3 kr. För naturskydds-saken intresserade personer kunna anmäla sig som medlemmar under adress: Svenska Naturskyddsföreningen, Stockholm 14. Årsavgiften är endast 2 kr., ständig ledamotsavgift 50 kr.

Kemiska laborationsövningar för realskolans femte klass av *Tom Moll*.

Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 65 öre.

Förf. utgav förra året Lärobok i kemi för realskolan. I. Femte klassens kurs. Till denna kurs ansluta sig förevarande laborationsövningar.

Såsom inledning framställas några principiella frågor för planens uppgörande, därefter beskrivas 18 särskilda försök och till sist givas 4 uppgifter av praktisk art. I tvenne tillägg meddelas förteckning på några ytterligare försök samt på utensilier, som böra vara tillgängliga för laboranterna. Tillsammans med läseboken utgöra dessa övningar en synnerlig lämplig och för ifrågavarande klass väl anpassad kurs i kemi.

Handledning i Dissektion av några typdjur av *Karolina Widerström* och *Maria Aspman*. P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 1 kr. 40 öre.

Ifrågavarande handledning är, enligt vad dr *Karolina Widerström* yttrar i förordet, ej direkt avsedd till skolbok utan vill utgöra dels en första vägledning vid lärarens förstudium genom egna dissektioner, dels en norm för gången av dissektion uti skolklass, utförd av eleverna själva. Förf. anser, att dissektionen bör begynna med abborren, varefter kräftan tages och sedan igeln. Blott ett fåtal djur hava upptagits, nämligen medicinska blodigeln, flodkräfta, abborre, duva och kanin. Boken innehåller dessutom en förteckning på hjälpmedel för dissektionsövningarna. I förordet lämnas några närmare anvisningar för tillvägagångssättet.

Handledning i Enkla dissektioner inom ryggradsdjurens anatomi av *Gustaf Melin*, fil. magister. Med 20 fotografier och 2 schematiska teckningar. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 1 kr. 80 öre.

Förevarande handledning sysselsätter sig uteslutande med ryggradsdjur, medan den föregående upptagit även flodkräftan och blodigeln.

Förf. har valt sådana djur, som i hela Sverige äro lätta att anskaffa: gäddan, vanliga grodan, tamhönset och kaminen.

Till bildmaterial har, så mycket som varit möjligt, använts fotografier. I inledningen lämnas några anvisningar för dissektioner.

Båda de här anmälda arbetena komplettera varandra.

Doktor Martin Luthers Lilla katekes med kort utveckling. Illustrerad av professor Olle Hjortsberg. Med förord av ärkebiskop J. A. Ekman. Uppsala, J. A. Lindblads förlag. Pris 25 öre.

Det har blivit alltmera vanligt att giva ut illustrerade läroböcker i skilda ämnen. Att illustrationer intagas i biblisk historia, svensk och allmän historia, geografi och i naturkunskapens olika grenar, finna vi helt naturligt, och de ha också rätt länge förekommit där. Däremot har man hittills ej haft någon illustrerad katekes (utom möjligen med ett porträtt av Luther). J. A. Lindblads förlag har nu gjort försök med en sådan.

Formatet är något större än det i katekeser vanliga och trycket framträder tydligt. Dock hade användandet av något olika stilar i styckena och språken bidragit till överskådligheten.

Beträffande utstyrseln i allmänhet instämma vi till fullo i ärkebiskop Ekmans yttrande i förordet: »För en lärobok i kristendoms-kunskap är det angeläget, att densamma ter sig i ett värdigt skick, och att själva utseendet åskådliggör, att en helgd vilar över boken och över det höga och för livet i högsta måtto viktiga ämnet, och på samma gång utgör en uppfordran för barnet att förvara den i ett prydligt skick.» Vad illustrationerna vidkommer, så äro de visserligen tecknade av en konstnär och sakna ej äldre förebilder, men flertalet av dem tilltalar oss ej. Några av dem kunna vi ej anse annat än som misslyckade. Så t. ex. bilderna å sid. 55 och 83. Det är svårt även för äldre personer att uttyda, vad de skola föreställa, och ännu mer för barn.

I betraktande av bokens utstyrsel är priset billigt.

Aus deutscher Kultur und Geschichte. Kleine Aufsätze nach Ingerslev und Vibæk für schwedische Schulen herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Erik Wigh, Gymnasiallehrer. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris bunden 3 kr. 90 öre.

Föreliggande läsebok innehåller 25 stycken, som beröra Tysklands nyare historia och kultur. Bland dem märkas följande: Luther und die deutsche Nation, Der dreissigjährige Krieg, Gustav Adolf und Deutschlands Freiheit, Friedrich der Grosse, Die Zeit der Befreiungskriege, Das Lützowsche Freikorps, Bismarck 1848, Aus dem Jahre 1848, Das Schiller-Göthe-Denkmal in Weimar, Bismarck in Frankfurt, Eine Sommerschlacht, Bismarck med die Emser Depesche, Briefe aus dem Krieg gegen Frankreich 1870, Im neuen Reich, Die wirtschaftliche Entwicklung Deutschlands seit 1870, Deutschlands auswärtige Lage, Aus Lenbachs Erinnerungen, Aus Richard Wagners Leben, Deutsche Kultur am Ende des XIX. Jahrhunderts.

Som härav synes, behandla de olika styckena ämnen av mera allmänt intresse och äro väl valda, varför de säkerligen skola läsas med intresse av ungdom, i synnerhet som de äro skrivna på ett medryckande sätt. Några av uppsatserna kunna visserligen tyckas vara något svåra, men förf. har i slutet bifogat en avdelning med anmärkningar, som omfattar 50 sidor, och vari svårare eller ovanligare ord och uttryck förklaras. Dessutom är att märka, att boken torde vara avsedd för de högsta klasserna eller i allmänhet för mera försigkomna lärjungar.

Angivandet av författarnas namn till de olika uppsatserna hade varit av intresse.

Bokens utstyrsel är mycket trevlig.

»Den geografiska vidskepelsen.»

Ett föredrag, som enligt vad vi i h. 3 1912 anmärkt, vid läroverksläraremötet i Norrköping ådrog sig rätt mycken uppmärksamhet, var lektor Bohlins »Om den geografiska vidske-

pelsen». Vi voro visserligen närvarande vid mötet, men som vi samtidigt voro upptagna av ett annat sektionssammanträde, hade vi ej tillfälle att åhöra nämnda föredrag. Nu, då mötesberättelsen utkommit, vilja vi yttra några ord med anledning av detsamma. »Man märker», säger lektor Bohlin, »i våra dagar en tydlig strävan till det målet att låta geografin bli en syntes av skolämnena, särskilt de naturvetenskapliga. Det är denna geografis pretention på att utgöra en »naturvetenskapernas filosofi», som jag vill betrakta såsom den geografiska vidskepelsen, framför allt i skolan. — Att tro, att man kan ersätta naturvetenskaperna helt eller delvis med geografin såsom bildningselement är helt enkelt vidskepelse. Vi kunna gott undvara den för livet odugliga diletantismen.»

Det var förr icke så ovanligt, att universitetslärare särskilt i de mera abstrakta vetenskaperna talade om sitt ämne som det allra viktigaste och med förakt sågo ned framför allt på naturvetenskaperna. Nu synes det underligt, att en lärare i med geografin så närbesläktade ämnen som naturvetenskaperna vill fränkänna geografin, snart sagt, allt värde, förneka, att den är eller kan vara en vetenskap, och påstå, att undervisningen däri meddelas företrädesvis av dilettanter. Att ett och annat fel insmugit sig i vissa geografiska läroböcker, nekas ej, men därigenom ointetgöras väl ej geografis värde. Att geografin arbetat sig fram till vetenskap, kan nu ej av den sakkunnige förnekas. Grunden för geografis utveckling till vetenskap lades av Humboldt och Ritter. Deras idéer ha vidare utvecklats i våra dagar av män sådana som von Richthofen i Berlin, Kirchhoff i Halle, Wagner i Göttingen, Penck i Berlin, Suess, Löffler i Köpenhamn m. fl. Vill lektor Bohlin bestrida, att dessa ha varit eller äro vetenskapsmän inom sitt fack, geografin?

Vi vilja i detta sammanhang hänvisa till en för länge sedan utgiven broschyr av prof. von Richthofen, »Aufgaben und Methoden der heutigen Geographie». De flesta vetenskaper stå mer eller mindre i beröring med andra vetenskaper. Det finnes vissa gränsområden mellan dem. »Vid ingen vetenskap»,

säger v. Richthofen, »äro gränsområdena i sådanmångfald för handen som vid geografin». Då geografin enligt nämnde forskare är vetenskapen om jordytan och de ting och företeelser, som stå i sammanhang med densamma, så kommer geografin i nära beröring med naturvetenskaperna men intager också en fast central ställning. »Diese feste centrale Stellung», säger han, »erhält sie in erster Linie dadurch, dass ihr die Erdoberfläche als ihre eigenste Domäne zugehört. Damit hat sie eine feste, gesicherte Basis. Von ihr aus geschehen die Berührungen und zugleich Verkettungen mit den Wissenschaften, welche sich mit dem, was unter der Erdoberfläche ist, mit dem, was auf ihr lebt und vorgeht, und mit dem, was ausserhalb ihr in den Himmelsräumen besteht, beschäftigen. Wie in zweiter Linie die Art dieser Berührungen die Stellung der Geographie bezeichnet, werden wir im Verlauf der weiteren Betrachtung erörtern. Bleiben wir bei dem ersten Punkt stehen, so ist es klar, dass die Erdoberfläche an sich das Forschungsobjekt keiner einziger unter anderen Wissenschaften bildet. Wohl gehen einige von ihnen, wie die Geologie oder die Nationaleconomie, von der durch die Geographie gegebenen Kunde der Erdoberfläche aus; aber sowie sie diese selbst in den Kreis erörternder Betrachtung ziehen, arbeiten sie als gern gesehene Genossen auf dem Felde der Geographie.»

Som bekant gives inom pedagogiken något, som kallas ämnens koncentration eller korrelation, som just består i att sätta närbesläktade ämnen i samband med varandra för att belysa varandra, detta dock utan att ett ämnens självständighet trädas för när.

Vi medgiva visserligen, att geografin förr ofta betraktats som ett slags skräpvrå, dit allt möjligt skulle kastas: allm. historia, kyrkohistoria och olika grenar av naturvetenskaperna. Men denna ståndpunkt är nu föråldrad, och geografin gäller och bör gälla såsom ett självständigt ämne. Att lärare i geografi i synnerhet under gångna tider ofta ej varit geografer, är bekant, men då geografin numera fått en plats

vid universiteten, så kunna kompetenta lärare utbildas i detta liksom i andra ämnen.

Till sist vilja vi uttala, att geografiens ställning är så be-
tryggad, att vi ej alls behöva vara rädda för lektor Bohlins
angrepp mot ämnet. Det står sig mot ännu värre kritik, och
vi äro förvissade om att dess studium skall gå framåt både
vid skolor och universitet.

Illustrerad Tidskrift, redig. av *Oscar Mannström*. H. 9—17.

Häftena utmärka sig för ett rikhaltigt och omväxlande
innehåll, belyst av många avbildningar och väl utförda por-
trätt av P. H. Ling, J. L. Runeberg, Henrik Schartau (med
biografi av Bengt Aurelius), Peter Fjellstedt (med biografi av
Elis Silén), biskop Henry W. Tottie och Carl Larsson. För
öfrigt märka vi underhållande skildringar och beskrivningar,
bl. a. över Visby domkyrka. Det sista häftet innehåller en
ledigt skriven skildring av Torsten Rudenschöld av H. Od-
ner samt »Barnens ö», försedd med flera illustrationer.

Från Arbetsfältet. Tidskrift utgiven av Svenska Sällska-
pet för nykterhet och folkuppfostran genom *Oscar Mannström*.
H. 1—2. *Boktitlar. Urval till folkbibliotekens tjänst* ombe-
sörjt av Sv. Sällskapet för nykterhet och folkuppfostran.
Tillägg V till »Boktitlar över vår senaste mansålders svenska
bokskatt, Stockholm 1904», 1911—1912.

Godkänd som provisorisk litteraturförteckning av biblioteks-
konsulenter i k. ecklesiastikdepartementet.

Häftet innehåller därjämte *Kungl Maj:ts nådiga kungörelse
angående understödjande av folkbiblioteksväsendet*; given Malmö
den 23 september 1912.

Läsning för Svenska folket. H. 2. 1913. P. A. Norstedt
& Söner. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande uppsatser: Till Norrland! av *Vik-
tor Södergren*, Disciplinens betydelse för individ, samhälle och
kultur av *Cecilia Bååth-Holmberg*, Några ord om medborger-

liga plikter, Muhammed och Muhammedanismen av *B. O.
Aurelius*; Reseminnen från Italien av *D. L.*

H. 3. 1913. Innehåll: Torv såsom industri- och hushålls-
bränsle av *T. B. Olbers*; På armeniernas ö av *Ebba Ramsay*;
Märkliga uppfinningar; På strövtåg i en gammal hansestad av
Beth Hennings; Arbetets betydelse för sedlig uppfostran;
Tänkvärda ord.

P. A. Norstedt & Söners Förlagskatalog 1911—1912.

Föreliggande katalog upptager alla från förlaget under år
1911 och 1912 utkomna nya arbeten eller omarbetningar av
äldre och därjämte förlagsartiklar, som ursprungligen tillhört
andra förlag, särskilt W. Schulz' i Uppsala.

Katalogen liknar de föregående i överskådlighet och prak-
tisk anordning.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärare-
förening. *Första häftet: Årsmeddelanden. Andra häftet: För-
eningsärenden*: 1. Ärenden behandlade av kretsarna 1912. 2.
Ärenden under centralstyrelsens behandling. 3. Ärenden ut-
sända till kretsarna 1913. 4. Minneslista för kretsordföran-
dena och sekreterarna. 5. Bilagor.

Dansk Skolemuseum 1 April 1912—31 Marts 1913. Fra
Bestyrelsen ved *Fr. Thomassen*.

Dansk Skolemuseum, som den 1 mars 1912 firade sitt 25-
års jubileum, har utvecklats från en mera anspråkslös början
till en ganska omfattande anstalt. Den som i likhet med
meddelaren haft tillfälle besöka museet, kan ej annat än giva
sitt erkännande åt det intresse och arbete, varom de rikhal-
tiga och väl ordnade samlingarna, som inrymmas i de jäm-
förelsevis trånga lokalerna i Stormgade 3, bära vittne.

En utförligare skildring av museets utveckling lämnas i
*Fr. Thomassens »Dansk Skolemuseum gennem 25 Aar 1887
—1 Marts 1912»*. 60 Sider Kbhvn 1912. H. Meyers Bog-
tryckeri.

Åsgårdsvindar. Hälsning från Åsgårds skolkoloni. Organ för Åsgårdsförbundet. 2. årgången 1913. *Midsommarnummer*.

Av Åsgårdsvindar utgivas årligen tvenne nummer, ett vid jul och ett vid midsommar. Det är friska vindar, som blåsa från Åsgårds skolkoloni. Där om vittnar ifrågavarande häfte med sitt omväxlande och livande innehåll. Där bland märka vi följande stycken: *Åsgårdskrönika för vårterminen 1913* med flera illustrationer, som belysa livet vid kolonien: »Frühlings-erwachen», Vid middagsbordet, Glada Åsgårdsgrabbar, Kasta varpa, »Mäster» med sin bästa elev, Från sista Åsgårdsbalen, *Litet om Åstraktens flora*, som är ganska rik; En versifierad och illustrerad framställning av *Åsgårdsgrabbarnes fjärltur 12—20 mars 1913*. En mångfrestande Åsgårdsgrabb m. m.

Skolkalender för läsåret 1913—1914. Anteckningsbok för lärare och lärarinnor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner.

Kalendern är anordnad liksom föregående år och innehåller dagbok, anteckningar för de olika klasserna i skolan, för student- och realskoleexamen samt lektionsschema för höst- och vårterminen. I slutet är bifogad en »kalender för 200 år».

Jönköpings folkskolor. *Berättelse för år 1912* med åtskilliga uppgifter jämväl rörande vårterminen 1913 av *Stadens folkskoleinspektör*.

Utom fullständig redogörelse för stadens folkskolor innehåller berättelsen även *Katalog över Jönköpings folkskolors bibliotek*, avdelning II (för lärjungarna). Biblioteket är fördelat i 17 serier, av vilka ser. 1—12 innefatta 50 nummer var och ser. 13—17 30 à 45 nummer. Det är således en ganska rikhaltig samling för ett lärjungebibliotek.

Pedagogisk Tidskrift. H. 5—9 1913.

Den Danske Realskole, redig. av Alb. Dahl, h. 9—16 1913.

Folkskollärares fortsatta utbildning.

Under en följd av år har man bevittnat, att de s. k. »Sommarkurserna», som anordnats vid våra högskolor och jämväl anorstädes företrädesvis blivit uppsökta av lärare och lärarinnor vid våra folkskolor, att de med statsmedel understödda kurser, som avhållits i alkohologi, gymnastik m. m., med intresse omfattats av medlemmar av folkskolans lärarepersonal. Av dessa förhållanden har man ansett sig kunna draga den slutsatsen, att inom folkskolans lärarekår yttrar sig ett starkt behov av och en livlig längtan efter ökade tillfällen att vidga sin bildningshorisont. Om än kårens högst betydliga numerär gör det rätt naturligt, att den kontingent, som därifrån utgår, lätt överflyglar i antal dem, som utgått från annat håll, tyckes det dock vara otvivelaktigt, att inom folkskolelärarekretsar förmärkes en livlig åtrå efter ökat vetande.

Ehuru således för visso många begagna sig av dessa bildningstillfällen för att upphämta nya idéer och impulser till fortsatta studier samt stärka sina teoretiska intressen, lockas dock andra dessutom av hoppet att under dessa kurser i umgänge med ämbetsbröder och andra kursdeltagare hämta vederkvickelse efter ett uppsplitande skolarbete eller att vinna en välbehövlig omväxling i förhållandena efter ett kanske idéfattigt och enformigt liv i någon avkrok av landet.

Deltagandet i dessa kurser och besöken därunder vid högskolorna och deras vetenskapliga institutioner ha bidragit att hos mången väcka begär efter en fullständigare tillgång till universitetet, efter rätt att där ingå som verklig akademisk

medborgare och i viss mån att där avlägga examen. Motiv till dylikt anspråk ha de kunnat finna i föredömen från utlandet, där på några ställen under vissa betingelser tillträde till universiteten öppnats för medlemmar av folkskolans lärarekår. Önskingarna ha vuxit i styrka, sedan riksdagen lämnat sitt bifall till inrättandet av kommunala mellanskolor och för sin del ej velat utestänga folkskolans lärare från tjänstbefattningar vid dessa undervisningsanstalter. Då den uttalade sig om kompetensvillkoren för ordinarie lärarebefattningar vid dessa, uppställes visserligen den fordran, att sökande till dylik tjänst skulle uppfylla villkoren för behörighet till ordinarie tjänst vid allmänna läroverk, men gjorde dock därvid den inskränkningen, att den härför stadgade tjänstgöringen skulle kunna ersättas av tjänstgöring vid högre folkskola eller folkskola. I detta medgivande låg ett betonande av att den ansåg även folkskolan såsom lämplig utbildningsanstalt för att dana skickliga lärare även för högre organiserade skolor. Ytterligare framhävdes riksdagens villighet att begagna i folkskola utvecklade lärarekrafter för de ifrågavarande kommunala mellanskolorna i dess följande tillägg angående kompetensvillkoren till berörda tjänster. Berättigad att komma i fråga till dylik lärarebefattning skulle nämligen den ock vara, som efter »att hava med goda vitsord genomgått folkskoleseminarium samt därefter hava idkat med hänsyn till fortsättningen även väl vitsordade studier i ämnen tillhörande kommunala mellanskolans ämneskrets samt efter väl vitsordad tjänstgöring vid sådan skola, högre folkskola eller högre avdelning av folkskola av Kungl. Majestät efter Överstyrelsens hörande blivit förklarad kompetent att antagas till ordinarie lärare vid kommunal mellanskola». Den uppmuntran, som därmed givits folkskolans lärare, och den utsikt, som öppnats för dem, att kunna nå fram till en fördelaktigare ställning än den, som en naken folkskollärareexamen plägar kunna bereda, innebär utan tvivel för åtskilliga en eggelse att söka förvärva sådan utbildning, som gör dem kvalificerade för ifrågavarande tjänster. Antagligt är därför, att, när en gång dylika kommunala mellanskolor börja spridas i

vårt land, en del folkskollärare komma att söka förvärva behörighet för att kunna ifrågakomma, då tjänster vid skolor av sistnämnda slag skola besättas, och att de jämväl önska tillträde till högskolorna i tanke, att dessa bäst kunna tillgodose den utbildning, som riksdagen nämnde som ett av villkoren för ifrågavarande kompetens, och att de vitsord över studier, som utfärdas av högskolornas professorer och övriga lärare, åtnjuta den mest ojävaktiga auktoriteten hos de myndigheter, som äga utnämningrättigheten.

Huru skall man då kunna på ett ändamålsenligt sätt öppna en för folkskollärare lättare tillgänglig väg till universiteten? Högskolorna ha rätt att begära, att deras lärjungar äga de teoretiska förutsättningar, vilka de anse som nödiga grundvalar för rätt fruktbringande universitetsstudier, men som de hålla före ej kunna vara att påräkna hos personer, vilkas bildningsomfång är inskränkt till blott det, som folkskoleseminarierna äro skyldiga att söka bibringa sina elever. Det mål, varpå studierna där inriktas, är och bör vara att dana dugliga lärare för våra folkskolor. De äro således i viss mån fackskolor, som hava ett praktiskt mål i sikte, det nämligen att förse folkskolorna med tjänliga lärare, vartill naturligtvis dock hör att tillföra deras blivande lärare en behöfvlig bildning. Vid seminarierna är ej fråga om att tillföra eleverna en lika brett tilltagen allmänbildning som vid de högre allmänna läroverken, utan dess gränser äro utmätta med hänsyn blott till de anspråk, som tiden ställer på en kompetent folkskolans lärare. Den till allernast fyra år inskränkta lärotiden vid seminarierna gör det ock omöjligt att anlägga undervisningen till samma omfång och djup som vid de högre allmänna läroverken. Så t. ex. kan undervisningen i matematik och naturvetenskap av brist på tid icke studeras lika ingående som vid läroverken, och dock äro dessa bägge ämnen mycket betydelsefulla för den moderna kulturen. Väl är det ju meningen att vid seminarierna införa läsning av främmande språk, men vid de andra nyssnämnda läroanstalterna studeras flera, och den mångåriga kursen där gör det ock möjligt att föra lärjungarna fram längre även i det

främmande språk, som bliver gemensamt för bägge slagen av undervisningsanstalter. Den från ett högre allmänt läroverk utexaminerade lärjungen måste således anses vara långt mera förberedd för akademiska studier än en från seminarierna utexaminerad elev.

Men — torde anmärkas — meningen vore ej, att den sistnämnde omedelbart efter avslutad kurs vid seminariet skulle inträda i universitetet utan först efter någon tids tjänstgöring vid skola, under vilken mellantid han kunnat hinna mogna för att kunna tillgodogöra sig undervisningen vid högskolorna. Någon garanti för att han ens då ägde de nödiga förutsättningarna för ett fruktbringande universitetsstudium vore dock ej given, med mindre han underkastade sig en vanlig prövning eller mogenhetsexamen vid ett läroverk.

Att begära, att universiteten skulle genom att upptaga en klass studenter med okontrollerade förkunskaper jämte den, som de nu äga, och som genomgått en godkänd studentexamen, inrymma plats åt en lägre kvalificerad grupp vid sidan av en högre skolad, synes mig ej böra sättas i fråga. Skulle de förras intressen på bästa sätt ses tillgodo, torde vetenskapen behöva vid undervisningen mera populariseras, än som vore förenligt med en rätt vetenskaplig framställning. Avsöndrades för folkskollärarestudenternas räkning blott en enda bildningslinje och man av denna orsak menade sig kunna slå av på inträdesfordringarna vid universitetet, skärptes törhända ytterligare missförhållandena. Utan tvivel komme denna bildningslinje att förlora i kredit, och det bleve nog svårt för dess ämnessvenner att hävda dess ära, och sannolikt komme studenterna av andra graden att bliva missnöjda, att kretsen för deras studier blivit så snävt tilltagen. De komma måhända att förnimma en känsla av att äta ett slags nådebröd, att få nöja sig med en del smulor från de bättre förseddass bord. Av allt detta synes mig följa, att någon genväg till universitetet icke bör öppnas för folkskolans lärare.

Att dispensera en hel klass medborgare från bestämmelser, som gälla alla andra, vore ju ock att tilldela dem ett privi-

legium, en undantagsställning, men detta harmonierar illa med vår tids rättsuppfattning, som reagerar mot en dylik särställning.

Lättades tillträdet till högskolorna *alltför frikostigt* för den talrika folkskollärarekåren, torde man kunna befara ett alltför rikligt tilllopp dit. Men redan nu är — som bekant — studentantalet så anseeligt, att det antages överskrida landets framtida behov av tjänste- och vetenskapsmän. Det har fördubblats sedan 1902, och ur flera synpunkter kan det ej räknas lyckligt, om det ökas över vad behovet påkallar. Sannolikt bleve dock detta åtminstone i någon mån fallet, om ringare fordringar ställdes på folkskollärare än på andra för akademiskt medborgerskap, ty helt visst skulle somliga av folkskollärarestudenterna, då de smakat det vetenskapliga arbetets sötma och universitetets lockelser, vända folkskolan, kanske ock mellanskolan ryggen och inrikta studierna på nya levnadsmål. Under antagande av att just de mera intelligenta inom folkskollärarekåren komme att uppsöka universiteten, bleve detta för den allmänna folkbildningen en förlust.

Då väl icke alla folkskollärare, som studerat vid högskola, kunde beräkna att vinna anställning vid de kommunala mellanskolorna, eftersom de måste underkasta sig konkurrens med medsökande, som kunde förete fullständigare befordringsmeriter, komme en del folkskollärare av berörda kategori att icke få någon ekonomisk valuta för sina pekuniära uppoffringar vid akademien. Den ersättning, som de tilläventyrs kunde vinna genom anställning i folkskolor och dess högre avdelningar i vissa städer, som något frikostigare avlöna sina lärare vid dessa skolor, torde ej komma att balansera de skulder, som väl flertalet måste göra för sin akademiska kurs. Något ekonomiskt välstånd, som fritoge från skuldsättning, träffas tyvärr ej ofta bland landets folkskollärare. För övrigt finge törhända en och annan, som studerat vid akademi, stanna vid folkskola på landsbygden, där avlöningsförhållanden ej pläga medgiva amortering av större skuldbelopp. Även många läroverkslärare, som måst åsamka sig skulder för sin vistelse vid akademien,

klaga, ehuru deras avlöningsvillkor äro fördelaktigare än en folkskollärare, över svårigheten att förränta och amortera sina studieskulder. Klagan från folkskollärare, som måst leva på gäld under studietiden vid akademien, bleve helt visst icke svagare, särskilt ej från dem, som ej kunnat huggas med plats vid mellanskolorna. — Behov av ökade löner bleve trängande, men som löneförbättringen knappast kunde tillerkännas allenast de lärare, som genomgått kurs vid högskola, utan i förening med lärarekåren i dess helhet, komme en förhöjning av statsbidraget till lärarelönerna betydligt öka de redan mycket dryga anslagen till folkundervisningen.

Alltjämt under förutsättning, att lagstiftningen komme att öppna genvägar till universiteten eller högskolorna och därigenom locka dit alltför många begåvade folkskollärare från folkskolorna, har jag svårt att tänka mig annat än att de vanliga folkskolorna komme att bli lidande. Mångenstädes förnimmes klagan över att dessa ej fylla de förväntningar, som man menar sig ha rätt att ställa på dem. Drages en del av deras begåvade och teoretiskt intresserade lärare till högskolorna, torde åtskilliga av dessa mista lusten att återvända, åtminstone till landsbygdens skolor, och att nöja sig med de anspråkslösa förhållanden, som dessa ofta erbjuda. Städerna, större municipalsamhällen och dylika folkcentra komme väl mindre att lida, eftersom de pläga erbjuda bättre och bekvämare förhållanden än i genomsnitt landsbygdens folkskolor vanligen erbjuda. Man kan ifrågasätta, om ej just dessa sistnämnda ha speciella anspråk på dugliga lärare, eftersom deras lärjungar ha mindre än de andras tillfälle till vidare själsodling. Städerna erbjuda större möjligheter för allmänheten till att efter skolåren inhämta vetande och att bekommen ideella impulser, varigenom i viss mån de brister kunna ersättas, som uppstått i följd av en väl ofullkomlig undervisning i folkskolan.

Av allt det framförda synes mig framgå, att det ej bleve lyckobringande, om alltför lockande genvägar till högskolorna öppnades för folkskollärarne, och att riktigare vore att av dem

liksom av andra krävdes en fullständig gymnasialbildning. I händelse statsmakterna skulle vilja på särskilt sätt göra lätt för folkskollärare att upptagas som lärjungar vid universiteten, torde den enklaste utvägen därför vara, att de sågo till, att sådana läroanstalter förefunnos, där folkskollärare bereddes gynnsamt tillfälle att komplettera det kunskapsförråd, som de högre allmänna läroverken hava till slutmål att bibringa sina lärjungar, och att de för folkskollärarestudenter vid universiteten avsatte ett visst antal avsevärt stora stipendier, *möjligen* med förbindelse för deras innehavare att åtminstone under ett visst antal år ägna sig åt undervisning i kommunala mellanskolor, högre folkskolor eller i andra för den allmänna folkundervisningen avsedda folkskolor.

Förutom de folkskollärare eller folkskollärarinnor, som vore att förvänta till akademierna för att idka studier med bestämda tentamina eller kanske examen i sikte, torde även sådana komma att finnas, vilka utan att vilja förebereda sig för övertagandet av tjänstebefattningar vid kommunala mellanskolor eller högre folkskolor dock önskade att någon tid vistas vid akademien för att draga gagn av undervisningen där. Om så skulle bliva förhållandet, torde inga hinder böra läggas för deras närvaro vid de offentliga föreläsningar, så länge de icke träda hindrande i vägen för studenter att där infinna sig, men å andra sidan är det väl själfallet, att de icke kunna få tillträde till de för studenterna avsedda laborations- och seminarieövningarna. Vistelsen vid akademien komme att äga en alltigenom privat karaktär och kunde ej medföra en officiellt gällande merit lika litet som ett intyg att ha bevistat en s. k. »sommarkurs» å ett eller annat ställe.

Viktigare än att i de tillämnade mellanskolorna en rikligare undervisning beredes åt ett mindre antal barn, som tack vare gynnsamma omständigheter sättas i tillfälle att i dem ingå, ehuru kanske de flesta ej ingiva löften om att i en framtid bliva stödjeplare i samfundslivet, är väl, att det stora flertalet av svenska folkets barn bekommen bästa möjliga undervisning i de skolor, som vanligen äro de enda, som stå dem till buds,

de vanliga folkskolorna. Av denna orsak måste det vara önskvärt, att de åtgärder, som möjligen komma att vidtagas för att lätta folkskollärares övergång till universitetet, företagas med sådan varsamhet, att de allmänna folkskolorna ej mista alltför många av sina mest intelligenta och dugliga lärare.

G. W.

Anordning av kristendomsundervisningen i folkskolor med lägre skolform.

Vid de bättre skolformerna Lit. A., B. och C. går det ju jämförelsevis lätt att på ett tillfredsställande sätt ordna kristendomsundervisningen i öfverensstämmelse med normalplanens anvisningar.

Däremot är det ingalunda lätt att med fyra årsklasser samtidigt undervisade af samme lärare få kristendomsundervisningen ordnad fullt tillfredsställande. Den är också i sådana skolor ordnad på många olika sätt.

I allmänhet börjas skolarbetet för dagen med psalmsång, bön och bibelläsning, såsom det skall vara.

Bibelläsningen bör utgöras af ett kort, afslutadt stycke i sammanhängande följd af de historiska böckerna i Nya Testamentet, helst något af evangelierna, med en kort enkel förklaring och tillämpning af läraren, alltsammans på ungefär 10 à 15 minuter. Läraren bör ha förberedt sig, så att en högtidlig och varm stämning uppkommer, som kan sätta prägel på dagens arbete. För att vinna denna stämning torde det vara bäst, att läraren själf uppläser bibeltexten. Bibelläsningen får icke vara en innanläsningsöfning med utfrågning af de lästa bibelverserna, såsom flerstädes sker, och får icke utsträckas öfver 15 minuter.

Sista kristendomslektionen i veckan bör vara en genomgång af följande söndags evangeliitext, hvarigenom intresse bör väckas för deltagande i församlingens gudstjänst, på hvilken också första bibelläsningen i veckan bör hänsyfta.

Under lektionerna i biblisk historia böra alla årsklasserna lämpligen föras tillsammans, hvilket också allmänt sker.

Katekesundervisningen är i allmänhet icke tillfredsställande ordnad i våra folkskolor med lägre skolförhållanden. På många ställen användas under dessa kristendomslektioner s. k. tysta öfningar (välskrifning, räkning, teckning o. d.), och vår nu gällande normalplan ger ju däråt ett visst berättigande, hvartill kommer, att vid de halftidsläsande skolorna tiden för dessa öfningar måste blifva ganska knappt tilltagen.

Hvad blir följden af dessa tysta öfningar under kristendomslektionerna? Jo den, att undervisningen såsom kristendomslektion betraktad måste bli dålig, alldenstund läraren, som skall undervisa en eller annan årsklass i katekes, oupphörligen blir störd och distraherad, genom att han måste öfvervaka de tysta öfningarna, besvara frågor, göra rättelser o. d. Kristendomsundervisningen är till sin natur sådan, att den med uppmärksamhet skall följas af alla skolans barn. Under denna skall icke en del af barnen hafva liksom rättighet och skyldighet att syssla med andra saker. Det är verkligen odiöst både för läraren och barnen, att ett för barnens sedliga uppfostran så viktigt, högt och heligt ämne som kristendom skall behandlas helt nonchalant som ett läxförhör allenast.

På andra ställen sammanföras visserligen alla årsklasser till ett läxlag, och katekesen genomgås i sin helhet, hufvudstycke för hufvudstycke i sammanhängande följd under de fyra folkskoleåren. Detta gör emellertid, att nybörjarna, första klassen, kunna få börja med läxor på t. ex. andra artikeln eller tredje artikeln eller sakramenten och icke alls kunna följa med undervisningen. Det är icke att undra på, att resultatet af denna katekesundervisning, så ordnad, måste blifva klen och otillfredsställande.

Nu anvisar normalplanen, att vid sådana skolor, som här är fråga om, nedre afdelningen, första och andra årsklassen, skall sammanhållas i ett läxlag med växelläsning på det sätt, att hvartannat år genomgås inledningen till katekesen, förra taflan af första hufvudstycket samt första artikeln, hvartannat

år inledningen, textorden till förra taflan samt den senare taflan jämte lagens slutord af första hufvudstycket; att i öfre afdelningen tredje årsklassen genomgår andra och tredje artikeln, fjärde årsklassen tredje hufvudstycket samt det hufvudsakliga af fjärde och femte hufvudstyckena. Intet hindrar, att icke detta kan ske med växelläsning och tredje och fjärde årsklasserna sammanhållas i ett läxlag.

Det synes då vara lämpligt, att under ena hälften af lektionstimmerna nedre afdelningen genomgår sin läxa på sin kurs, som på samma gång är repetitionsläxa för öfre afdelningen, hvarigenom hela skolan då sammanhålles, och att under andra hälften af lektionstimmerna öfre afdelningen genomgår sin läxa på sin kurs, då nedre afdelningen uppmärksamt följer med utan läxa.

Härigenom vinnes, att läraren känner sig tvungen att genomgå öfre afdelningens kurs så enkelt, att den nedre afdelningen kan följa med undervisningen och vara väl förberedd, när den i sin tur kommer att utgöra öfre afdelningen, samt att öfre afdelningen får en grundlig repetition af hvad den genomgått i nedre afdelningen.

När så de fyra folkskoleåren äro till ända, hafva de afgående barnen hunnit både genomgå och repetera katekesen, som de då ha i sitt sammanhang ganska klar för sig.

Denna anordning har följts vid ett stort antal skolor inom ett stort inspektionsområde, och resultatet har i allmänhet blifvit ganska tillfredsställande.

A. R. Alvin.

Om fysikundervisningen vid folkskoleseminarierna av Bertil Sandström, fil. magister.

I. Fysikundervisningens ställning vid folkskoleseminarierna.

Om de naturvetenskapliga ämnenas hittillsvarande ogynnsamma ställning vid folkskoleseminarierna lämnar den nuvarande stadgans timplan ett tydligt vittnesbörd. Åt ämnet »naturkunnighet» — biologi, fysik, kemi — äro anslagna endast 11 veckotimmar för samtliga klasser. — Realskolans timplan upptager 19 veckotimmar för denna ämnesgrupp, realgymnasiets härför 26 och latinggymnasiets 13 veckotimmar endast för biologi och fysik. Vid våra folkskoleseminarier ha dessutom de rent yttre betingelserna för naturvetenskaplig undervisning saknats.

Folkundervisningskommittén har i sitt betänkande I: 1—2 angående folkskoleseminariernas omorganisation för ämnet fysik liksom för övriga naturvetenskapliga ämnen föreslagit ökade lärokurser, ökad tid å undervisningsplanen, förbättrade yttre hjälpmedel och förbättrat undervisningssätt.

Kravet på ökade lärokurser och i samband därmed kravet på ökad tid för ämnet fysik motiverar kommittén med att som folkskoleseminariernas ändamål uppställa även bibringande av allmänbildning, och med att framhålla, att i en tid, som i väsentligaste grad har fysiken (och kemien) att tacka för sin materiella kultur, ett visst kunskapsmått i dessa ämnen måste anses tillhöra även en blygsam allmänbildning. Med förbättrade yttre hjälpmedel avser kommittén fysiska apparater och modernt inredda rymliga lokaler. Det förbättrade undervisningssättet åter skall enligt kommittén bestå i utnyttjande av

de förbättrade yttre hjälpmedlen. Experiment och elevlaborationer skola utgöra det centrala i fysikundervisningen.

För att giva en riktig uppfattning av fysikens blivande ställning vid folkskoleseminarierna är det icke tillräckligt att endast referera vad kommittén säger om de på ämnets ställning inverkan faktorerna. Det är också av vikt att parallellt med en orienterande resumé av kommittéförslaget i dessa punkter utreda och till jämförelse karakterisera fysikens ställning även vid våra realskolor och gymnasier; därvid komma också andra faktorer med i räkningen.

Kommittén föreslår följande kursplan för fysiken:

Klass I: Kroppars tillstånd av rörelse och vila; mått och mätning; krafterns sammansättning och upplösning; mekaniskt arbete; några av de s. k. enkla maskinerna; vågen. Vätskors och gasers allmänna egenskaper; lufttrycket. Värmegrad och värmemängd; värmeförhållanden vid aggregationsförändringar; ångor; värmets ledning och strålning; värme och arbete. Grunddragen av väderleksläran.

Klass III: Återblick på värmeläran; ångmaskiner och explosionsmotorer. Viktigare delar av magnetismen och elektriciteten; telegraf och telefon; det elektriska ljuset; dynamomaskinen och elektrisk kraftöverföring.

Klass IV: Valda partier om läran av ljudet och ljuset; styc-
ken ur mekaniken: fasta kroppars jämvikt; kraft, massa, energi; fallrörelse, central- och pendelrörelse. Det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt.

Förläggandet av statiken och värmeläran till klass I motiveras av kommittén med behovet av insikter i dessa fysikens delar för studiet av de övriga naturvetenskapliga ämnena, kemi och biologi. — Uppskjutandet däremot av de övriga fysikkurserna till de två högsta klasserna motiveras med behovet av större matematisk mognad hos eleverna för ett effektivt studium av dessa kurser.

Mot denna kursfördelning och dess motivering har 9:e svenska seminarie lärarmötet, som hölls i Växjö 18—21 juni 1912, icke haft något att invända.

Vad då kursplanen beträffar, torde ovanstående förslag till kursplan vara alltför litet preciserat. Inom ramen av denna kursplan torde med god vilja kunna inrymmas realstudentkursen, likaväl som man å andra sidan skulle kunna jämställa den med realskolekursen, om man som mått för dessa kursers omfattning tager använda läroböcker. En jämförelse med avseende på kursplanerna torde således vara föga givande.

Timplan. En mätare av ett ämnes ställning i olika läroanstalter torde däremot timplanen för ämnet utgöra.

Kommitténs förslag till timplan för ämnet fysik vid folkskoleseminarierna upptager i resp. klasser I—IV i anslutning till kursplanen 1, 0, 2, 2 veckotimmar, summa 5 veckotimmar för seminariekursen i sin helhet. Låt oss därför här förutsätta 5 veckotimmar för fysiken på folkskoleseminariernas timplan och göra en jämförelse med de allmänna läroverken med avseende på den åt ämnet fysik anslagna tiden.

Timantalet för fysik i realskolan	5.
» » » vid folkskoleseminariet	5.
» » » i lattingymnasiet	7.
» » » » realgymnasiet	11.

Vid våra gymnasier och realskolor tillåter stadgan dessutom frivilliga elevlaborationer på särskilt därför anslagen tid. Statistiken över de frivilliga lärjungs-laborationerna i fysik vid de allmänna läroverken för läsåret 1911—1912 visar, att i realskolan i genomsnitt 50 % av samtliga läroverk anordnat frivilliga laborationer och att i dessa deltagit i runt tal 85 % av klassernas lärjungsantal; för lattingymnasiet ställa sig siffrorna här för 11 % och 50 %, och häri är icke I. gymnasieringen, där inga laborationer anordnats, inberäknad; för realgymnasiet respektive 40 % och 80 %. De frivilliga elevlaborationernas timantal pr laborant är i regel i realskolan 1 veckotimme (= 2 timmar varannan vecka) och på gymnasiet $\frac{1}{2}$ veckotimme (= 2 timmar i månaden).

För att jämförelsen skall bli riktig, är det nödvändigt att taga hänsyn även till elevmaterialet. Mellan seminariernas Elevmaterial. och realskolans elever förefinnes en betydlig åldersskillnad;

genomsnittsåldern i seminariernas första klass är 18 år, var emot i realskolans 4. klass, där fysikundervisningen tager sin början, genomsnittsåldern kan sättas till 14 år. Seminarieelevens härav betingade överlägsenhet i avseende på intellektuell mognad möjliggör vid seminarierna en vida mer intensiv och forcerad fysikundervisning än i realskolan. —

Seminariernas elever torde däremot i avseende på intellektuell mognad kunna jämföras med gymnasiets. Enligt erfarenhet från folkskoleseminarierna, vilka delvis rekrytera sin första klass från realskolornas 5. eller 6. klasser, äro dessa f. d. realskoleelever i intellektuell mognad icke överlägsna det övriga elevmaterialet. Då man betänker, att dessa ha rätt till omedelbart inträde å gymnasiet, drages nödvändigt den slutsatsen, att gymnasisten och seminarieeleven i intellektuellt avseende äro jämgoda.

Vid jämförelsen mellan seminariets och gymnasiets fysikundervisning är det nödvändigt att också taga hänsyn till att gymnasiet bygger sin fysikundervisning på den undervisning i detta ämne, som meddelats i realskolans 4. och 5. klasser. Denna realskolekurs i fysik sammanfaller dock med gymnasiekursen med avseende på de fysikens delar, den omfattar. Förhållandet mellan dessa kurser torde lättast uppfattas genom anförande av vad läroverksstadgan säger om de olika kursernas mål:

»Undervisningen i.... fysik.... i realskolan har till uppgift att bibringa lärjungarna en på egen åskådning grundad, väsentligen genom induktivt förfarande vunnen, efter deras utveckling avpassad kunskap om naturen och dess företeelser samt om naturlagarna och deras tillämpning på det praktiska livet.»

»Undervisningen i fysik på gymnasiet har till uppgift att till en omfattning, som motsvarar real- och lattingymnasiernas allmänna bildningsmål, bibringa lärjungarna förtrogenhet med experimentell undersökningsmetod ävensom sammanhängande kännedom om de viktigaste företeelser, erfarenhetslagar och teorier, som tillhöra fysikens olika områden.»

Gymnasiets fysikundervisning har således till uppgift att fördjupa och komplettera realskolans fysikkurs.

Två
kurser.

Att denna fördelning på två kurser har sitt stora värde, torde icke bestridas. I Österrike har denna idé tillämpats sedan 1849 och i Preussen sedan 1891. Varje fysiklärare vid seminarierna torde också ha gjort den erfarenheten, att elev, som ej alls studerat fysik, har svårt att förstå fysikens metoder och således också fysikens lagar. Det vore därför önskvärt, om fysikundervisningen vid folkskoleseminarierna liksom å gymnasiet kunde grundas på en föregående mindre kurs, som gäve en riktig uppfattning om fysikens metoder.

Folkundervisningskommittén säger i sitt betänkande I: 2 kap. X § 7: »Att i fysik vid inträdet i seminariet fordra mer än vad folkskolan kan giva, vore uppenbarligen olämpligt. Ett inhämtande ur bok av någon ytterligare kunskap utan nämnvärd möjlighet för den studerande till egen iakttagelse skulle föga gagna. Att man däremot som inträdessvillkor kräver det lilla, som i dessa ämnen rimligen kan krävas, nämligen folkskolekursen, är endast i sin ordning.» Kommittén har därför i sitt förslag till inträdessfordringar för ämnet fysik, i vilket ämne den nuvarande stadgan icke föreskriver någon inträdessfordran, upptagit fysikkurs till den omfattning, som normalplanen för folkskola litt. A föreskriver: »av kroppars allmänna egenskaper: utsträckning, tyngd, framhårdelse; av fysiska företeelser: värmets källor och utbredning, värmets utvidgande förmåga, termometer, strömmar i vattnet och i luften, sammanhangstillstånd, vattnets kretslopp; ångmaskin; ljudets uppkomst och fortplantning; ljusets källor och utbredning, dess återkastning, brytning och sönderdelning huvudsakligen i fråga om plana ytor, regnbåge; gnidningselektricitet, elektrofor, åska, elektrisk ström, magnet, kompass, telegraf, telefon; vätskors och gasers allmänna egenskaper, vattenledning, barometer, pump».

Denna kursplan är liksom andra kursplaner behäftad med det felet, att den icke giver någon bestämd uppfattning av kursen. Härför är det nödvändigt hänvisa till den lärobok, som väl torde användas i de flesta folkskolor, Berg och Lindén:

Inträdes-
fordring-
ar i fysik.

Lärobok i naturkunnighet. Den lilla trevliga fysikkurs, som denna lärobok innehåller, är uteslutande grundad på enkla experiment. Till sin allmänna karaktär och till sin metodiska läggning torde den kunna jämföras med den kurs, som genomgås i realskolans 4. och 5. klasser. Helt naturligt är den tid, som i folkskolan kan anslås till ämnet fysik, mindre än den, 3 veckotimmar, som realskolans 4. och 5. klasser upptaga på sitt schema, och till följd därav är också folkskolekursen mindre än nämnda realskolekurs.

Det är ganska självfallet, att seminariet behöver trygghet garantier för att eleverna tillgodogjort sig ovannämnda inträdessfordringar på ett tillfredsställande sätt. Naturligtvis skulle fordras, att elevens eventuella kunskaper härutinnan grundade sig på experiment och erfarenhet och icke inhämtats genom »plugg». Det enda sättet härför vore väl en grundligt anställd inträdestentamen i fysik.

Men ännu är tyvärr icke fysikundervisning allmänt införd i folkskolan. De inträdessökande, som i folkskolan icke erhållit någon fysikundervisning, torde därför härutinnan bliva ganska ogynnsamt ställda. En fysikkurs motsvarande inträdessfordringarna kunde väl erhållas i närmaste större samhälle, där folkskolorna torde vara försedda med fysiska apparater, men en sådan kurs vore naturligtvis förbunden med viss kostnad. Även de inträdessökande, som i folkskolan erhållit undervisning i fysik till den omfattning, som inträdessfordringarna utstaka, torde som förberedelse till inträdestentamen böra experimentellt repetera denna kurs. — Skäl att hoppas, att ovanstående olägenhet så småningom avhjälpes, förefinnes dock. Det nu pågående nydaningsarbetet inom folkskolan garanterar för att fysikundervisning där inom kort skall vara allmänt införd. Folkskoleseminarierna kunna i sin mån bidra härtill genom att bibringa de blivande folkskollärarna goda insikter i och intresse för ämnet fysik. Om vi således ganska snart kunna påräkna, att folkskolorna allmänt komma i besittning av undervisningsmateriell för fysik, torde det för den inträdessökande vara möjligt att i sin hemorts folkskola expe-

rimentellt genomgå den erforderliga kursen i fysik för inträde i seminarium.

Det torde således vara möjligt att i ämnet fysik uppställa inträdesfordringar till den omfattning normalplanen för folkskola litt. A föreskriver.

Inträdes-
kursen
som grund
för semi-
nariun-
dervis-
ningen.

I vilken mån kan fysikundervisningen vid seminarierna grundas på de föreslagna inträdesfordringarna? En lösning är att i undervisningen förbigå de experiment, som eleverna äro skyldiga att känna till, men för övrigt behandla kapitlet fullständigt. Vid våra allmänna läroverk grundas gymnasiekursen på realskolans enligt denna metod. Dock torde det icke vara rådligt att taga så mycken hänsyn till elevernas föregående kunskaper, som denna metod förutsätter. I viss mån ligga dessa kunskaper långt tillbaka i tiden, då eleverna nått till de två högsta klasserna, där huvuddelen av seminariets fysikkurs meddelas, varför minnet av denna fysikkurs icke torde vara så levande som nämnda metod fordrar. — Det synes således vara rådligt att trots elevens föregående fysikstudier i undervisningen medtaga det elementära experimentet. Man kunde dock, då undervisningen berör folkskolekursen, uppdraga åt någon elev att demonstrera experimentet eller apparaten.

Den huvudsakliga vinsten med dessa inträdesfordringar är utan tvivel den förståelse för fysikens metoder, som den föreslagna kursen, rätt studerad, bör giva eleven; ett stort hinder för ett effektivt fysikstudium vid seminarierna är härmed undanröjt.

Jämförel-
sens re-
sultat.

Efter denna jämförande framställning av de faktorer, som bestämma fysikens ställning vid folkskoleseminarierna i förhållande till de allmänna läroverken, är det möjligt att formulera ett resultat av jämförelsen. Fysikens ställning vid seminarierna visar sig, som naturligt är, föga kommensurabel med dess ställning på realgymnasiet; såväl timplanen och de i stor utsträckning vid realgymnasierna anordnade och frekventerade frivilliga lärjungelaborationerna som den föregående realskolekursen i fysik bevisa tydligt realgymnasiets överlägsenhet härutinnan. — Latingymnasiet däremot visar sig mer lämpligt för

en jämförelse med seminarierna; dock är latingymnasiets överlägsenhet obestridlig, betingad av ett något högre timantal och den föregående realskolekursen; däremot inverka här icke de frivilliga laborationerna, enär dessa beträffande latingymnasiet på grund av deras ringa utbredning kunna lämnas ur räkningen. — Jämförelsen med realskolans fysikundervisning ter sig något mer komplicerad; realskolans timantal är lika med seminariernas, men de frivilliga lärjungelaborationernas stora utbredning och frekvens i realskolan giver åt den för ämnet anslagna tiden en ökning, som icke får underskattas. Däremot giva seminariernas överlägsenhet i avseende på elevmaterial samt inträdesfordringarna i fysik åt detta ämnes ställning vid seminarierna ett uppenbart företräde; dessa faktorer uppväga vida realskolans frivilliga laborationer och giva dessutom seminarierna en gynnsammare ställning än realskolan i avseende på fysikundervisningen.

Det torde kunna anföras flera skäl för de föreslagna inträdesfordringarna. I kommitténs förslag till kursplan är huvuddelen av fysikkursen förlagd till de två högsta seminarieklasserna, vilket också torde bliva fallet på seminariernas läroplan. Det förhållandet, att denna kursplan lämnar seminarieeleven okunnig i fysik under större delen av hans elevtid vid seminariet, torde utgöra ett skäl för de föreslagna inträdesfordringarna; dessa skulle således fylla den uppgiften att garantera eleven någon kunskap i den fysiska vetenskapen även under de första seminarieåren. — Därtill kommer också, att seminarieeleven genast i klass IV skall hålla övningslektioner i fysik. Då kursen i seminariets övningsskola är bestämd genom normalplanen för folkskolan och icke bestämmas av seminarieelevens förvärvade kunskaper, torde det långt ifrån vara utslutet, att eleven för övningslektionen får en uppgift på de fysikens delar, varå undervisning ännu icke meddelats honom vid seminariet. Det vore då ett missförhållande, om seminariet icke av eleven förut fordrat en kurs, motsvarande den, han skall meddela under övningslektionen. — Den metodiska fysikkursens förläggande till mitten av höstterminen i klass IV, såsom

Fler skäl
för inträ-
desfor-
dringarna

kommittén föreslår, torde i någon mån kunna uppväga nämnda olägenhet. — Men å andra sidan vore det väl fördelaktigt för den metodiska fysikkursens effektiva bedrivande, att eleverna vid dess början även i de fysikens delar, vilka då ännu icke blivit föremål för behandling i seminariets fysikundervisning, ägde kunskaper motsvarande metodikkursen, och detta vunnas väl bäst genom de föreslagna inträdesfordringarna i fysik.

(Forts.)

Litteratur.

Meddelanden från Kungl. katekesnämnden. I. I katekesfrågan. Granskningar och synpunkter. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 2 kr.

Vid läsningen av katekesnämndens ifrågavarande meddelande kommer man ofrivilligt att tänka på den »Granskning av läroböcker för folkskolan», som av därtill utsedda kommitterade avgavs år 1887. Vid jämförelse dem emellan fäster man sig först vid det olika omfånget. Medan 1887 års granskning av alla i bruk varande läroböcker i folkskolans alla ämnen (utom katekes) omfattar omkring 700 sidor, upptager nämndens granskning av sex förslag till lärobok i blott ett ämne, katekes, 312 sidor.

Med avseende på innehållets anordning angiva 1887 års kommitterade först »Grundsatser» för läroböckerna i resp. ämnen, varefter granskning av de olika läroböckerna vidtager. Katekesnämnden sammanför grundsatser och synpunkter. Vi kunna ej neka, att den förra anordningen medförde större reda. Härmed ha vi ej velat påstå, att nämnden bort följa tillvägagångssättet av 1887 års kommitterade, utan vi ha blott velat uttala en tanke, som hos oss väckts vid betraktandet av de olika förslagen. Beträffande omfånget synes oss nämndens meddelande (särskilt rörande ett av förslagen) vara väl mycket spatiöst. Utredningen hade ej behövt göras så vidlyftig, då det ej är för med ämnet obekanta personer, som den närmast är skriven.

Nämnden har utgjorts av biskop Lindström, ordförande,

prof. Billing, f. kanslirådet Lyttkens, kyrkoherden frih. Lejonhufvud, läroverksadjunkten Bergstrand (överdirektör Bergquist till den 5 oktober 1912) samt överläraren Björkman (överläraren Bruce till den 24 okt. 1912).

Det är sex förslag, som nämnden granskat, nämligen P. Er. Perssons och O. Bensows, Anders Branzells och F. A. Johanssons, Joh. Johanssons och Hedda Anderssons. F. A. Johanssons »Handledning» har dock endast granskats från synpunkten av urval av bibel- och psalmstoff.

Resultatet av granskningen är, att nämnden ej kan anbefalla något av förslagen i dess nuvarande skick till lärobok i barndomsskolan. Beträffande Perssons och Bensows försök att sammangjuta det bibl. historiska och kateketiska lärostoffet anser nämnden detta knappast vara möjligt utan att endera synpunkten blir lidande.

Då dessa förslag sålunda lida av ett konstruktionsfel, anser sig nämnden sakna skäl att närmare ingå på en detaljgranskning av de båda förslagen.

Branzells förslag lider av åtskilliga brister, men det förtjänstfulla anser nämnden ligga i de goda uppslag, som mångenstädes i fråga om valet av bibelställen givits.

Beträffande bibeltexternas tillgodogörande synes *F. A. Johanssons* förslag på ett flertal ställen på ett betänkligt sätt brista.

Han har velat koncentrera framställningen kring ett fåtal bibelställen, och mot detta är i och för sig intet att anmärka.

Men av sin önskan att för så många läropunkter som möjligt tillgodogöra sig samma bibelställe har han ofta förläts att pressa fram annat och mera, än vad som på naturligt sätt ur dem kan hämtas.

Granskningen av dessa båda arbeten är jämförelsevis kort.

Så mycket längre och grundligare är granskningen av *Joh. Johanssons* förslag, emedan det tilldragit sig större uppmärksamhet och från olika håll hälsats med bifall. Härtill ha två omständigheter bidragit, nämligen att J. bestämt skilt mellan en lärobok för folkskolan och för konfirmationsundervisningen samt att han strängt genomfört den syntetiska

metoden, varigenom Luthers ord ej kommit att utgöra utgångspunkten utan målet för framställningen. I fråga om denna planläggning har emellertid Johanssons arbete en föregångare i H. Anderssons.

Såsom inledning till sina anmärkningar vill nämnden påminna om det önskvärda i att Luthers lilla katekes alltid på något ställe i läroboken (i början eller i slutet) meddelas i ett sammanhang.

I fråga om J. Johanssons och H. Anderssons läroböcker följa de väsentligen samma planläggning, men det råder dock beträffande den metodiska synpunkten en avgjord olikhet mellan dem. Båda ha visserligen sökt giva sin framställning en konkret biblisk färg, men grundsatsen är vida strängare tillämpad hos Johansson. Nämnden anser som en genomgående brist i H. Anderssons arbete, att det bibl. stoffet ej fått den bestämmande betydelse, som det bör hava. J. har däremot snarare tagit för mycket än för litet. Hans strävan att giva de bibliska berättelserna karaktären av plastiskt avrundade bilder har stundom förläts honom till att i alltför stor utsträckning förse berättelserna med parafraserande och utmålande tillägg.

Förf. synes ej tillräckligt ha beaktat skillnaden mellan den muntliga framställningen och lärobokens uppgift. Härmed sammanhänger det för båda förslagen betecknande, att framställningen sällan bevarar en objektivt undervisande karaktär utan oupphörligt direkt vänder sig till barnen med vädjanden och uppfordringar. I detta avseende visar H. A:s förslag vida större varsamhet än J:s. Det framträder hos J:n i synnerhet i det sätt, varpå han söker inverka på barnens känsloliv och giva dem starkast möjliga intryck. Han underlåter sällan att efter ett bibelställe använda förstärkande uttryck, ända tills en stegring ej längre är möjlig (t. ex. »så skönt, så tröstefullt, huru tröstligt, ljuvt, överlikneligt, underbart, obeskrivligt»).

Nämnden ingår sedan på en mycket omständlig granskning (på nära 200 sidor) av innehållet i J:s katekes och framstäl-

ler synpunkter och anmärkningar beträffande de flesta punkterna (t. ex. om Guds rike, försoningen, sakramenten). Såsom exempel på den spatiösa framställningen vilja vi hänvisa till nämndens utredning av orden »förlösslut, förvärvat och vunnit» i Luthers förklaring över andra artikeln, en utredning, som omfattar cirka 10 sidor, ehuru den väsentligen ej innehåller något annat, än vad erfarna katekeslärare bruka utveckla. Vi kunna här ej närmare gå in på innehållet i nämnda kritik utan hänvisa de intresserade till granskningen i fråga. Ehuru nämnden ej alltid är så klar i sin utredning, innehålla »synpunkterna» mycket, som är beaktansvärt.

Beträffande Joh:s katekes framhåller nämnden också betydande förtjänster. Redan den omständigheten, att nämnden ägnat omkring 200 sidor åt granskningen av hans förslag, visar hän på att det är förtjänt av uppmärksamhet. Detta framgår också av nämndens slutord: »Ju flera och av ju allvarligare innebörd de anmärkningar äro, som nämnden ansett sig nödsakad att rikta mot J. Johanssons arbete, dess angelägnare är den att till sist starkt betona, vad den redan från början uttalat, att den härigenom på intet vis avsett att förneka de förtjänster, som det av honom framlagda lärobokförslaget äger. Dessa äro så betydande, att nämnden skulle anse det vara av verkligt värde för det pågående arbetet på katekesfrågans lösning, om förf. skulle vilja underkasta sig mödan att omarbete sitt förslag med den hänsyn tagen till nämndens uttalanden, som han finner med sin uppfattning förenlig.»

Granskningen av H. Anderssons »Den kristna tros- och sedeläran» är mera kortfattad. Huvudanmärkningen är, att »däri i överraskande grad ett egentligt läromässigt innehåll saknas». Nämnden sammanfattar sin granskning i följande ord: »En lärobok i den kristna tros- och sedeläran, som skall kunna anbefallas till allmänt bruk, måste på ett helt annat sätt, än vad hos H. Andersson är fallet, innesluta en full kärna av klart fixerat läroinnehåll. Men för den brist, som i detta hänseende vidlåder förf:s läroboksförsök, får man ej

glömma den ganska betydelsefulla insats, som detta, i viss mån hos oss det första i sitt slag, på sin tid gjort i arbetet på att vinna en mot barnaålderns mottaglighet och behov svarande ny lärobok i den kristna tros- och sedeläran. I formellt hänseende torde alltjämt författare på detta område kunna hava ej så litet därav att lära.»

Till sist sammanställs ett antal bibelställen och psalmer, som nämnden för sin del funnit lämpliga att ifrågakomma i en lärobok i den kristna tros- och sedeläran — något som bör bli till god ledning för dem, som ämna utarbete en lärobok i katekes för barndomsskolan.

Nämndens granskning visar i alla händelser, huru svårt det är att utarbete en för folkskolan lämplig katekes. 1878 års katekes är, såsom av skolmän tämligen allmänt erkännes, i formellt hänseende bristfällig. Många stycken äro alltför långa och ej nog enkelt framställda. Men vad innehållet beträffar, har den utan tvivel stora förtjänster, varför vid en kommande utveckling mycket bör vara att hämta därur. Frågorna kunde borttagas och intagas i svaren, framställningen förenklas och en mera utförd syntetisk metod tillämpas.

J. F. B.

Elisabet Lönroth. Hedningarnas apostel. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris bunden 2 kr. 25 öre.

Förevarande skildringar utgöra en fortsättning av »Bibliska gestalter», som vunnit mycket erkännande. Förf. har i första hand avsett sitt arbete för de klasser, där ämnet »bibelkunskap» efterträtt undervisningen i den egentliga bibliska historien eller i allmänhet för barn i konfirmationsåldern. Vidare har förf. haft de kristliga ungdomsföreningarna i åtanke. Till grund för innehållet ligga såväl Apostlagärningarna som de paulinska breven. Här lämnas på 177 sidor en utförlig och livligt tecknad bild av aposteln liv och verksamhet.

Skildringen är åskådlig, ja, man kan säga i vissa punkter något romantiserad, t. ex. i kap. 1 Saulus av Tarsus.

Helt visst skall boken läsas med mycket intresse både av ungdomen och av äldre personer.

Vilhelm Rasmussen, Barnets sjælelige Udvikling i de første fire Aar. Gyldendalske Boghandel — Nordisk Forlag — Kjøbenhavn og Kristiania 1913.

Författaren, som är känd såsom utgivare av flera biologiska arbeten, har i andra skrifter även behandlat ämnen, som hava sammanhang med nu utkomna Børne-Psykologi, såsom Samfundsskolen, Menneskets Udvikling. Förf. utgår från den riktiga grundsatsen, att det »for Opdragelsen, baade i Hjemmet og Skolen, er af den allerstørste Betydning, at man nøje kender Barnets Natur, legemligt saavel som sjæleligt; ellers kan man ikke opdrage virkeligt fornuftmæssig, undtagen ved et Lykketræf».

Sedan han lämnat en kortfattad historik över denna fråga, varvid han i synnerhet visar sig som en varm beundrare av Darwin, går han närmare in på sitt ämne och behandlar det under följande avdelningar, som kunna giva en orientering av innehållet i hans bok: Børne-Psykologiens Teknik, Fostret og den Nyfødte, Arv og ydre Inflydelser, Bevegelser. Efterligning, Opmerksomhed og Erindring, Følelseslivet i det første Aar, Indøvelser av Gang, Sprogtilægnelsen, Barnets Lege, Barnets Iagttagelsesevne, Barnets Tænkning, Følelseslivet, Moralen.

Vi kunna visserligen icke gilla förf:s psykologiska ståndpunkt: »Barnet er ikke født med Sjæl, det besjæles lidt efter lidt», men det är dock med mycket intresse vi läst hans framställning. Han visar sig vara mycket bevandrad i hithörande litteratur, men det är ej referat av andras forskningar, han framlägger, utan egna undersökningar ligga till grund för hans utredning. Det är sina egna barns utveckling, han iakttagit och detta mycket noggrant.

De olika kapitlen innehålla många intressanta rön, och vi veta knappast, vilket vi skola giva företrädet. Måhända är kap. om *Sprogtilægnelsen* mest instruktivt. Förf. har där ingått på noggrann undersökning av sina barns ordförråd under olika tider och ordnat det efter ordklasserna.

På barnets *Iagttagelsesevne* anföras talrika belysande exempel.

Åt barnets *Tænkning* ägnar förf. en mera ingående uppmärksamhet likaledes under olika tider av barnets utveckling de fyra första åren. Beträffande barnens *Følelsesliv* betraktar förf. fruktan, vrede, sympatiska känslor mot människor och djur, svartsjuka och avund, mottaglighet för smicker, glädje över yttre prydlighet eller uttryck ett slags estetisk känsla m. m.

I det sista kapitlet, *Moralen*, gör förf. gällande, att barnet till det fjärde året, vad sinnelaget beträffar, ej gör stora framsteg men däremot tillägnar sig moraliska vanor. Härvid är det föräldrarnas auktoritet och föredöme, som utöva det största inflytandet. Föräldrarna tagas alltid till förebilder och verka förebildligt i ont och gott. Men detta utesluter icke, att man vid lämpliga tillfällen kan vända sig till barnets förstånd och göra begripligt för dem, varför en viss handling är förkastlig, tillätlig eller god.

Förf. anställer även här och där efter Zillers föredöme jämförelse mellan barnets utveckling under denna period och olika folks i deras tidigare skede.

Då, såsom nämnt, förf. utgår från iakttagelser av sina barn, vilkas utveckling han med noggrannhet följer, kan varje uppföstrare med intresse och behållning läsa hans bok, som även i yttre skick är mycket prydlig.

Handledning vid kemiska laborationsövningar för realgymnasiet av Erik Pfannenstill, Lektor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 75 öre.

Förf. har förut i redogörelsen för Nyköpings h. allmänna läroverk 1909 gjort en sammanställning av laborationsövningarna i kemi. Dessa övningar hava åtskilligt överarbetats och nu utgivits.

Övningarna ha av författaren blivit prövade, vilket utgör en garanti för att de lämpa sig för de avdelningar, för vilka de äro avsedda. Nästan uteslutande lätta försök äro valda enligt den riktiga grundsatsen, att det är sådana, som i första

hand böra komma i fråga. Både text och kemiska formler äro synnerligen tydligt tryckta.

Jordens länder och folk av *S. Almquist*. Nr 2. Förkortad upplaga. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris 50 öre.

Geografi för nybörjare av *S. Almquist*. Särtryck ur jordens länder och folk. Pris 40 öre.

Dessa båda upplagor ansluta sig i förkortad form till förf:s större edition n:o 1. Illustrationer och kartor äro till stor del desamma. För jämförelses skull meddelas, att n:o 1 omfattar 208 sidor, n:o 2 126 och Geografi för nybörjare 61 s.

Pedagogisk Tidskrift. H. 10 och 11.

Den Danske Realskole, redig. av Alb. Dahl, h. 17—22.

Illustrerad Tidskrift för ung och gammal, redig. av *Oskar Mannström* h. 18, 19.

Det senare häftet innehåller en kortare biografi över Artur Hazelius (med porträtt), fortsättning av beskrivningen över Sveriges katedraler, V. Linköpings domkyrka, Om våra förnamn av Elias Grip, Dagar i Nordtyskland: 1. I Lübeck, 2. Lüneburgerheden, 3. Hildesheim och Goslar.

Häftena äro som vanligt rikt illustrerade.

Bergström, C. A. *Kort utveckling till Luthers lilla katekes*.

I. Inledning, första artikeln, buden och andra artikeln.

II. Fader vår, nådemedlen (ordet, dopet och nattvarden) samt tredje artikeln.

Av de frågor, som inom det pedagogiska området stå på dagordningen, är katekesfrågan ojävaktigt en av de mest brännande. Att 1878 års utveckling av Luthers lilla katekes i trots av sina onekliga förtjänster ej är lämplig såsom lärobok för det uppväxande släktet, därom torde man i våra dagar på de flesta håll vara ense. Men innan man avskaffar en lärobok, måste man givetvis hava en annan och bättre

att sätta i stället. Och härvidlag gäller utan inskränkning den bekanta satsen: För barnen är endast det bästa gott nog. Flera försök att ersätta 1878 års utveckling hava ock på de senaste åren sett dagen. Fem av dessa, nämligen de av H. Andersson, O. Bensow, A. Branzell, J. Johansson och P. E. Persson författade, har den år 1911 tillsatta kungl. katekesnämnden underkastat en fullständig granskning, varjämte den också ur en särskild synpunkt granskat F. A. Johanssons »Handledning». Seminarieadjunkten pastor Bergströms ovannämnda bok, varav den förra delen utkom 1911, den senare åter i början av innevarande år, har således ännu ej varit föremål för nämndens bedömning. Och då det är ovisst, huru snart nämnden kan vara färdig med sin granskning av ifrågavarande arbete, så torde det vara lämpligt att nu föra detsamma på tal.

I sin »Utveckling» använder pastor Bergström alltigenom den *syntetiska* metoden. Helt säkert är denna ock i den grundläggande skolundervisningen att föredraga framför den analytiska. Skälen härtill äro, som bekant, flera, men det av dem viktigaste är onekligen, att vid användandet av denna metod *bibelordet* (resp. gudsordet i vidsträckt bemärkelse) kommer i första rummet och därigenom erhåller karaktären av det väsentliga, det centrala, den egentliga kärnan i framställningen. Detta har ock pastor Bergström tydligen avsett. Det är ock ett synnerligen rikhaltigt *bibelmateriel*, som i arbetet förekommer. Av de åberopade bibelställena äro emellertid flertalet icke återgivna. I boken förekomma nämligen omkring 880 bibelcitater, men av dem äro blott omkring 370 helt (eller delvis) anförda. Men detta kan rec. ej anse för en brist och än mindre för ett fel. Ty i motsatt fall skulle boken ha fått ett väsentligt större omfång. Härtill kommer, att antalet återgivna bibelord synes vara tillräckligt, ehuru det är något mindre än i den påbjudna utvecklingen, som har inalles något över 400 bibelspråk. Och slutligen måste det väl anses för en vinst, att, om läraren finner lämpligt att låta barnen läsa några åberopade men icke återgivna bibel-

språk, de då få öva sig i att slå reda på dem i bibeln, ty det är en övning, som nog för de flesta barn är synnerligen behövlig.

Men förutom bibelordet bör även gudsordet i vidsträckt bemärkelse få tjäna undervisningen i tros- och sedelära. Detta har förf. också betänkt. Särskilt har han i sitt arbete låtit vår kyrkliga psalmbok få komma till sin rätt. Däri träffa vi nämligen omkring 100 *psalmeitat*. Detta förhållande ger enligt rec:s mening boken ett ökat värde, i synnerhet som de olika psalmverserna på det närmaste ansluta sig till de kateketiska lärdomarna och urvalet på grund härav måste anses vara gott. Man torde nämligen knappast kunna neka till att vår ungdom i det hela står icke så litet främmande för den kyrkliga psalmboken såsom integrerande del av undervisningen i kristendoms-kunskap. Såvitt rec. kunnat finna, har ock psalmläsningen i våra skolor på icke få håll karaktären av blott ett bihang till den egentliga undervisningen i tros- och sedelära. I pastor Bergströms bok däremot ställas, enligt vad redan framhållits, de anförda psalmverserna och psalmerna i närmaste samband med lärostyckena. Det goda härutinnan ligger för varje tänkande människa i öppen dag. I allmänhet äro visserligen de verser, förf. upptagit, ej in extenso återgivna. Men detta kan enligt rec:s åsikt ej anses vara ett missgrepp utan snarare tvärtom. Barnen behöva nämligen lära sig att »hitta» i psalmboken lika väl som i bibeln, och dessutom kan ju den enskilde läraren mången gång finna det lämpligt att låta barnen i dess helhet läsa en psalm, varav läroboken citerar blott en enda vers. Bland annat och förnämligast av dessa skal måste rec. anse det nu berörda förfarandet såsom lämpligt.

Till gudsordet i vidsträckt bemärkelse få vi emellertid också räkna de i boken förekommande citaten dels ur skrifter av Augustinus och Luther, dels ur Augsburgiska bekännelsen, svenska kyrkans handbok, m. m. Att även sådant material har sitt värde, kan visserligen ej förnekas, men för den lutherska fromheten kommer det likväl alltid först i andra

rummet. Så har ock förf. uppenbarligen tänkt. Detta framgår därav, att han endast undantagsvis begagnar sig av dessa kunskapskällor. Men just i följd härav har bibelordets dominerande ställning blivit så mycket kraftigare framhävd. Och så bör det ju förhålla sig med en lärobok, som är avsedd för barn i ett lutherskt land. — Att ävenledes ett och annat *ordspråk* i det kateketiska materialet upptagits, må för fullständighetens skull omnämnas. Och då dessa från äldre tider nedärvda sentenser i koncis form uttala värdefulla levnadsregler eller andra sanningar, så förtjäna även de att upptagas.

I fråga om *framställningssättet* må följande påpekas. Förf. har varit särskilt angelägen om att *sambandet* mellan det kateketiska *materialet* och de därur abstraherade *lärdomarna* må för ögat framträda så *tydligt* som möjligt. I detta syfte har han på varje sida konsekvent placerat bibelspråken o. s. v. till vänster om ett vertikalstreck och lärdomarna till höger om detsamma. Utan tvivel är det välbetänkt att så gå till väga. Ty att låta bibelorden sträcka sig över hela sidan och ställa lärdomarna under dem kan visserligen tyckas vara än bättre, då ju i ty fall bibelspråkens överordnade betydelse skulle på ett särskilt i ögonen fallande sätt bliva framhävd. Men därest man betänker, att med sådan typografisk anordning lärdomarna skulle undan för undan komma att stå isolerade, under det de nu inom varje stycke bilda ett även i det yttre sammanhängande helt, så torde man få giva företräde åt den anordning, som förf. vidtagit. Och då »hjärtat» i all undervisning är »att skilja huvudsak från bisak», så har förf. ock sökt att genom *kursiveringar* låta det i särskild mening viktiga så tydligt som möjligt framträda. Härigenom underlättas otvivelaktigt i avsevärd grad arbetet för både lärjungar och lärare.

Att förf. alltigenom troget *anslutit sig till Luthers lilla katekes*, framgår på tre olika sätt. Först och främst begagnar han sig nämligen vid formuleringen av de särskilda lärdomarna i stor utsträckning av Luthers egna ord. För det

andra citerar han efter varje avdelning det stycke i katekesen, som i det närmast föregående utvecklats. Och för det tredje har han efter utvecklingen låtit avtrycka lilla katekesen in extenso. Genom en dylik anordning har katekesen å *ena* sidan blivit stycke för stycke inarbetad i den fortlöpande framställningen, å *andra* sidan fått framträda såsom ett odelat helt. Och på ett bättre sätt lär man väl ej kunna i praktik omsätta den tanken, att en lärobok, som är avsedd för lutherska kyrkans barn, skall ansluta sig till den klenod bland läroböcker i kristendomskunskap, som bär namnet Luthers lilla katekes.

Till sist bör i detta sammanhang nämnas, att *korrekturläsningen* synes i det hela vara omsorgsfull. Rec. måste dock tillstå, att han till sitt förfogande haft alltför liten tid för att kunna rörande citaten i alla enskildheter undersöka, huru härmed förhåller sig.

Emellertid är pastor Bergströms bok ej fri från ofullkomlighet och brist. Särskilt nödgas rec. påpeka en del däri förekommande *inkonsekvenser*. De flesta utav dessa bestå däri, att vissa textord och delar av Luthers förklaring ej överallt blivit på samma sätt återgivna. Följande fall torde särskilt böra påaktas:¹

Å sid. 10 lyder första budet: »Jag är Herren din Gud. Du skall inga andra gudar hava jämte mig.» Å sid. 119 är den förra meningen utesluten. — Å sid. 13 står: icke »missbruka», å sid. 119: »icke bruka». — Å sid. 15 är sista delen av fjärde budet utesluten; detta är däremot ej fallet å sid. 120. — Å sid. 19 står: »dem, som oss skyldiga äro»; å sid. 69 och sid. 128 är »som» uteslutet. — Å sid. 22 förekommer uttrycket: »både i ord och gärningar»; å sid. 121 åter: »både med ord och gärningar». — Å sid. 29 läses: »fädernas missgärningar» och längre ned: »med tusenden»; å sid. 122 motsvaras dessa uttryck av: »fädernas missgärning» och »intill tusenden» (det senare även å sid. 34). — Å sid. 47 heter det: »dödens och

¹ Kursiveringarna äro gjorda av rec.

djävulens våld», å sid. 124 däremot: »döden och djävulens våld». — Å sid. 57 möta oss på två ställen orden: »därför bevare oss»; å sid. 126 åter: »därför bevara oss». Det senare är det riktiga. — Å sid. 82 och sid. 83 återgivas Luthers ord sålunda: — — alla dem, som tro det, såsom Guds ord och löften lyda». (Jfr Billing, Lutherska kyrkans bekännelseskrifter, 1895, sid. 296, not 1!) Å sid. 130 däremot lyda orden: — — alla dem, vilka tro det, som Guds ord och löften innehålla». — Å sid. 114 står: (»Utan att) Den helige Ande»; i motsats härtill heter det å sid. 125: »utan den helige Anden».

En inkonsekvens ligger också däri, att första artikelns lydelse återgives både *före* och *efter* utvecklingen (resp. sid. 2 och sid. 9), under det andra artikelns lydelse kommer blott *efter* densamma (sid. 47) och tredje artikelns lydelse icke i utvecklingen fullständigt återgives. Ävenledes förekomma inkonsekvenser i fråga om dispositionen av budordens utveckling.

Jämväl vad *innehållet* angår, torde nog en och annan anmärkning icke vara obefogad. I största korthet vill rec. blott påpeka följande:

Sid. 38 och sid. 39: »Jesus undervisade i *predikningar* och genom *liknelser*». Dessa begrepp utesluta ej varandra. — Sid. 43: »upphöjelsens stadium»: för lärt uttryck för barn. — Sid. 53: Förbönen omnämnes ej bland bönearterna; se dock sid. 54 under: »Fader vår!» — Sid. 79: »Sakramenten i Israel». Ordet sakrament har här vidsträcktare betydelse än den vanliga. — Sid. 101 not 2: Lutherska kyrkans bekännelseskrifter äro ej fullständigt angivna.

De *tryckfel*, som rec. påträffat, äro av lättförståelig art.

Av det sagda framgår, att pastor Bergströms »Utveckling», principiellt sett, har mycket stora förtjänster, samt att de inadvertenser, som påpekats, ej äro större, än att de i en eventuell ny upplaga utan svårighet kunna bortskaffas och för undervisningen i det hela äro av ringa betydelse.

Bergström, C. A., *I katekesfrågan*.

I. Historisk-kritisk belysning med reformförslag.

14—130502. Tidskr. i folkunderv. 1913.

Det är ett synnerligen intressant arbete, som den flitige forskaren på katekesundervisningens område seminarieadjunkten pastor Bergström under ovanstående titel publicerat. På grundvalen av djupgående studier i äldre och yngre tiders kateketiska litteratur har han däri lämnat en utförlig framställning av de olika sätt, på vilka undervisningen i kristlig tros- och sedelära bedrivits ända från apostlarnas dagar in till nu. Därvid ger han läsaren inblick i det för varje särskilt kateketiskt arbete utmärkande och detta icke blott så, att han med egna ord karakteriserar de olika skrifterna, utan även så, att han dels i texten, dels i ej mindre än 18 bilagor gör betydande utdrag ur desamma. Men förf. inskränker sig ej till att blott — med eller utan excerpter — referera och värdesätta de olika större och mindre verk på ifrågavarande område, som varit föremål för hans granskning. Han framställer nämligen ock, såsom titeln på hans bok anger, sina egna tankar angående tros- och sedelärans *innehåll, framställningssätt och anordning*, de tre synpunkter, ur vilka han behandlar sitt rikhaltiga material. — Att i en tidskriftsuppsats referera *den historiska delen* av detta pastor Bergströms arbete kan redan på grund av dess omfattning givetvis ej komma i fråga, och detta vill rec. så mycket mindre göra, som i ty fall måhända någon skulle nöja sig med att läsa referatet i stället för att stifta bekantskap med själva boken. Vad åter de av pastor Bergström i arbetet framställda *reformförslagen* vidkommer, så torde det vara nog med att hänvisa till det, som i den i detta häfte intagna recensionen av samme förf:s katekesutveckling blivit sagt rörande de principer, enligt vilka densamma utarbetats, då naturligtvis förf. i berörda »Utveckling» givit praktisk tillämpning åt de teorier, som han i sina reformförslag uttalat. Av dessa skäl inskränker sig rec. till att på det varmaste rekommendera detta pastor Bergströms arbete hos den kateketiskt intresserade delen av tidskriftens läsekrets.

G. S.

August Bondeson, Samlaren av Svenska folkvisor, sägner och folksagor, av Greta Holmgren-Strömbom.

August Bondesons namn är väl bekant för oss alla. Hans allmogeskildringar med sina klart ur verkligheten tecknade typer höra till det yppersta vår litteratur på det området äger och gjorde honom redan under studieåren i Uppsala känd och aktad som författare.

Föräldrarna — särskilt modern — hoppades, att sonen skulle bli präst, och August Bondeson hade under uppväxtåren starka funderingar åt det hållet. Flere predikningar, som han skrivit under ferierna i hemmet, finnas ännu kvar bland hans efterlämnade papper. Hans starka naturvetenskapliga intressen togo dock slutligen överhand, och efter studentexamen, som han med goda betyg tog i Göteborg 1876 på hösten, skrev han 1877 på våren in sig i Göteborgs nation vid Uppsala universitet för att ägna sig åt medicinska studier.

Under studieåren och sedermera även som läkare i Göteborg ägnade han sig vid sidan av sin läkaregärning åt författareverksamhet och samlande av sagor och visor. Hans arbetsenergi och produktionsförmåga är storartad.

Utom ett litet häfte dikter, som han redan som skolyngling gav ut på eget förlag 1876, har han utgivit följande arbeten:

Visor på Åtradalens bygdemål 1878.

Halländska sagor, samlade bland folket och berättade på bygdemål 1880.

Jon i Slätthult 1880.

Marknadsgubbar på Sjönevad 1881.

Svenska folksagor 1882.

Hallings Anna 1883.

Allmogeberättelser, 2 delar 1884.

Från julgille och lekstuga, folkdanser 1884.

En saga från Dal och hennes källa 1885.

Historiegubbar på Dal 1886.

Nya allmogeberättelser 1888.

Alla dessa arbeten utgavos under studieåren. Sedan han

bosatt sig i Göteborg 1889, skrev han utom alla bidrag till kalendrar, tidningar och åtskilliga medicinska uppsatser:

I Glimminge och Kröplinge, historier om höns och käringar m. m. 1892.

M. V. K. 1903.

Store Lars, dramatiserad folklivsbild 1894.

Smålandsknekten, folklustspel i tre akter 1894.

Skollärare John Chronsoughs memoarer från uppväxttiden och seminarieåren 1897, 2 delar.

August Bondesons Visbok, folkets visor sådana de leva och sjungas ännu i vår tid 1901.

Detta sista arbete anser han själv bröt de redan förut hårt anlitade krafterna. Samlingen innehåller över 400 visor och är i sitt slag fullkomligt enastående och kommer alltid att bli bestående på grund av sitt stora kulturhistoriska värde. Den lämnar ju prov på den till folket nedträngda skiftande smaken under olika litterära skeden, innehåller de bland folket allmännast sjungna visorna från skilda tider, kärleks-visor, krigs- och beväringssvisor, yrkesvisor, nidvisor m. fl.

August Bondeson började redan på 70- och 80-talet att samla visor — han föredrog sådana själv till egen och andras glädje. Begåvad med ett fenomenalt minne kunde han en mängd utantill. Det berättas om hans goda minne, att han ett par timmar efter det han hört 5—6 sagor berättas i följd kunde ordagrant uppteckna dem utan minsta sammanblandning.

Under ferierna, som han oftast tillbragte i hemmet vid Ätran, gjorde han långa vandringar i bygderna och började då redan som skolgosse att uppteckna de sagor och sägner han hörde i stugorna. Texten till en och annan visa följde också med, men han var ej nog musikalisk för att uppteckna melodien, den lärde han sig utantill, så berättar han själv. Musikalisk var han dock i hög grad, skicklig spelman på fiol och även något hemma på flöjt.

Tanken att själv ge ut en folkvisesamling fick han ej lika tidigt, som han började samla.

Det var sammanträffandet med den på detta område så väl förfarne Richard Bergström (omkr. 1885) och kompositören Gösta Geijer (omkr. 1895), som drev honom att på allvar gripa sig an med insamlingen av folkets visor.

Han gjorde som Arthur Hazelius, vår store oförgätlige samlare — han satte kvinnorna i rörelse för saken.

Vart han kom som läkare eller vän, frågade han:

— Har ni några visor här i huset? — Han fick vanligen ett nej och ett gott skratt till svar.

Men med seg energi fortsatte han:

— Ha inte ens jungfrurna några visor? — Åter nej.

Men han släppte inte taget utan bad frun vara så snäll och gå ut i köket och fråga, om inte jungfrurna hade några tryckta eller skrivna visor i byrålådan.

Frun skrattade men gick, och Bondeson minns knappt ett enda ställe, där han icke till sist fick både tryckta och otryckta visor.

Melodierna fick han oftast av dem, som lämnat texterna.

Och lika förlägna och motvilliga som flickorna i början varit att sjunga för honom, lika ivriga blevo de snart alla, att han skulle få så många visor, som fanns.

Men antalet självständiga visor motsvarade inte antalet medverkande. De kunde oftast desamma.

Han vände sig då till sina patienter och fick nu många, som blevo intresserade skaffare och hjälpare. Hade de inga visor själva, kunde de dock ge anvisning på kända vissångare i deras hembygd.

Men att samla visor på detta sätt var naturligtvis mycket tröttsamt. Han säger i brev till en vän, att hade han vetat och förstått, vilket oerhört arbete samlingen skulle kräva av honom, hade han aldrig tagit sig verket an, »men har jag en gång börjat, skall jag ock se ett resultat», tillägger han frimodigt.

Denna hans samling har dock blivit ganska förbisedd.

Vid ett flyktigt genomseende falla kanske de grova ord, som förekomma, och det myckna sjungandet om brännvin

mest i ögonen. Men att märka är, att det är verklighetsbilder från marknadsliv m. m., han upprullar för oss.

Det är nu tolv år, sedan dessa visor kommo ut, och många veta ännu ej, att de finnas samlade, och det är skada. Utom det att de innehålla så oändligt mycket, som kan vara till förnöjelse för dem, som älska verkliga och ursprungliga folkvisor, så kunna de vara till stor nytta för sånglärare och sånglärarinnor vid våra skolor.

Här kunna de finna många alldeles utmärakta visor passande för barn, verkliga, svenska, ursprungliga visor. De måste naturligtvis själva omsorgsfullt utvälja dem, som äro lämpliga. Själv har jag använt dem med fördel i Göteborgs Högre samskola, då jag för åtskilliga år sedan undervisade där i sång. Jag fann bl. a. flere, som voro särdeles användbara till att utveckla små barns sinne för rytm.

Nu finnas kanske många så utmärakta sångsamlingar för barn, att denna min rekommendation av Bondesons visbok förefaller obehövlig. Men jag vidhåller dock min uppfattning, ty de visor för barn, som finnas, äro oftast »gjorda», då däremot de visor, Bondeson samlat, ha en helt annan grund av verkligt uttryck för folksjälens och folklivet bakom sig. Det intresserar barnen att sjunga vad de kanske redan förut hört, deras uppmärksamhet blir livligare, då de kunna anknyta skolans lärdom med det rörliga arbetande livet.

En annan sida av August Bondesons levnadsverk synes mig också vara alltför undanskynd och bortglömd. Jag syftar på hans samlingar folksagor och sägner. De äro, såvitt jag kunnat märka, så gott som okända för det stora flertalet av vårt folk — och dock borde varje svensk känna dem.

Asbjörnsen och Moes norska folksagor äro väl kända hos oss, men vi veta föga om vår egen sagosamlare August Bondeson.

August Bondesons första sagoarbete utkom 1880 i Lund, Halländska sagor, samlade bland folket och berättade på bygdemål. På omslaget satte han till motto ett gammalt svenskt ordspråk:

Then, som wil plocka rosor, måste lijda törnet.

Det var hans valspråk, har hans syster berättat mig.

Efter denna samling kom 1882 Svenska folksagor, innehållande 90 sagor från Värmland, Halland, Västergötland, Småland, Bohuslän, Dalsland, Uppland, Blekinge, Skåne, Södermanland.

Dessa sagor hade han till största delen själv inhämtat på sina vandringar i bygderna, endast ett fåtal av dem hade han fått genom andra samlare.

Den tredje och sista av August Bondesons sagosamlingar utkom 1883 och bär titeln: Historiegubbar på Dal, deras sagor och sägner m. m. och är kanske den intressantaste, emedan den samtidigt skildrar miljön, där sagorna hämtas och upptecknas.

I företalet till dessa Historiegubbar skriver August Bondeson:

»Dessa historiegubbar på Dal äro backstugusittaren Anders Backman, skifferhuggaren Jakob Glader, gratialisten Johannes Glader och torparen Johannes Andersson i Backamyren. Framför vars och ens sagor har jag skildrat min vistelse i deras hem och därvid låtit dessa i sitt slag märkliga män teckna sig själva genom sina egna meddelanden.»

Historiegubbarna lämna enligt innehållsförteckningen icke mindre än:

45 sagor, 25 sägner, 2 visor, 1 s. k. sjåsa, 5 gissegåtor.

Utom vandringarna i hemtrakten Halland under ferierna företog August Bondeson sådana även å andra håll — Värmland — Dalsland — Småland — Uppland — Hälsingland o. a., flitigt samlande allt han hörde. Anteckningsböckerna fylldes med rask hand, och ofta gjorde han även teckningar av de typer, han påträffade, då han uttröttligt sökande vandrade ur stuga och i stuga. Själv en folkets son möttes han ej av stora svårigheter som en vanlig herreman utan kom oftast ganska snart på förtrolig fot med dem han träffade på. Han kunde ibland ligga veckotal i den uslaste koja och dela ljuvt och lett med sitt värdfolk, lyssnande till vad de hade att sjunga och berätta. Det var ursprungligen

fadern, som genom sin stora berättareförmåga väckte sonens sinne för skönheten i våra gamla sagor och sägner.

Utom de stora sagosamlingar, August Bondeson redan utgivit, finnas i Den blåmålade kistan, där hans litterära kvarlätningskap förvaras, en hel del sagor och sägner antecknade, som han antagligen ämnat behandla på samma sätt som de 1882 utgivna Svenska folksagor.

Det är mig fullkomligt ofattligt, hur August Bondeson först vid sidan av sina studier och senare trots sin stora praktik som läkare hunnit fullborda så många litterära arbeten och utföra så omfattande samlingsarbeten. Hans flit och arbetsenergi äro rent av imponerande.

Hans föredöme, särskilt beträffande ett noggrant metodiskt samlande och upptecknande av sagor, sägner och visor, borde följas av varje svensk man eller kvinna, som står i kontakt med folket, där ännu sådana leva.

I vår tid med dess jäktande larm behöva vi hålla kvar folksjälens djupaste uttryck i sång och saga — ur dem växa vår poesi och vår musik fram. Vi ha icke råd att kasta bort skogarnas, bergens, flodernas fantasifulla väsen, vi böra älska och vårda dem som kära minnen från vår barndom. Ha vi inte alla vid en sprakande brasa lyssnat till en farmors eller fasters tunna, spröda röst och fångslats av den saga hennes minne letat fram?

Men varför dikta sagor? Varför söka sagor utanför vårt eget land? Vi äga ju stora, rika skatter hos oss själva i *Bondesons samlingar*. Vi stå ännu i en icke avbördad tack-samhetsskuld till honom för denna del av hans stora insats i vår litteratur. Hans grundsvenska och i bästa mening fosterländska natur strävade oavsläppligt efter att bevara och skydda den svenska folksjälens i de minnen av sång, saga och sägen, som ännu leva kvar i våra bygder.

Så skall ock hans eget minne leva så länge, som svenska sagor berättas och svenska folkvisor sjungas.

Dag Rydberg. *Svensk Sångmetod*, n:r 1., 77 s., pris inb. 1:75. *Svensk Sångmetod*, n:r 2., 88 s., pris inb. 1:75. Sthlm 1913. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Denna intressanta nya sångmetod omfattar två avdelningar: A. *Den första sångundervisningen* och B. *Elementarkursen*. Den förra är gemensam för n:r 1 och n:r 2; sid. 1—28 äro med anledning därav fullkomligt lika i båda böckerna. N:r 1 innehåller dessutom n:r 1—45 av sångsamlingen »Sjung våra sånger!» en för barnen avsedd lärobok, som snart utkommer å samma förlag, samt därjämte 14 sånger ur kursen vid Stockholms folkskolor. I n:r 2 upptagas s. 29—80 av »Elementarkursen», och som ett slags löst bihang vidfogas en instruktiv uppsats »Folkvisorna» (s. 81—87).

Föreliggande sångmetod följer fullt moderna, strängt psykologisk-pedagogiska principer. Det originella är egentligen, att solmisations-teorien åskådliggöres genom fingervisning (i bokstavlig mening) — för resten ett lyckligt pedagogiskt grepp, ty av alla åskådningsmaterial är dock intet så »nära till hands» liggande som just — handen. Påfallande sent låter förf. barnen lära sig noterna och notsång; därmed sammanhänger, att i sångkursen ingen sträng ordning följes i att med avseende på skalorna (såsom t. ex. Holmberg) gå från lättare till svårare. Ur flera synpunkter torde det emellertid vara bättre att, där notskriften över huvud taget skall inläras, tidigare än vad som här skett taga den — alltså tonnamnen — i själva sångundervisningens tjänst. Åtskilliga sånger och sångövningar äro komponerade av förf. själv; en synnerligen pigg och trevlig dylik övning är den om tonnamnen och intervallerna å s. 70. Ett icke anmärkt tryckfel är, att å s. 34 en halvnot fattas i sista takten av övningen j. Språkriktigheten fordrar, att i den mnemotekniska satsen å s. 75 »Frosten Berövade Esters Astrar Dess Gestalt» Astrar utbytes mot Aster.

Föreliggande sångmetod företer så många pedagogiska och metodiska förtjänster, att den synes mig värd allt beaktande och mycken spridning. Böckernas pris är emellertid jämförelsevis högt.

Hj. Nordin.

Almanack för alla 1914 är utkommen. Bland nyheter å textavdelningen må nämnas följande. Statistiken, redigerad sedan många år av överdirektör Widell, uppvisar i år bl. a. siffror för *utrikeshandeln* och *handelsflottans utveckling*, *Sveriges vattenkraft* och *vårt lands nationalförmögenhet* samt *den skandinaviska befolkningen i Förenta staterna 1910*. Efter statistiken följer en nyupprättad avdelning med rubriken *Svenskarna i utlandet* under redaktion av prof. Vilh. Lundström. Den innehåller för året två uppsatser, nämligen *Om våra äldsta förfäders utvandringar och färder till främmande land* och *Utlandssvenskarna i våra dagar*. Under rubriken *Den totala solförmörkelsen 1914* redogör G. Röhlander för själva fenomenets förlopp; därjämte lämnas anvisningar för anställande av observationer ute i naturen under förmörkelsen, bl. a. av prof. Lagerheim rörande växtvärlden. Av den nyligen avlidne Gustaf Kolthoff finnes en uppsats om *Våra sångfåglar* (med bilder i färg av Swenander), och L. Romell skriver om *matsvampar* (ävenledes med kolorerade bilder). I övrigt må nämnas följande artiklar: *anvisningar för franska och tyska brev* (Schulthess och Auerbach), *fotografering* (med bilder) av Goodwin, *äldre spetsar* (med en mängd bilder) av Agnes Branting. Juridiken företrädes av *folkpensioneringen, exekution i fast egendom* och en förteckning över *författningar som träda i kraft 1 jan. 1914*. Den allvarsamma sjukdomen *barnförlamning* behandlas ur olika synpunkter i två uppsatser av I. Wickman och H. Waldenström. Sport och skytte företrädas i år förutom av de vanliga uppgifterna även av redogörelser för *skolungdomens tävlingar i Stockholm 1913* och *svenskarnas deltagande i Ohio-skjutningarna i somras*. För aviatiken 1913 redogör löjtnant Schenström. Om statens utredningsväsen lämna nio tättryckta sidor, *Kommittéer och sakkunniga*, detaljerat besked.

Av bilderna må nämnas porträttserierna *landshövdingar* och *borgmästare*, vidare *universitets- och högskolerektorer*, samfundet »*De nio*» och en samling *kejsrerliga och kungliga slott* i Europas huvudstäder. De kolorerade bilderna äro utförda

i litografi. Sid. 113 visar *Balkanstaternas gränser* före och efter de senaste krigen. Pris i klotb. 1 kr. 75 öre.

För de små. *Berättelser ur bibeln* av Kerstin Schmidt. Med förord av Rektor Erik Planck. Stockholm, C. E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag. Pris 50 öre. Förevarande samling av »Berättelser ur bibeln» har vuxit fram ur författarinnans mångåriga verksamhet såsom lärarinna vid en förberedande skola. Berättelserna äro väl valda och förtjäna förvisso att bli införda i förberedande skolor och i småskolan.

Stilen är stor och tydlig och utstyrseln i övrigt nätt och prydlig.

Pedagogiska Föreningen 1863—1913. *Minnesskrift*. Helsingfors 1913. Ifrågavarande minnesskrift — en volym på 275 sidor — innehåller ett flertal artiklar av allmänna pedagogiskt intresse och avslutas med en utförlig historik över Pedagogiska föreningen och dess Tidskrift, författad av V. T. Rosenqvist.

Illustrerad Tidskrift. Julnummer. Pris 25 öre.

Ett prydligt häfte med gott innehåll och synnerligen vackra illustrationer, bland vilka märkas Raphaels madonna och tre Lutherbilder.

Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1913—1914. *Lärare och lärjungar vid början av läsåret*.

Antalet elever i seminariet 118 och barn i seminarieskolan 80.

Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet i Kalmar och dess övningsskola vid början av läsåret 1913—1914.

Elevernas antal 126, barnens i övningsskolan 74.

Edit Rydberg. Ritbok för skola och hem. 3 häften à 25 öre. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1913.

Under de sista åren ha tid efter annan flera ritböcker för barn och ungdom utkommit. I nämnda teckningskurs lägges cirkeln och ovalen till grund för barnens ritning, och onekligen ha de en ganska mångsidig användning. Dock måste vi säga, att man i somliga av figurena har bra liten nytta av dem. I skolor, där förevarande ritkurs prövats, har den visat sig väcka barnens intresse och vara lämplig för sitt ändamål.

Ur svenska litteraturen. *Läsebok för skolan* utgiven av *Emil Rodhe, Per Thomée och Erik Zimmerdahl*.

Häftet 15. *Esaias Tegnér*. Pris 75 öre. Häftet 16. *Erik Gustav Geijer*. Pris 40 öre. Båda utgivna på P. A. Norstedt & Söners förlag.

Båda häftena innehålla en samling dikter av resp. författare samt biografiska anteckningar och förklarande anmärkningar. I det senare häftet lämnas dessutom ett utdrag ur Svea rikes hävder (om Sveriges natur och folk). Dikterna äro väl valda. Porträtt av Tegnér och Geijer bifogas.

Jordens länder och folk av *S. Almqvist*. Omarbetning av Geografi för folkskolan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1913. Pris 85 öre.

Det är en omarbetad upplaga av författarens väl kända och mycket använda geografi n:r 1. Utom en mängd belysande illustrationer, av vilka flera äro nya, innehåller den nya upplagan kartor över Sveriges olika landskap och Stockholms stad. Härigenom har bokens värde ytterligare ökats.

Berättelse till *Östergötlands läns Landsting år 1913* av *Styrelsen för dess småskoleseminarium i Linköping*.

Antalet elever i seminariets båda klasser utgjorde under det gångna läsåret 52. Några mindre förbättringar i lärohuset och å tomten hava under året utförts. Dessutom har innevarande års landsting anslagit 500 kronor till anskaffande av ritpulpeter under år 1914.

Veckotidskriften Fysisk Fostran, organ för Förbundet för fysisk fostran, har utsänt sina två första nummer. Tidskriften, som presenterar sig i en särdeles smakfull utstyrsel, innehåller åtskilliga upplysande och intressanta artiklar dels om gymnastikens betydelse för folkhälsan och dels om medel att upprätthålla en god fysisk vigör. Dessutom förekomma meddelanden rörande arbetet för en förbättrad kroppsvård m. m.

Prenumeration kan ske på varje postanstalt. Tidningens pris är för helt år 1:85.

Underrättelser för inträdessökande vid folkskoleseminariet.

(De här nedan anförda bestämmelserna gälla, intill dess förnyad nådig stadga för folkskoleseminarierna trätt i kraft.)

1. Läsåret omfattar 39 veckor, av vilka 17 räknas till höstterminen och 21 till vårterminen samt 1 omedelbart efter vårterminens slut användes till inträdesprövning för nästföljande läsår.

2. Intagning i seminariet sker, med undantag beträffande studenter, i sammanhang med inträdesprövningen.

3. För inträde i seminariet fordras att a) vid ingången av det år, då inträde önskas, hava fyllt sexton men icke tjugusex år, b) vara medlem av svenska kyrkan, c) hava haft naturliga eller skyddskoppor, d) vara känd för ett gott uppförande, e) vara fri såväl från smittosam sjukdom som ock från sådan sjuklighet eller så beskaffat kroppslyte, som gör sökande olämplig till lärare i folkskolan och f) hava blivit godkänd vid vederbörlig inträdesprövning (se dock punkt 8).

4. Inträdesansökning skall, egenhändigt skriven av sökanden, ingivas till rektor senast den 10 maj (av inträdessökande student senast den 10 augusti) det år, då inträde avses. Till ansökningen skola vara fogade följande handlingar i huvudskrift eller avskrift, styrkt av två ojäviga personer:

a) intyg av vederbörande pastorsämbete rörande de i punkt 3 under a)—c) angivna förhållandena med uppgift jämväl om sökandens födelseort,

b) intyg av pastorsämbete eller ojävig kommunal förtroendeman i hemorten rörande sökandens uppförande.

c) intyg av legitimerad läkare rörande de i punkt 3 e) angivna förhållandena,

d) senast erhållna betyg från läroanstalt, vid vilken sökanden må hava åtnjutit undervisning eller avlagt examen,

e) vederbörligt tjänstgöringsbetyg, därest sökanden tjänstgjort såsom lärare.

Därjämte skall sökanden bifoga uppgift om föregående syster- eller systerbarns satsställning, i den mån sådan uppgift icke innehålles i förutnämnda handlingar.

5. Den, som söker inträde vid seminariets *första* klass, prövas med avseende på mogenhet och begåvning samt med avseende på kunskaper och färdigheter i nedannämnda ämnen. För godkänt vitsord fordras

i kristendoms-kunskap:

någon bekantskap med gamla och nya testamentets viktigare skrifter, noggrannare kännedom om Lukas evangelium,

kännedom om den bibliska historien i fullständigare framställning,

kännedom om några av kyrkans största personligheter under tiden till och med reformationen,

insikt i den kristna tros- och sedeläran på grundval av Luthers lilla katekes och i överensstämmelse med kursen för folkskola litt. A,¹

någon bekantskap med svenska kyrkans psalmbok;

i modersmålet:

färdighet att läsa väl jämte förmåga att på ett redigt sätt muntligen redogöra för läst text,

säkerhet i rättstavning av svenska ord samt i användning av skiljetecken inom enklare satsbyggnader,

kännedom om det allmännaste av form- och satsläran,

förmåga att i ett redigt och någorlunda felfritt språk skriftligen återgiva en muntlig framställning eller ock skriftligen redogöra för ett bland flera uppgivna lättare ämnen,

någon bekantskap med svensk litteratur från 1800- och

¹ Enligt f. n. gällande normalplan inhämtas i folkskolan Luthers lilla katekes i samband med den antagna utvecklingen.

1900-talen, förvärvat genom läsning av några av de främsta författarnas viktigaste verk;²

i matematik:

god insikt och färdighet i räkning med hela tal, allmänna bråk och decimalbråk jämte tillämpning på praktiska uppgifter, såsom sortförvandling, medelvärdesberäkning, bolagsräkning samt procent- och ränteräkning; säker kännedom om gällande system för mått, mål och vikt; god övning i huvudräkning,

insikt och färdighet i uppritning, mätning och beräkning av linjer, vinklar, tresidingar, fyrsidingar, cirklar samt sådana solida figurer, som hava nämnda ytor till bas och mot grundytorna vinkelräta sidor, allt i överensstämmelse med kursen för folkskola litt. A ;

i historia:

kännedom om Sveriges historia till omfattning i huvudsak motsvarande den, som meddelas i realskolans fem lägre klasser;

i geografi:

kännedom om de olika ländernas, särskilt fäderneslandets, geografi till omfattning i huvudsak motsvarande den, som meddelas i realskolans fem lägre klasser;

i naturkunnighet:

kännedom om de allmännaste naturföremålen, om människokroppens byggnad, förrättningar och vård, om de viktigaste naturföreteelserna samt om det allmännaste av läran om himlakropparna, allt i överensstämmelse med kursen för folkskola litt. A ;

i teckning:

någon förmåga att efter verkliga föremål uppfatta och återge enkla former;

¹ Exempelvis Tegnér's Fritiofs saga, Runebergs Fänrik Ståls sägner, valda dikter av Geijer, vissa av Viktor Rydbergs dikter och mindre berättelser samt av Snoilsky's Svenska bilder, några av Strindbergs sagor, valda delar av Heidenstams Karolinerna samt av Selma Lagerlöfs Kristuslegender och Drottningar i Kungahälla samt valda dikter av Fröding och Karlfeldt.

i välskrivning:

jämn och redig handstil;

i sång:

förmåga att sjunga någon enkel sång eller psalm efter eget val eller på annat sätt ådagalagd förefintlighet av musikaliskt gehör;

i slöjd:

för manlig inträdessökande: färdighet i användningen av de vanligaste verktygen för träslöjd;

för kvinnlig inträdessökande: färdighet i stickning och enkel linnesömnad.

6. Inträdesprövningen börjar första helgfria dag (den juni) efter vårterminens slut ¹ och utgöres av:

A) Skriftliga prov: a) rättskrivningsprov; b) uppsatsprov, bestående i återgivning av en muntlig framställning eller redogörelse för ett bland flera uppgivna lättare ämnen; c) räkneprov; d) skriftligt besvarande av enkla frågor, fallande inom området av de i punkt 5 nämnda kunskapsämnena och kurserna; skolande detta prov förekomma i de ämnen och i den utsträckning, som rektor efter samråd med de i prövningen deltagande lärarna finner lämpligt.

För uppsatsprovet medges en tid av fyra timmar och för räkneprovet en tid av tre timmar. Med ledning av inträdessökandes skriftliga prov bedömes även hans färdighet i välskrivning.

Rektor äger rätt att efter samråd med de i prövningen deltagande lärarna från de muntliga proven utesluta inträdessökande, vilkens rättskrivnings- eller uppsatsprov icke godkänts.

B) Muntliga prov: förhör i de i punkt 5 nämnda kunskapsämnena.

C) Prov i teckning, sång och slöjd.

För inträde fordras godkänt vitsord i samtliga uti punkt 5 nämnda ämnen; dock må till elev kunna antagas inträdes-

¹ Timmen tillkännagives föregående dag på seminariets anslagstavla.

sökande, som blivit i ett av dem underkänd, såvida han erhållit godkänt vitsord i kristendomskunskap, modersmålet och matematik eller, vad finsk- och lapsktalande beträffar, i kristendoms-kunskap och matematik samt tillika i det hela ådagalagt utmärktare begåvning eller genom tjänstgöringsbetyg styrkt sig äga god fallenhet för lärarkallet.

7. För intagning i annan klass än den första fordras, att den inträdessökande visar sig uppfylla de i punkt 5 angivna inträdesfordringarna samt därjämte äga godkänd insikt och färdighet i den eller de föregående klassernas lärokurser. För intagning i tredje och fjärde klasserna fordras därjämte väl vitsordad tjänstgöring i skola eller ock godkänt undervisningsprov i övningsskolan.

8. Inträdessökande, som *avlagt studentexamen*, må utan att behöva undergå inträdesprövning för utrönande av hans kunskaper och färdigheter kunna upptagas i särskild anordnad ett-årig kurs eller i högre klass av seminarium, såvida han fullgjort övriga för intagning stadgade villkor. Inträdesansökning skall av sådan sökande vara ingiven före den 10 augusti.